51. KESKIVIIKKONA 12. HUHTIKUUTA 2000

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

1) Valtioneuvoston selonteko pankkituesta 16.11.1999 1406

Valtioneuvoston selonteko VNS 4/1999 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 7/2000 vp
Palautekeskustelu

Lähetekeskustelu

2) Laki työntekijäin eläkelain 1 §:n muuttamisesta 1447

Lakialoite LA 33/2000 vp (Jouko Jääskeläinen /skl ym.)

3) Laki mielenterveyslain 8 §:n muuttamisesta 1449

Lakialoite LA 41/2000 vp (Marjukka Karttunen-Raiskio /kok ym.)

4) Laki käräjäoikeuslain 6 §:n muuttamisesta..... 1453

Lakialoite LA 45/2000 vp (Kyösti Karjula /kesk ym.)

Mietintöjen pöydällepano

5) Hallituksen esitys laiksi eräistä kansainvälisistä yhdistetyistä kuljetuksista 1456

Hallituksen esitys HE 17/2000 vp
Liikennevaliokunnan mietintö LiVM 1/2000 vp

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Anttila.

Nimenhuuto

Nimenhuudossa merkitään täysistunnosta poissa oleviksi seuraavat edustajat:

Eero Akaan-Penttilä /kok
Olavi Ala-Nissilä /kesk
Janina Andersson /vihr
Maria Kaisa Aula /kesk
Eva Biaudet /r
Rainer Erlund /erl
Merikukka Forsius /vihr
Leea Hiltunen /skl
Anne Huotari /vas
Jyri Häkämies /kok
Timo Ihamäki /kok
Ulla Juurola /sd
Antti Kalliomäki /sd
Bjarne Kallis /skl
Seppo Kanerva /kok
Kari Kantalainen /kok
Tapio Karjalainen /sd
Tarja Kautto /sd
Kimmo Kiljunen /sd
Mari Kiviniemi /kesk
Paula Kokkonen /kok
Valto Koski /sd
Jari Koskinen /kok
Marjaana Koskinen /sd
Risto Kuisma /rem
Seppo Kääriäinen /kesk
Reijo Laitinen /sd
Jouni Lehtimäki /kok
Pehr Löv /r
Kari Myllyniemi /kesk
Sinikka Mönkäre /sd
Sauli Niinistö /kok
Mauri Pekkarinen /kesk
Pirkko Peltomo /sd
Riitta Prusti /sd
Susanna Rahkonen /sd
Ola Rosendahl /r
Mirja Ryynänen /kesk
Päivi Räsänen /skl
Tero Rönni /sd
Matti Saarinen /sd
Jouko Skinnari /sd
Marjatta Stenius-Kaukonen /vas
Katja Syvärinen /vas
Säde Tahvanainen /sd
Esko-Juhani Tennilä /vas
Irja Tulonen /kok
Kari Uotila /vas
Raija Vahasalo /kok
Marjatta Vehkaoja /sd
Pekka Vilkuna /kesk

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat seuraavat edustajat:
Sauli Niinistö /kok
Riitta Prusti /sd

Eduskuntatyöhön liittyvissä tehtävissä olevat edustajat

Merkitään, että puhemiesneuvosto on käsitellyt seuraavat ilmoitukset poissaolosta täysistunnosta eduskuntatyöhön liittyvän tehtävän vuoksi:
12.4. edustaja
Eva Biaudet /r
12.—14.4. edustaja
Mirja Ryynänen /kesk

Poissaololuvat

Merkitään, että puhemiesneuvosto on myöntänyt seuraavat luvat poissaoloon täysistunnosta muun syyn vuoksi:
12.4. edustajat
Jyri Häkämies /kok
Antti Kalliomäki /sd
Riitta Prusti /sd
Irja Tulonen /kok

ULKOPUOLELLA PÄIVÄJÄRJESTYKSEN ESITELTÄVÄT ASIAT:

1) Valtioneuvoston selonteko pankkituesta 16.11.1999

Palautekeskustelu
Valtioneuvoston selonteko VNS 4/1999 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 7/2000 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään talousvaliokunnan mietintö n:o 7 valtioneuvoston selonteosta pankkituesta 16.11.1999.

Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietinnössään selonteosta ehdottama lausunto. Niiden, jotka haluavat tehdä valiokunnan ehdotuk-

sesta poikkeavia ehdotuksia eduskunnan lausunnoksi, on tehtävä ehdotuksensa keskustelun kuluessa.

Ihan pieni hetki! Ennen kuin talousvaliokunnan puheenjohtaja ed. Luhtanen aloittaa, muistutan ja toivon, että kuunnellaan ed. Luhtasen puhetta ja käydään muut keskustelut salin ulkopuolella.

Keskustelu:

[1] **Leena Luhtanen /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Pankkitukiselontekoa käsitellessään talousvaliokunta joutui valitsemaan sen lähtökohdan, näkökulman tai periaatteen, johon mietinnön laatiminen perustuisi. Periaatetasollahan valiokunnalla oli tietysti useitakin vaihtoehtoja asiaa käsitellessään, mutta mehän kaikki tiedämme, ettei talousvaliokunnalla niin kuin ei muillakaan valiokunnilla tulevaisuusvaliokuntaa ehkä lukuun ottamatta ole minkäänlaisia omia voimavaroja laajojen selvitysten, omien arviointien tai tutkimusten tekemiseen. Pohdimme myös sitä, onko enää tarkoituksenmukaistakaan poliittisella tasolla selvitellä pankkikriisin syitä ja siihen liittyviä toimenpiteitä. Lisäksi pankkikriisistä on tehty jo varsin runsaasti erilaisia selvityksiä. Kaikesta huolimatta pankkikriisin syntymiseen, hoitamiseen ja sen seurauksiin liittyvät seikat on varmasti vielä tarpeen tutkia perusteellisesti tulevaisuudessa, mutta se on ammattitutkijoiden tehtävä. Tällä hetkellä ei valiokunnassa näyttänyt olevan tahtoa eikä syytä kärpästen jahtaamiseen.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Arvoisat edustajat! On aivan liian paljon meteliä. On äärettömän vaikea kuulla ed. Luhtasen puheenvuoroa. Nyt vielä kerran vetoan siihen, että käydään välttämättömät keskustelut salin ulkopuolella. — Ed. Luhtanen voi jatkaa.

Puhuja: Niin, pankkikriisistä on käyty kovin paljon keskustelua, joten vielä ehkä tämän iltapäivän jaksamme. Kiitoksia, rouva puhemies!

Pankkitukiselonteon, siitä saatujen selvityksien sekä asiantuntijoiden lausuntojen pohjalta talousvaliokunta päätyi mietinnössään pelkistettyyn, jopa pragmaattiseen esitystapaan. Tästä lähtökohdasta valiokunta päätyi kannanotoissaan arvioimaan pankkituelle asetettujen ehtojen toteutumista sekä tuomaan esille joitain näkökohtia pankkien nykytoiminnasta. Erityisen tärkeänä valiokunta piti kuitenkin katseen suuntaamista tulevaisuuteen ja siihen, miten erityisesti vastaisuudessa voitaisiin välttyä virheiltä ja ennen kaikkea korjata jo syntyneitä epäkohtia. Valiokunta pitikin keskeisessä asemassa rahoitusmarkkinoiden viranomaisvalvontaa. Tulevaisuuden kannalta valiokunta piti ennen kaikkea tärkeänä velkaongelmaisten aseman helpottamista ja ylipäätään niiden vaurioiden korjaamista, joita pankkikriisi on aiheuttanut.

Rouva puhemies! Seuraavassa joitakin näkökohtia valiokunnan mietinnöstä hieman yksityiskohtaisemmin.

Selonteossa esitettyjen pankkituen avoimuuden, läpinäkyvyyden sekä vastikkeellisuutta koskevien ehtojen toteutumista koskevaa selvitystä valiokunta piti suurin piirtein tyydyttävänä. Puutteitakin näimme, ennen kaikkea, niin kuin selonteossakin todetaan, pankkituen vastikkeellisuudessa. Tässä voisi todeta ennen kaikkea sen, että pankeille annetulle noin 8 miljardin pääomasijoitukselle ei valtio aikoinaan saanut korkoa. Tästä syystähän korkotulojen menetykset olivat noin parin miljardin verran. Mutta ennen kaikkea vahingonkorvausoikeudenkäyntien saamiset ovat olleet menetyksiä huomattavasti pienemmät. Oikeudenkäyntikulut ovat olleet kohtuuttoman suuret tuomittuihin korvauksiin nähden. Valiokunnan mietinnön valmistumisen jälkeen saimme tiedon siitä, että jopa 73 prosenttia haasteista olisi kaatunut tai ne olisi vedetty pois. Koska oikeudenkäyntiprosessit ovat vielä kesken, ei valiokunnalla ollut perusteita puuttua asiaan. Pidimme kuitenkin tärkeänä sitä, että oikeudenkäyntien kulut vastaisuudessa selvitetään. Epäkohtia siis on, mutta sekä selonteon että eri asiantuntija-arvioiden mukaan pankkikriisi hoidettiin syvän taloudellisen laman oloissa suhteellisen hyvin.

Valiokunta korosti sitä, että pankkien toimintaympäristössä on edelleen tapahtunut suuria muutoksia. Tässä voi todeta sen, vaikka sitä emme mietinnössämme käsitelleetkään, että eräs tärkeimmistä muutostekijöistä on ilman muuta yhteiseen valuuttaan siirtyminen. Tämähän merkitsee valuuttajärjestelmään liittyvien riskien vähenemistä ja talouspolitiikan yhdenmukaistumista euroalueella. Tästä voisi tehdä sen johtopäätöksen, että tämä luo vakautta ja ennustettavuutta. Totesimme myös sen, että pankit ovat oma-aloitteisesti tehostaneet toimintaansa, ja totesimme erilaisten vertailujen valossa, että pank-

kimme sijoittuvat hyvin kansainvälisessä tehokkuusvertailussa. Tämän voisi olettaa ennustavan pankkien lamansietokykyä.

Tässä on todettava myös se, että myös lainsäädännöllisin keinoin on saatu aikaan aikaisempaan nähden merkittäviä uudistuksia. Tästä valiokunta halusi tuoda esiin erityisesti tallettajan aseman parantumisen vuoden 98 alusta. Tallettajien saamisten turvaamiseksi talletuspankin on kuuluttava Talletussuojarahastoon. Valtion kannaltahan tämä merkitsee sitä, että valtio ei tule pelastamaan vaikeuksiin joutuneita pankkeja vaan asiakkaiden talletusten turvana on laissa säädetyin rajoituksin Talletussuojarahasto. Tässä yhteydessä voi tietysti tuoda esiin myös sen, että noin vuosi sittenhän meillä tuli voimaan laki takaajan aseman parantamisesta.

Tulevaisuuden pankkikriisien torjunnassa on rahoitusmarkkinoiden valvonnalla kuitenkin entistä keskeisempi merkitys. Valiokunta kiinnittikin tähän asiaan korostettua huomiota. Rahoitusmarkkinoiden jatkuva kehittyminen ja kansainvälistyminen sekä markkinoilla käytettyjen instrumenttien monipuolistuminen vaativat viranomaisvalvonnalta entistä enemmän. Muuallahan yleiset finanssitavaratalot, pankkien ja vakuutusyhtiöiden entistä tiiviimpi yhteistyö, ovat arkipäivää myös Suomessa tällä hetkellä.

Tässä voisi todeta, että Suomessahan vakuutusvalvonta ja -tarkastus organisoitiin uudelleen huhtikuussa 99. Organisointi on siis varsin nuorta. Tällöin toimintansa aloitti Vakuutusvalvontavirasto, jolle siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriöltä vakuutus- ja eläkelaitosten ynnä muiden vakuutusalalla toimivien valvonta ja tarkastus. Vakuutusvalvonnan uudelleenorganisoinnin yhtenä tavoitteena oli yhteistyön lisääminen ja tiivistäminen Rahoitustarkastuksen kanssa. Kummankin valvontaviraston johtokunnat ovat identtiset tai lähes identtiset, ja mukana on molempien valvontavirastojen edustajia.

Totesimme, että viranomaisten on kiinnitettävä jatkossa erityistä huomiota pankkien ja vakuutusyhtiöiden valvontaan, sillä rahoitusalan yhteenliittymien ja muiden yhteisöjen määrän arvioidaan edelleen kasvavan. Valiokunta painottaakin, että vastaisuudessa on tarpeen uudelleen selvittää Vakuutusvalvonnan ja Rahoitustarkastuksen yhdistäminen. Kaksipäinen valvonta ei välttämättä ole tässä tilanteessa paras mahdollinen.

Valiokunta totesi ilahtuneena myös sen, että valtiovarainministeriölle on tämän vuoden keväällä jättänyt mietintönsä työryhmä, joka ehdotti erillisten rahoitus- ja vakuutusalan ryhmittymien eli finanssitavaratalojen valvontaa koskevan lain säätämistä. Katsoimme, että ajanmukaisella lainsäädännöllä voitaisiin paremmin varautua mahdollisesti laajojenkin rahoitus- ja vakuutusryhmittymien muodostamiseen Suomen rahoitusmarkkinoilla. Valiokunta odottaakin tämän työryhmän ehdotuksia, kiirehtii lainsäädäntötyötä, jotta rahoitusmarkkinoiden vakaa ja häiriötön toiminta voitaisiin turvata. Lähdemme valiokuntana tietysti siitä, että viime kädessä on kyse tallettajien, vakuutettujen ja veronmaksajien edun turvaamisesta. Odotamme näitä toimenpiteitä.

Arvoisa puhemies! Pankkikriisin yhteydessä on ylipäätään suurta huomiota kiinnitetty ja totta kai aivan oikein rahallisiin menetyksiin. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet inhimilliset kärsimykset. Monet ovat menettäneet koko omaisuutensa ja joutuneet elinikäiseen velkavankeuteen. Edelleenkin ylivelkaantuneisuus lamauttaa valiokunnan saaman selvityksen mukaan lukuisia kotitalouksia. Voimme vain arvioida tämän kansantaloudelliset merkitykset inhimillisten kärsimysten lisäksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan velkaongelmien vuoksi myös monet entiset yrittäjät ovat tällä hetkellä toimintakyvyttömiä. Saimme tietoomme sen, että vuodesta 90 vuoteen 94 yksityisten yritysten määrä väheni nettomääräisesti 33 000 yrityksellä. Vaikka lama oli keskeisin syy yritysten konkursseihin, oletettavasti myös pankkikriisin hoitaminen lisäsi konkursseja. Suurelle joukolle yrittäjiä jäi laman seurauksena kohtuuttomat vastuut. Velallisen aseman parantaminen nähtiin siis valiokunnassa hyvin tärkeänä.

Talousvaliokunta sai hyvin perusteellisen selvityksen oikeusministeriöltä velkaongelmaisia koskevasta lainsäädäntötilanteesta. Saatoimme todeta, että monin toteutunein lainsäädäntöhankkein on eri tavoin pystytty helpottamaan velkaongelmaisten asemaa. Näistä toteutuneista lainsäädäntötoimista mainittakoon laki yksityishenkilön velkajärjestelyistä, laki ulosottolain muuttamisesta, laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta sekä laki saatavien perinnästä.

Toteutuneista lainsäädäntöhankkeista huolimatta velkajärjestelyjen ulkopuolelle on useista eri syistä jäänyt kuitenkin velallisia, joilla ei ole mahdollisuuksia maksaa perinnässä olevia vel-

kojaan ainakaan kokonaan. Valiokunta toteaakin, että heidän asemansa kannalta merkittäviä lainsäädäntöhankkeita ovat velkaneuvonnan lakisääteistäminen, ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden vanhentumislainsäädännön uudistaminen ja korkolain mahdollinen tarkistaminen. Valiokunta kiirehtii näiden hankkeiden valmistelua.

Keskeisenä toimenpiteenä valiokunta kiirehtii sen selvittämistä, millä yksityinen henkilö voitaisiin asettaa henkilökohtaiseen konkurssiin. Tässähän on ilman muuta tärkeää se, että konkurssiin asettaminen ei saa kohtuuttomasti loukata velkojien etua eikä myöskään niiden etua, jotka ovat antaneet takauksen tai muun vakuuden. Myös luotonantajan oikeusturvaan valiokunta halusi kiinnittää huomiota. On tärkeää, että luotonantaja voisi tarkistaa luototettavan senhetkiset velvoitteet. Tämä kävisi päinsä niin sanotun positiivisen luottorekisterin avulla. Valiokunta oli yksimielinen myös siitä, että silloin tällöin esiin tuotuun ylivelkaantuneiden yleiseen armahdukseen ei valiokunta nähnyt olevan perusteita.

Rouva puhemies! Pankeilla menee nyt hyvin. Tässä tilanteessa on valvontakoneiston oltava hyvässä kunnossa. Tästä syystä valiokunta on siis tuonutkin esiin valvontajärjestelmän tärkeyden ja sen, että sen on pystyttävä mukautumaan nopeasti muutokseen. Kaikissa tilanteissa on tärkeä muistaa myös asioiden inhimillinen puoli. Tämän johdosta valiokunta onkin tehnyt keskeisimmät ehdotuksensa niiksi lainsäädännöllisiksi toimenpiteiksi, joilla voidaan helpottaa velkaongelmaisten asemaa.

Valiokuntamme toi runsaassa keskustelussa esiin myös sen, vaikka emme sitä mietinnössä edellytäkään, että Suomen pankkikriisi varmasti ajan myötä ja tulevaisuudessa on perusteellisesti vielä selvitettävä. Tutkijoiden pitää olla puolueettomia, ja varmaan työhön pitää saada jonkin tyyppistä historiallistakin perspektiiviä. Erityisesti mielenkiintoista olisi jälkikäteenkin vertailla, miksi Suomi lähti pankkikriisisissään eri teille kuin muut Pohjoismaat: Norja ja Ruotsi. Varmasti tarvitsemme myös vielä kesken olevista vahingonkorvausoikeudenkäynneistä erilaista hallinnollis-juridista selvitystä siitä, miten ja miksi kaikki oikein tapahtui.

Mutta kaikki tämä, rouva puhemies, on tulevaisuuden asia. Nyt valiokunta keskittyi niihin konkreettisiin ja nopeasti toteutettaviin toimenpiteisiin, jotka ovat nähdäksemme hyvin ja täysin mahdollisia hallitukselle ja eduskunnalle. Valiokunnan mietintö oli yksimielinen.

[2] **Reijo Kallio /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Syksyllä 1991 puhjennut pankkikriisi on jäänyt kansalliseen tietoisuuteemme yhtenä itsenäisyytemme taloushistorian raskaimmista ja epäoikeudenmukaisimmista ilmiöistä. Pankkikriisi ja siihen liittyvä mittava pankkituki onkin kaikkinensa ollut varsin traumaattinen kokemus.

Meidän on edelleenkin vaikea ymmärtää, miten saattoi syntyä tilanne, jossa valtiolta katosi muutamassa vuodessa noin 10 prosenttia vuotuisesta bruttokansantuotteestamme ja miksi tämä jäi veronmaksajien vahingoksi. Kokonaistappiot julkisesta pankkituesta ovat hallituksen selonteon mukaan arviolta 33,4 miljardia markkaa. Lisäksi julkisen pankkituen laskennalliset nettokorot ovat noin 16,8 miljardia, eli yhteensä kyse on noin 50 miljardista markasta. Tänään pankkikriisi ja siihen liittyvä julkinen pankkituki on virallisen käsittelynsä osalta loppusuoralla.

Pankkikriisi ei ollut kuitenkaan yksittäinen ilmiö. Meidän ei pidä unohtaa joukkotyöttömyyttä, konkurssiaaltoa eikä yksityisen sektorin velkaongelmaa, jotka kaikki syntyivät samassa prosessissa ja samaan aikaan kuin pankkikriisikin.

Pankkikriisistä ja sen syistä on esitetty monia arvioita sekä tieteellisissä tutkimuksissa että muissa julkaisuissa ja uusia näkemyksiä tultaneen esittämään vastaisuudessakin. Näemme prosessin edenneen siten, että rahoitusmarkkinoiden ja pääoman tuonnin vapauttamisen jälkeen luottojen käyttö nopeutui liikaa, mikä johti erityisesti kiinteistömarkkinoiden ylikuumenemiseen, ylikorkeisiin markkinahintoihin sekä ylivelkaantumiseen. Pankkien luotonanto ja asiakkaiden luotonotto pohjautuivat osittain myös virheellisiin luotto- ja talousodotuksiin.

Talouspolitiikassa meillä pidettiin 1990-luvun alussa itsepintaisesti kiinni vahvan markan ja korkean koron linjasta, mikä johti umpikujaan. Eräiden arvioiden mukaan — viittaan muun muassa professori Ahtialaan — meillä olisi talouspolitiikassa ollut alhaisemmankin työttömyyden tie. Joka tapauksessa maamme vientikilpailukyky putosi ja kotimarkkinoilla kysyntä hiipui. Niinpä kun lopulta syksyllä 1991 devalvoitiin, valuuttaluottojen kallistuminen ja kotimaisen kysynnän pysähtyminen antoivat lopullisen sysäyksen rahoitussektorin kriisille.

Kun näin jälkikäteen tarkastelee pankkikriisiä edeltävää aikaa viileän rauhallisesti, niin hämmästyttävältä tuntuu harkinnan pettäminen pankkisektorilla. Kilpailun kiristyessä pankit kilpailivat konttorien määrällä, palvelutarjonnalla ja sittemmin myös luottoehdoilla sekä -tarjouksilla. Aikaisempaa riskejä kaihtavaa pankkitoimintaa pidettiin vanhanaikaisena. Tarvittiinkin uutta tuloskeskeistä ja aggressiivista otetta. Olihan sitä jo kokeiltu sijoitusbisneksessä. Tuolloin suomalaisille tulivat tutuiksi sellaiset termit kuin nurkanvaltaus, kulutusluotto ja viimeksi myös kulutusjuhla.

Myös valvonta petti sekä pankeissa että niissä viranomaisinstituutioissa, joiden olisi ajoissa pitänyt puhaltaa peli poikki. Toki pankkien valvontaa pyrittiin ajanmukaistamaan, mutta pankkilainsäädännön uudistuksen suurin puute oli sen valmistuminen liian myöhään pankkikriisiä ajatellen.

Sinänsä pankkisektorin kehitys ei Suomessa ollut mitenkään ainutlaatuinen. Samantapainen kehityskulku toteutui muun muassa USA:ssa, Ruotsissa ja Norjassa, kylläkin paljon meitä aikaisemmin. Mutta vaikka esimerkiksi Norjan tilanne oli meillä tiedossa, niin kukaan ei uskonut, että tilanne voisi muodostua yhtä vaikeaksi tai vaikeammaksi kuin Norjassa. Viranomaiset, pankinjohtajat, poliitikot ja suuri yleisö tulivat yhtä lailla yllätetyiksi.

Arvoisa puhemies! Pankkituen suuri määrä on herättänyt keskustelua vaihtoehtoisista keinoista, joilla pankkikriisin taloudellisia tappioita olisi voitu pienentää. Allekirjoitamme sen lähtökohdan, että rahoitusjärjestelmämme toimivuuden ja uskottavuuden turvaaminen oli koko talouden kannalta välttämätöntä. Pankkisektorin romahtaminen olisi syventänyt lamaamme. Voidaan myös ajatella — jos se nyt ketään lohduttaa — että voimakas ja syvällinen kriisi joudutti koko toimialan väistämättä edessä ollutta rakennemuutosta.

Pankkikriisin oppi on ollut ainakin se, että meidän on paremmin valmistauduttava ehkäisemään ennalta uusia ongelmatilanteita. Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä pankkikriisin syyt ja kustannukset onkin pidettävä visusti mielessä, jotta tulevaisuudessa voidaan vastaavalta tapahtumalta suojautua mahdollisimman hyvin.

Pankkikriisin syntyminen ja syveneminen osoitti selvästi, kuinka tärkeää on vakaa ja tasapainoinen taloudellinen kehitys. Se on perusedellytys turvallisesti ja kannattavasti toimivalle rahoitussektorille. Lipposen ensimmäisen hallituksen talouspoliittisten toimien myötä kansantaloutemme saatiin uralle, joka nopeasti kohensi myös taloudellista tilannetta. Työttömyyden ja korkojen laskuun sekä velkaantumiskehityksen taittumiseen tähtäävä uskottava ja pitkäjänteinen politiikka vähensi nopeasti pankkien luottotappioita. Myös luottamus Suomen rahoitusmarkkinoihin vahvistui. Voikin perustellusti väittää, että jos maamme talouspolitiikan hoito olisi heti 1990-luvun alusta alkaen ollut yhtä määrätietoista ja jäntevää, niin veronmaksajille koituvat pankkikriisin lopulliset kustannukset olisivat jääneet nykyistä tuntuvasti pienemmiksi. (Ed. Korkeaoja: Entä 80-luvun lopulla?)

Joka tapauksessa vuodesta 1996 lähtien pankkien kannattavuus on parantunut ja tänään pankeilla menee todella lujaa. Viime vuonna talletuspankkiemme liikevoitto kasvoi 8,4 miljardiin markkaan. Liikevoiton suhde pankkien keskitaseesta oli peräti 1,26 prosenttia. Todettakoon, että 1980-luvulla pankkien kannattavuus ei noussut kertaakaan 1 prosentin yläpuolelle ja 1990-luvullakin prosentin raja ylitettiin vasta vuonna 1998.

Pankkien kannattavuus on nyt Suomessa parempi kuin muissa Pohjoismaissa, ja eurooppalaisessakin vertailussa suomalaispankit pääsevät parhaimpien joukkoon. Pankkien tuloksia ovat parantaneet erityisesti pienentyneet luotto- ja takaustappiot, arvopaperikaupan kohentunut tulos sekä rahoituskatteen kasvu. Rahoituskate on parantunut korkomarginaalin kaventumisesta huolimatta, koska luottokanta on ollut voimakkaassa kasvussa varsinkin viime ja edellisvuonna. Tuloskehitykseen on varmaankin vaikuttanut myös se, että pankit alkoivat toiminnassaan jälleen keskittyä peruspankkitoimintaan. Mutta taustalla on myös rahoitussektorin voimakas rakennemuutos.

Fuusioita on tapahtunut. Monet vanhat tutut pankit ovat hävinneet. Kuluja on karsittu kovalla kädellä. Henkilöstön määrä on puolittunut. Pankkihenkilöstön suuren joukon jääminen työttömiksi onkin ollut kipeä ongelma. Toimintoja on rationalisoitu, mikä ei asiakkaiden kannalta aina ole ollut myönteistä. Palvelujen saatavuus on saattanut heikentyä, kun ei ole kyetty sopeutumaan palvelujen muutokseen.

Rouva puhemies! Yksi keskeinen rahoitusmarkkinoillamme tapahtunut muutos on ollut

Talletussuojarahaston perustaminen. Uudistus osaltaan ehkäisee pankkikriisien uusiutumista. Rahaston tarkoituksena on tallettajien saamisten turvaaminen yksittäisen pankin joutuessa maksukyvyttömäksi. Rahastosta voidaankin maksaa enintään 150 000 markan suuruinen korvaus tallettajaa ja pankkia kohti. Muutos on mielestäni omalta osaltaan selkeyttänyt vastuunjakoa rahoitusmarkkinoilla.

Tulevaisuutta ajatellen hyvin tärkeää on se, miten valvonta toimii. Kymmenen viime vuoden aikana rahoitusmarkkinoilla on siirrytty sääntelystä markkinaehtoiseen järjestelmään. Markkinaehtoisuuden lisääntyminen rahoitussektorilla on väistämättä merkinnyt sitä, että pankit ovat joutuneet ja joutuvat toimimaan entistä enemmän omillaan. Äsken mainitsemani pankkien rahoittama Talletussuojarahasto on tästä hyvä esimerkki. Säännöstelytaloudessahan taas oli tyypillistä, että valtio oli tavalla tai toisella sidottu pankkibisnekseen. Vaikka muun muassa korkojen verovähennysoikeus ja talletuskorkojen verottomuus eivät merkinneet valtion välitöntä osallistumista pankkitoimintaan, merkitsi tämä laajaa ja tuntuvaa välillistä tukea pankeille.

Rahoitusmarkkinoiden jatkuva muutos, erityisesti kansainvälistyminen ja markkinoilla käytettyjen instrumenttien monipuolistuminen, vaatii viranomaisvalvonnalta entistä syvällisempää ja monipuolisempaa asiantuntemusta. Toki sama vaatimus voidaan asettaa myös rahoituslaitosten omalle sisäiselle valvonnalle. Suomessakin pankkien ja vakuutusyhtiöiden välinen tehtäväjako on häviämässä ja tilalle on tulossa yhä laajempia ja monipuolisempia finanssiryhmittymiä.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä talousvaliokunta on mietinnössään aivan oikein painottanut valvonnan tärkeyttä. Valvonnan on kyettävä seuraamaan markkinoilla tapahtuvaa muutosta. Valvonnan tuloksellisuuden kannalta huomio tulee kiinnittää olemassa olevien valvontaorganisaatioiden toiminnan tehostamiseen sekä koordinaation lisäämiseen. Nykyisessä järjestelmässämme rahoitusmarkkinoiden valvonta on keskitetty Rahoitustarkastukselle, joka toimii Suomen Pankin alaisuudessa. Vakuutustoiminnan valvonta taas kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosastolle. Peruslähtökohtana tulisi olla sen, että valvontaa tehostetaan ja mahdollisesti yhdistetään niiden markkinoiden osalta, joilla tuotteet ovat lähes yhdenmukaiset. Näin menetellen osa vakuutustoiminnan tarkastuksesta tulisi sijoittaa samaan paikkaan pankkitoiminnan valvonnan kanssa.

Valvonnan kannalta haasteelliseksi muodostuvat voimakkaasti kasvavat johdannaismarkkinat sekä rajat ylittävät yhdentyvät markkinat. Oman haasteensa aiheuttaa myös lisääntyvä tietotekniikan ja Internetin käyttö koko rahoitus- ja sijoitusmarkkinoilla. Johdannaismarkkinoiden pelkkä perusluonne jo paljastaa markkinoiden monipuolisuuden ja riskialttiuden. Näillä markkinoilla käydään kauppaa arvopapereilla, joiden hinta on johdettu muiden hyödykkeiden ja arvopaperien arvosta. Oikein käytettyinä johdannaismarkkinat antavat hyvän mahdollisuuden pienentää riskejä, mutta vaarana on se, että spekulatiivisten operaatioiden epäonnistuminen saattaa uhata koko järjestelmän kestävyyttä.

Johdannaismarkkinoiden valvonta on myös huomattavasti vaativampi tehtävä kuin perinteisten rahoitusmarkkinoiden. Ongelmaksi myös näillä markkinoilla on muodostunut se, että valvonta on pääsääntöisesti jälkikäteen tapahtuvaa. Vahinko onkin usein tapahtunut, ennen kuin siihen voidaan puuttua.

Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden valvonnan vaikeudet eivät ole pelkästään Suomen ongelma. Kyseessä on enenevässä määrin kansainvälinen ongelma. Globalisoitumiskehityksen myötä on markkinoilla syntynyt rajat ylittäviä fuusioita. Aiheellista onkin kysyä, kenen maksettavaksi koituisivat kansainvälisen finanssiryhmittymän tappiot. Näiden uusien finanssiryhmittymien valvonta edellyttääkin tiivistä kansainvälistä yhteistyötä. Voitaneen todeta, että yhteisvaluuttaan siirtyvissä Emu-maissa tällaiselle yhteistyölle pitäisi olla luontevat edellytykset.

Valvonnan osalta sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä vielä tiivistetysti painottaa, että me tarvitsemme sellaista uutta lainsäädäntöä, joka vastaa markkinoilla tapahtuneeseen kehitykseen. On nimittäin tärkeää, että rahoitusmarkkinoiden vakaus ja häiriötön toiminta eivät vaarannu. Näin voidaan taata myös tallettajien asema ja vakuutettujen edut.

Arvoisa puhemies! Pankkikriisin seurauksista pankkituen loppulasku on tiedossa. Asialle voitaneenkin panna piste. Muista pankkikriisin seurannaisilmiöistä haluan vielä lyhyehkösti puuttua kahteen asiaan, nimittäin pankkioikeudenkäynteihin ja ylivelkaantumiseen.

Suomalaisen pankkikriisin yksi omituisuus on siihen liittyvät laajat ja pitkäkestoiset oikeudenkäynnit. Ehkä ajatuksena on ollut löytää suuren kansallisen tragediamme syylliset, kasvot mittavien menetysten aiheuttajille. Mutta vaikka pankkikriisiin varmaankin liittyy rikollista toimintaa ja holtitonta luotonantoa, syynä kriisin syvyyteen olivat myös väärät talouspoliittiset arviot ja ajastaan jälkeen jäänyt pankkilainsäädäntö. Viimeksi mainittuja vastuunkantajia ei kuitenkaan ole vapaaehtoisesti ilmoittautunut.

Esko Ahon hallituksen aikana käynnistettyjä oikeudenkäyntejä on käyty voimavaroja säästämättä. Oikeudenkäynnit eivät ole olleet valtiolle mikään kultakaivos. Päinvastoin, tulos on jäänyt varsin vaatimattomaksi. Lähes puolet nostetuista kanteista on kaatunut, ja nämä ovat aiheuttaneet valtiolle tuntuvia oikeuskuluja ja vahingonkorvauksia. Todettakoon, että valtiovarainvaliokunta kiinnitti jo lausunnossaan n:o 30/1996 huomiota tähän problematiikkaan. Valiokunta totesi muun muassa: "Käytännössä on ilmennyt, että alioikeuksien oikeudenkäyntikulut ovat nousseet kohtuuttoman korkeiksi. Kulut ja palkkiot ovat olleet niin korkeita, että yksityisen ihmisen oikeusturva on vaarantunut, koska hänen mahdollisuutensa puolustautua tehokkaasti ovat rajoittuneet korkeitten kustannusten johdosta."

Lisäksi samassa lausunnossa todetaan, että vahingonkorvausoikeudenkäynneissä tulisi pyrkiä sovintoon. Tämä voisi valiokunnan mielestä tapahtua ilman, että asiassa olisi vielä välttämättä alioikeuden ratkaisuakaan.

Valtion vakuusrahaston linja on ollut kuitenkin toinen. Alioikeuksien päätöksistä on valitettu, hovioikeuksien päätöksistä on haettu valituslupia. Ymmärrämme, että oikeudenkäyntien tarkoituksena on ollut saattaa vahinkoa aiheuttaneet teoistaan vastuuseen ja että oikeudellisia rajoja pitää hakea, jotta saadaan tulkintapohjaa pankkien toimintaa ohjaaviin lakeihin. Oikeudenkäynti ei myöskään voi olla riippuvainen taloudellisista odotuksista.

Mutta voidaan myös kysyä, onko hyvää virkamiestapaa se, että pidetään yllä maksimaalista valituskierrettä. Se ei ainakaan ole ollut edellä esittämäni valtiovarainvaliokunnan kannan mukaista. Se on tullut valtiolle myös erittäin kalliiksi puhumattakaan niistä inhimillisistä kärsimyksistä, joita vastapuoli on vuosikausia joutunut kantamaan.

Pankkioikeudenkäynteihin menneet valtion varat ovat vielä selvittämättä. Aikanaan saataneenkin selvitys siitä, mikä on näiden oikeudenkäyntien lopullinen saldo.

Arvoisa puhemies! Vaikka pankkisektori on tervehtynyt, meillä on edelleen suuri joukko ihmisiä, jotka pankkikriisin ja suurtyöttömyyden myötä joutuivat velkaongelmiin ja jotka ovat elinikäisessä velkavankeudessa. Monet näistä ihmisistä joutuivat kahden asunnon loukkuun, useat menettivät maksukykynsä työpaikan menetyksen myötä, suuri joukko yrittäjiä ajautui konkurssiin ja monet vanhemmat ajautuivat ongelmiin taattuaan lastensa velkoja.

Velkaongelma on pyritty hoitamaan lähinnä velkajärjestelylain ja vapaaehtoisuuteen perustuvan velkaneuvonnan avulla. Myös takauslakia on muutettu siten, että kohtuuttomia takausvastuita pitää voida sovitella. Velkajärjestelylain ongelmana on ollut se, että sen piiriin on päässyt vain pieni osa velallisista ja monesti maksuohjelmat ovat olleet varsin hankalia.

Velkaongelman ratkaiseminen ei kuitenkaan ole helppoa, koska ratkaisut eivät kohtuuttomasti saa loukata velkojan etua. Niinpä esimerkiksi yleinen, vaikkakin tiettyyn ryhmään rajattu velkojen anteeksianto romuttaisi luottosopimusten sitovuuteen oleellisesti liittyvän luotettavuuden. Mutta me tarvitsemme lainsäädännöllisiä uudistuksia ylivelkaantuneiden tilanteen parantamiseksi. Erittäin tarpeellista on pikaisesti saada laki velkaneuvonnasta, jolla kyetään turvaamaan velka- ja talousneuvonnan palvelut kattavasti koko maassa.

Tärkeänä pidän myös velan vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamista. Keskeinen tähän liittyvä kysymys on, voidaanko ja onko hyväksyttävää käyttää velan vanhentumista keinona lopettaa elinikäinen velkavastuu. Ulosottolain uudistumisen yhteydessä on tarkastettava, voidaanko ulosotolle asettaa enimmäiskesto.

Rouva puhemies! Suomessa ei toistaiseksi tunneta yksityishenkilön konkurssia. Joissakin maissa tämä on käytössä. Talousvaliokunnan mietintöön sisältyvässä lausumassa esitetäänkin henkilökohtaisen konkurssin ja positiivisen luot-

torekisterin selvittämistä. Lisäksi edellytetään sellaisten lainsäädännöllisten keinojen kiirehtimistä, joilla voidaan helpottaa yksityishenkilöiden velkaongelmaa. Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä lausumaehdotus on hyvin perusteltu ja sen edellyttämiin toimiin onkin syytä ripeästi ryhtyä.

Edustajat Niinistö ja Prusti merkitään läsnä oleviksi.

---

[3] **Mauri Salo /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Tämä keskustelu pankkituesta lienee tältä erää viimeinen tässä talossa, onhan kyseessä jo kolmas pankkitukea koskeltelevaa selonteko. Pankkikriisi ja -tuki on kuitenkin niin suuri yhteiskunnallinen kysymys, että täällä eduskunnassa käytyjen täysistunto- ja valiokuntakäsittelyjen jälkeen on vielä tarvetta perusteellisesti selvittää se, kuinka pankkituki alueellisesti on jakaantunut.

Tässä keskustelussa tärkeintä on tehdä johtopäätöksiä siitä, mitä pankkikriisi meille oikein opetti. Tärkein opetus oli mielestäni se, että politiikan, erityisesti talouspolitiikan, virheet on tulevaisuudessa vältettävä. Koetun pankkikriisin taustallahan oli ulkoisten olosuhteiden lisäksi lukuisa joukko päätöksenteon virheitä. Pääomamarkkinoiden vapauttamisen väärä ajoitus johti pahaan talouden ylikuumenemiseen. Löysä finanssipolitiikka ja huonosti kohdennettu veropolitiikka heikensivät tilannetta edelleen.

1980-luvun loppupuolella pankki- ja yritystoiminnassa vähäteltiin riskejä ja tehtiin suuria strategisia arviointivirheitä, mikä sittemmin johti konkurssiaaltoon ja massatyöttömyyteen. Tästä puolestaan oli seurauksena työttömyysmenojen räjähdysmäinen kasvu ja valtion velkaantuminen. Pankkien valvonta oli vapautuneiden rahamarkkinoiden oloissa huonosti hoidettua ja täysin riittämätöntä. Myös tämä pankkien valvonnan kriisi oli merkittävä tekijä pankkikriisin taustalla.

Nyt 2000-luvun alussa nykyisissä yhteisvaluutan oloissa kymmenen vuoden takaisen kaltainen lama ei ole todennäköinen. Suomen talouden kasvunäkymät ovat edelleen hyvät. Pitää kuitenkin muistaa, että nopea kasvu on levännyt ja lepää yhden tukijalan, elektroniikkateollisuuden ja siihen kiinteästi liittyvien alojen, varassa. Kielteiset yllätykset elektroniikkateollisuudessa tai toisaalta kansainvälisen talouden ennakoitua huonompi kehitys voivat huomattavasti hidastaa kasvua.

Tällä hetkellä ehkä pahimmat uhkamme ovat talouden ylikuumenemispesäkkeet. Budjettipolitiikalla tulee jo vihdoin aloittaa uudistukset yrittäjyyden edistämiseksi ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi sekä ylikiihtyneen muuttoliikkeen hillitsemiseksi. Sekä sitkeä pitkäaikaistyöttömyys että alueellisesti epätasapainoinen kehitys aiheuttavat valtion ja kuntien talouksiin noidankehiä, jotka lisäävät menoja ja kärjistävät ylikuumenemisuhkia. Näistä irtipääsemisen tulee olla lähivuosien talous- ja rakennepolitiikan tärkein tavoite, ja samalla se on myös parasta tulevien ongelmien ennaltaehkäisyä.

Pidättyvyys finanssipolitiikassa on kevyen eurovaluutan ja alhaisten korkojen oloissa perusteltua. Euron yli 20 prosentin devalvoituminen suhteessa dollariin on turvannut euroalueen ulkopuolelle tapahtuvan viennin ja luonut tuontisuojan sisämarkkinoille. Dollarin heikentyminen ja euron vahvistuminen on Suomen kannalta kova paikka, jos emme ole pystyneet mihinkään yritystoimintaa vahvistaviin rakenteellisiin uudistuksiin.

Tämänhetkinen paperiteollisuuden lakko on hyvin ongelmallinen, sillä juuri nykyisessä heikon euron ajanjaksossa tehtävät pysyvät ulosmittaukset heikentävät pitkällä aikavälillä teollisen tuotantomme toimintakykyä. Tämä voi koitua kalliiksi koko kansantaloutemme kehitykselle. Paperiliiton toiminta ei ole solidaarista työmarkkinatoimintaa ottaen huomioon, että ylivoimainen enemmistö palkansaajista ja erityisesti naisvaltaiset matalapalkka-alat ovat jo tehneet maltillisia ja kansantalouden kokonaisuuden kannalta kestäviä ratkaisuja.

Lipposen hallitus on korostaen mainostanut hyviä suhteitaan ammattiyhdistysliikkeeseen. Onko näin? Käynnissä oleva valtakunnallinen paperialan lakko kertoo täysin toista. Nyt mitataankin Lipposen hallituksen työmarkkinapoliittista osaamista. Mikäli tällaista osaamista on olemassa, tulee sitä nyt kiireesti hyödyntää koko suomalaisen paperituotannon tulevaisuutta uhkaavan lakon pikaiseksi lopettamiseksi.

Arvoisa puhemies! Parhaillaan elämme melkoista pörssihuuman aikaa. On hyvä, että kan-

sankapitalismi elpyy ja kansalaiset ovat lähteneet omistamaan suomalaisia yrityksiä. Yhtiöiden kannalta suomalaisomistus on työllisyyttä ajatellen turvallista ja muutoinkin toivottavaa. Tärkeää on kuitenkin muistaa pankkikriisin keskeinen opetus eli se, että pörssiosakkeita ei tule ostaa velaksi. Velkaantumisen vaarat on tosiaankin syytä tiedostaa.

Tällä hetkellä on monissa varsinkin informaatioteknologian alan pörssiyhtiöissä hyvin paljon odotusarvoja. Niiden kurssit ovat huomattavasti korkeammalla kuin yhtiöiden substanssiarvot. Näiden yhtiöiden pitäisi siis onnistua vastaamaan niihin odotuksiin, joita markkinat niille asettavat. Lienee varmaa, että kaikki eivät onnistu, mutta yhtä selvää on, että pidemmällä tähtäyksellä hyvät pärjäävät aina. Viime viikkoina pörssikurssit ovat käyttäytyneet rauhattomasti. Päivittäisistä kurssien vaihteluista ei kuitenkaan kannata tehdä liian hätäisiä johtopäätöksiä, kun pitää mielessään sen, että viisautta on nyt varovaisuus ja harkinta.

Arvoisa puhemies! Pankkikriisin loppulasku nousee korkokuluineen lähes 50 miljardiin markkaan. Pankkikriisin hinta on ollut suomalaiselle yhteiskunnalle paitsi rahallisesti erityisesti myös inhimillisesti erittäin kallis. Pankkikriisi on koskettanut jollain tavalla lähes jokaista suomalaista. Konkurssiin on mennyt sekä tavallisten ihmisten omaisuutta että myös iso osa inhimillisyyttä ja oikeudenmukaisuutta. Suurta kärsimystä ovat joutuneet kokemaan niin velkaantuneet palkansaajat kuin yrittäjät ja lainojen takaajat, joiden niskaan suuri osa maksamattomista lainoista kaatui. Toisaalta mittaamattomia vahinkoja kokivat myös yrittäjät, joiden asiakkaista tuli maksukyvyttömiä.

Keskustan eduskuntaryhmä on moneen kertaan vaatinut hallitukselta ohjelmaa, jolla velkaantuneiden takaajien ja vahingonkorvausvastuullisten asemaa parannettaisiin sekä toteutettaisiin yhdenvertainen kohtelu. Pankkikriisin uhreille, niin tavallisille palkansaajille, eläkeläisille kuin yrittäjillekin, Suomen pitäisi edelleen olla mahdollisuuksien maa. Ylivelkaantuneiden kohtuuttoman taakan helpottamiseksi tarvitaan hallitukselta vihdoinkin lisää konkreettisia toimia.

Ahon hallituksen aikana luotiin velkajärjestelylainsäädäntö, jota Lipposen hallitus vuoden 1997 alusta huomattavasti heikensi muun muassa epäämällä työttömiltä mahdollisuuden velkasaneeraukseen. Pitää muistaa, että Suomessa edelleenkin on yli 300 000 ylivelkaantunutta kansalaista. Hallituksen toimet näiden velallisten aseman heikentämiseksi sekä ylimalkainen toimettomuus ja vetkuttelu asioiden parantamiseksi osoittavat, että hallitus ei pidä ylivelkaantuneiden aseman helpottamista tärkeänä eikä kiireellisenä.

Talousvaliokunnan mietinnössä kiirehditään valmistelua velkaneuvonnan lakisääteistämiseksi, ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden vanhenemiseksi, vanhenemislainsäädännön uudistamiseksi ja korkolain mahdolliseksi tarkistamiseksi. Toivottavasti nämä talousvaliokunnan yksimieliset kannanotot saisivat vauhtia myös hallituksen toimintaan.

Mitä sitten tulee vahingonkorvausoikeudenkäynteihin, on todettava, että kokonaisuuden kannalta ne ovat olleet tarpeellisia paitsi pankkituen läpinäkyvyyden näkökulmasta myös tilanteen poikkeuksellisuudesta johtuen. Tuskin kenenkään oikeudentajuun olisi mahtunut se, että suuria taloudellisia menetyksiä aiheuttaneet johtajat olisivat voineet jatkaa niin kuin mitään ei olisi tapahtunut.

Sen sijaan pankkien luottamusmiesjohdon asema on monissa tapauksissa kohtuuton. Jonkin myöhemmin tappiota tuottavan luottopäätöksen tekemisen siunannut pankin johtokunnan jäsen on joutunut pitkälliseen kärsimysprosessiin, mitä ei ole voinut kansalaisten oikeustajulla käsittää. Viimein on alkanut tulla ylempien oikeusasteiden päätöksiä, joissa monet paikallispankkien luottamushenkilöt ovat saaneet vapauttavan päätöksen.

Oikeusjärjestelmämme uskottavuuden ja toimivuuden kannalta on välttämätöntä, että kaikkia oikeuteen joutuneita pankkien päätöksentekijöitä kohdellaan tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja yhteismitallisesti. Valtiolla olisi oltava myös parempi valmius sovitteluun. On kohtuutonta, jos pienen sivukonttorin päätöksentekijän kanssa ei voitaisi sopia, kun suuren pankin pääjohtajan korvauksista on sovittu merkittävällä tavalla. Sundqvist-tapauksesta on otettava oppia. Kansalaisten on voitava luottaa siihen, että hyvinvointiyhteiskuntaan kuuluvat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenalin toimintaa on arvosteltu, osin myös perustellusti. Valtioneuvoston päättämä alasajon aikataulu toteutunee suunnitellun mukaisesti. Omaisuuden siirrot ovat

jo lähes toteutuneet, sillä kiinteistömassat on siirretty Kapiteelille ja suuri osa velkasaatavista on myyty ulkomaalaisomisteiselle Aktiv Hansalle. Pääosa näistä perinnän kohteina olevista noin 56 000 velallisesta on rehellisiä, työtätekeviä suomalaisia, jotka 1980-luvun loppupuolella ajautuivat taloudelliseen umpikujaan. Monet heistä ovat kaiken omaisuutensa menettäneet ja eläneet vuosia niin taloudellisesti kuin henkisestikin erittäin raskasta aikaa.

Nyt monet velalliset ovat entistäkin huolestuneempia omasta tulevaisuudestaan. On pelätty, että uusi velkojataho pyrkii maksimoimaan voittonsa harjoittamalla Suomen olosuhteisiin sopimattomia perintätapoja. Pelkoja on lisännyt paha kömmähdys peräti 170 miljoonaa markkaa maksaneessa Arsenalin tietojärjestelmässä, kun arvioiden mukaan jopa 2 000 vastuunsa hoitanutta tai velkajärjestelyn piirissä olevaa kansalaista on saanut saatavien myyntiä koskevan kirjeen. Oliko ylipäänsä perusteltua myydä suomalaisten kansalaisten ja yritysten velkasalkku kansainvälisille pääomamarkkinoille samaan aikaan, kun eduskunnassa jatkuvasti puhutaan velkaongelmasta ja sen inhimillisestä ratkaisusta?

Tehdyn päätöksen jälkeen keskustan eduskuntaryhmä korostaa perintätoimien hoitamista oikeudenmukaisesti ja asiallisesti lain ja eettisten normien mukaisesti sekä henkilötietolakia ja salassapitovelvollisuutta noudattaen. Lisäksi olisi tehtävä aiempaa huomattavasti enemmän velkaantuneiden ihmisten elämäntilanteen huomioon ottavaa sovittelua. Pidemmällä tähtäyksellä tämä olisi kannattavaa kaikkien osapuolien kannalta.

Talousvaliokunnan mietinnön loppuponnessa kiirehditään hallitusta lainsäädännöllisten keinojen voimaan saattamiseen yksityishenkilöiden velkaongelmien helpottamiseksi. Mietinnössä todetaan, että tulee selvittää mahdollisuudet ottaa soveltuvin osin käyttöön myös veloista vapauttava henkilökohtainen konkurssi sekä positiivinen luottorekisteri. Näitä kahta konkreettista hanketta tulee viedä eteenpäin harkiten ja kaikki ongelmakohdat etukäteen selvittäen.

Ajankohtainen pankkimaailmaa koskettava asia on entisen Postipankin eli nykyisen Leonian ja Vakuutusyhtiö Sammon yhdistyminen. Aikanaan Postipankkia tuettiin valtion pääomatuella ja muutoinkin vahvistettiin sen toimintaa liittämällä siihen alueellisia säästöpankkeja. Nyt valtio vetää pankkinsa pois posteista ja samalla saa myyntituloja 3 miljardia markkaa. Oli valitettavaa, että tähän ratkaisuun ei liittynyt suunnitelmaa koko maan kattavien postipalveluiden turvaamisesta. Eikö hallitus todellakaan tiedosta toimivien postipalveluiden välttämättömyyttä niin kansalaisten kuin yritystoiminnankin kannalta?

Arvoisa puhemies! Talousvaliokunnan mietinnössä todetaan: "Jälkikäteenkin arvioiden pankkikriisi hoidettiin syvän taloudellisen laman oloissa suhteellisen hyvin, jota tukevat myös aiheesta tehdyt tutkimukset." Tähän talousvaliokunnan käsitykseen on helppo yhtyä.

Kovalla työllä Suomi nostettiin syvästä lamasta nopeaan vientivetoiseen kasvuun. Taloutemme nousu on ollut kansainvälistä huippuluokkaa. Pankit ovat nousseet asiakkaidensa menestymisen myötä sekä pankin työntekijöiden uhrausten ja ponnistelujen tuloksena. Nyt pankkienkin tulokset ja tekninen taso ovat huippuluokkaa. Siitä kuuluu suuri ansio ammattitaidolla töitään hoitavalle pankkitoimihenkilöstölle.

Kun pankkien tilanne on nyt vakaa ja varsin hyvä, on pankkikriisin tärkein oppi tähän tilanteeseen se, miten voidaan ehkäistä ennalta tulevat kriisit. Seuraavassa esitän viisi asiakohtaa, jotka on syytä pitää mielessä.

1) Kotimainen pankkikilpailu pitää turvata. Riittävä kilpailu pitää pankkitoiminnan terveenä. On kuitenkin syytä varoa sitä, ettei kilpailu asiakkaista saa epäterveitä ilmiöitä kuten 80-luvun lopulla. Silloinhan kilpailu korkomarginaaleista siirtyi myös kilpailuksi vakuusarvoilla. Pankkien kannattaa pitää mielessä se, että hyvä palvelu on myös paras kilpailuvaltti.

2) Pankkitoiminnan tulee olla mahdollisimman läpinäkyvää. Pankkien tilinpitojen ja kertomusten pitää olla mahdollisimman informatiivisia ja selkokielellä kirjoitettuja. Nyt tilanne on varsin hyvä, mutta uhkana ovat rakenteilla olevat suuret rahoituslaitokset ja finanssitavaratalot. On varmistettava, että tiedonsaanti on kaikki osa-alueet kattavaa.

3) Valvonnan on oltava aukotonta, ajantasalla olevaa ja mahdollisimman kattavaa. Rahoitustarkastuksen ja Vakuutustarkastuksen yhteistyön pitää toimia. Pitäisikö nämä virastot yhdistää vai riittääkö nykyinen erillinen malli, on tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Tärkeintä on hyvä yhteistyö ja työn tuloksellisuus. Pankkivalvontaa korostettaessa on kuitenkin aina viime kädessä

painotettava pankkien omaa vastuuta. Tulevien kriisien ehkäisemisen kannalta ratkaisevaa on pankkien oman riskinhallinnan ja sisäisen valvonnan toimivuus.

4) Kansainvälinen yhteistyö korostuu entisestään niin valvonnassa kuin muussakin yhteistoiminnassa. Meneillään on kova vauhti rajat ylittäviin pankkiyhdistymiin ja finanssitavarataloihin. Pankit, rahastot ja vakuutuslaitokset yhdistyvät. Tällaiset suuret yhteenliittymät ovat kansainvälisen yhteistyön koetinkivi. On pystyttävä toimimaan niin, että yhdessä maassa ilmenneet ongelmat kyetään ajoissa havaitsemaan, jotta tällaiset ongelmat eivät vaikuta toisten maiden kansantalouksiin. Lisäksi verkkopankit ja muut uuden tekniikan palveluyritykset ovat leimallisesti kansainvälisiä. Palveluita tarjotaan ja ostetaan yli rajojen. Näihin uusiin sovelluksiin perustuviin yrityksiin tulee löytää mahdollisimman kattavat valvontajärjestelyt.

5) On syytä muistaa, että pienikin voi olla kaunista. Paikalliset ja alueelliset pankit sekä vakuutuslaitokset yleensä tietävät alueen olosuhteet ja tunnistavat hyvin myös lähialueensa riskit. On väärä kuvitelma, että tehokkuutta ja tuottavuutta syntyy aina vain suurimpiin yksiköihin menemällä. Pitää vahvistaa siis edellytyksiä myös asiakkaita lähellä olevien palveluiden, pankkien ja vakuutuslaitosten toimintamahdollisuuksille.

Arvoisa puhemies! Määrätietoisella yli puoluerajat ylittävällä yhteistyöllä pelastettiin vuosikymmenen kuluessa suomalainen pankkijärjestelmä ja tervehdytettiin se. Samaan aikaan pankkijärjestelmän tervehdyttämisen kanssa on tapahtunut laaja, koko rahoitusjärjestelmää koskeva rakennemuutos, joka epäilemättä jatkuu. Tämän päivän lehtiuutinen kertoo, että Euroopan suurin pankki, Deutsche Bank, tulee Suomeen.

Rakennemuutosten keskellä on syytä muistaa, ettei ole pankkeja ilman asiakkaita. Pankkikriisin jäljiltä osalla kansalaisista on edelleen huono käsitys pankkien toiminnasta ja moraalista. Siksi menestyvä pankki osaa tulevaisuudessa entistä enemmän painottaa asiakaskeskeisyyttä nykyään niin muodissa olevan omistajakeskeisyyden sijaan. Tyytyväiset asiakkaat ovat menestyvän pankin perusedellytys ja sitä kautta luonnollisesti myös omistajien etu.

[4] **Pekka Kuosmanen /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Pankkikriisi oli 1990-luvun dramaattinen ilmentymä. Vaikka otsikoissa keikkuivat sen ajan pankinjohtajat, oli pankkikriisi kuitenkin laajan ihmisjoukon henkilökohtainen suuri murhe. Pienyrittäjien konkurssiaalto, asuntovelallisten erilaiset loukut, lainojen takaajien taakan kasvu ja eri tavoin ylivelkaantuneiden suomalaisten tulevaisuuden näkymien täydellinen romahdus olivat ja ovat osin myös edelleen monen suomalaisen ajankohtainen harmi ja huoli.

Kun talouskasvua on jatkunut pitkään, työllisyys kohentunut huomattavasti ja pankkikriisin tippumisesta veronmaksajien syliin on kulunut aikaa, on kriisin hoidosta saatu selkeämpi ja kokonaisvaltaisempi kuva. Joukko tutkimuksia ja myös tämä pankkitukiselonteko ovat tekemässä kriisistä tilinpäätöstä.

Pankkituki maksoi veronmaksajille yhteensä noin 50 miljardia markkaa. Pankkituelle asetetut ehdot ovat pääsääntöisesti toteutuneet. Pankkituen avoimuudelle ja julkisuudelle, pankkituen houkuttelevuudelle ja julkisten varojen sitoutumiselle asetetut ehdot ovat olosuhteisiin nähden toteutuneet melko tyydyttävällä tavalla. Omistajien taloudellisen vastuun toteutumiselle, pankkijärjestelmän toiminnan tehokkuudelle ja rakenteelle sekä kilpailulle ja tuettavan pankin johdon palvelussuhteen ehdoille on myös asetettu ehtoja vastikkeeksi veronmaksajien tuelle. Vastikkeellisuus on toteutunut niin pankkituen palautuksen kuin valtiovallan vaikutusvallan sekä vanhojen omistajien vastuuna.

Aivan kuten hallituksen selonteossa mainitaan, on totta, että korollisuudessa on puutteita vuoden 1992 osalta. Tuolloin pankeille tehdyille noin 8 miljardin markan pääomasijoituksille ei valtio vaatinut korkoa ennen kuin pankeilla oli varaa maksaa sitä. Valtiolta on näin jäänyt saamatta korkotuloja 1,8 miljardin markan edestä.

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että veronmaksajien sappi alkaa helposti kiehua, jos pankkisektorilta aika ajoin visioidaan tulevaisuutta, jossa sävel kuuluu olevan, että pankkitoiminta olisi ennen kaikkea muuta kuin tavallisten asiakkaiden palvelemista.

Ajankohtainen kysymys tällä hetkellä on: Luototetaanko pörssipeliä? Tämän ajan kuvauksissa on kieltämättä paljon yhteistä taloutemme ylikuumenemisen hulluihin 1980- ja 1990-luvun taitteen vuosiin. Pörssiin listautuvien yhtiöiden osakkeita jonotetaan pankkiiriliikkeiden ja pankkien ulkopuolella. Toistaiseksi on ainakin vakuutettu, että tällä kertaa pörssihuuma ei perustuisi

yksittäisten ihmisten velkarahalle, vaan ansaituille säästöille. Toivottavasti näin on.

Viime aikoina voimakkaasti poukkoilleet pörssikurssit viestittävät ihmisille pääomasijoittamiseen liittyvistä suurista riskeistä. Tämän viestin läpimeno on tärkeää. Etenkin Yhdysvalloissa velkarahalla sijoittaminen on yleistynyt huolestuttavassa määrin. Laskevien kurssien paniikki voi nopeasti levitä jopa maailman laajuiseksi reaktioksi. Piensijoittajien on pidettävä tässä tilanteessa pää kylmänä. 80-luvun loppuvuosien kokemuksista on syytä oppia, mitä opittavissa on.

Velkarahalla sijoittamisen vaarat on kuitenkin tiedostettava. Se on eräs seikka, joka hyvinkin nopeasti voi muuttaa suotuisia kehitysnäkymiä huomattavasti synkemmiksi. Pankkisektorin tulee olla varuillaan ja viimeisen lukkona toimivan Rahoitustarkastuksen erittäin valppaana. Pörssikeinottelu velkarahalla ei saa revetä samoihin mittasuhteisiin, joiden seurauksista me kaikki olemme jo kerran osuutemme maksaneet.

Muutama sana euron vakauttavasta vaikutuksesta.

Usean asuntovelallisen lainat ovat varsin tiukasti mitoitetut lainan maksukykyyn nähden. Ostamalla omistusasunto on erityisesti Pääkaupunkiseudulla ollut lähes ainut tapa päästä asuntoon käsiksi.

Euroalueen korot ovat yleisen arvion mukaan lievässä nousussa. Korkojen nousu on kuitenkin maltillista verrattuna niin sanottuihin hulluihin vuosiin. Euroalueella on vaikea kuvitella niitä melkeinpä tähtitieteellisiä korkoja, joita velalliset saivat kokea laman aikana ja jotka ajoivat liian monet velalliset erittäin pahaan ahdinkoon.

Yhteisen valuutan alueella myös euromaiden pankkisektorit ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa eli olemme samassa veneessä. Näin euroalueelle siirtyminen lisää näkymätöntä kollektiivista kiinnostusta myös suomalaisen pankkisektorin toimintaa kohtaan. Sama koskee luonnollisesti kaikkia euromaita. Näin euron voidaan katsoa myös toimivan ennalta ehkäisevästi suhteessa mahdollisiin pankkikriisin kaltaisiin kehitysnäkymiin.

Sitten pankkitoiminnan rajuista muutoksista.

Pankkikriisi mullisti suomalaispankkeja erittäin voimakkaasti. Täysin veronmaksajien syliin kaatuneiden, surkeasti hoidettujen pankkien kohtaloita selvitellään edelleen niin tuomioistuimissa kuin myös henkilökohtaisissa muistelmissa. Omistusjärjestelyt ovat olleet mittavia.

Pankit ovat tehostaneet toimintaansa. Sekä kannattavuus että tehokkuus ovat parantuneet. Talousvaliokunnan arvion mukaan niiden lamansietokyky on nyt aikaisempaa parempi.

Erityisesti suomalaispankeilla on kilpailukykyistä osaamista Internet-pankkitoiminnasta. Turvallisuus, salausjärjestelmien toimivuus ja asiakkaiden luottamus ja tottumus pankkiasiointiin verkossa perustuu moniin vahvuustekijöihin, joita tietoyhteiskunta Suomi hyödyntää monin eri tavoin.

Samalla kun pankkisektori on rajun myllerryksen kautta parantanut huomattavasti kilpailukykyään, on moni pankkitoimihenkilö menettänyt työpaikkansa. Saneeraus on ollut hyvin rajua. Kun tavallinen palvelumaksuja maksava pankkiasiakas haluaa asioida konttorissa, voi edessä olla jopa tunnin odotusaika. Vaikka pankkipalvelut verkossa ovat kehittyneet, näyttää siltä, etteivät pankit kovin paljon piittaa peruspalveluiden ylläpitämisestä. Tätä taustaa vasten ymmärtää kuluttajien reaktiot lähettää pankeille lasku kohtuuttomiksi muodostuneista odotusajoista pankkikonttoreissa.

Pankkioikeudenkäynnit ja kärpäsjahdit.

Eduskunta edellytti, että pankkituen ehtona on muun muassa mahdollisten vahingonkorvausoikeudenkäyntien aloittaminen, mikäli pankin johdon taholta ilmenee aihetta. Vastaajat on tuomittu tähän mennessä maksamaan kantajapankeille vahingonkorvauksia noin 84 miljoonaa markkaa ja oikeudenkäyntikuluja yhteensä noin 10 miljoonaa markkaa. Kantajapankit on tuomittu maksamaan vastaajien oikeudenkäyntikuluja yhteensä noin 41 miljoonaa markkaa.

Todellisuudessa vastaajat ovat korvanneet vahingonkorvauksia ja oikeudenkäyntikuluja ulosmittaus- tai sovintoteitse taikka sulkutalletuksien kautta yhteensä vain noin 10 miljoonaa markkaa. Taloudellisesti mitattuna oikeudenkäyntikulut ovat veronmaksajien näkökulmasta olleet huono kauppa. Näin yksioikoisesti ei asiaan kuitenkaan voida suhtautua. Pankkioikeudenkäynnit on nähtävä osana koko pankkikriisin hoitoa. Väärinkäytösten painaminen villaisella olisi entisestään vaikuttanut yhteiskunnallista ilmapiiriä katkeroittavalla tavalla.

On selvää, ettei pankkikriisiin ole löydettävissä yhtä ryhmää syyllisiä. Pikemminkin kyseessä on sattumien summa ja ongelmien katastrofaali-

nen kasaantuminen. Silti legitimiteetin kannalta on tärkeää tutkia pankkikriisiin johtaneita toimia ja siihen liittyviä virheitä tai laittomuuksia. Oikeudenkäyntien eräänä pulmana on ollut, ettei luottamushenkilöiden kohtelu kaikissa tapauksissa ole ollut edes kohtuullista.

Näin jälkeenpäin on helppo olla viisas. Kaikki oikeudenkäynnit eivät nähtävästi ole olleet tarpeellisia, saatikka taloudellisesti kannattavia. Useat oikeudenkäynnit ovat myös olleet osaksi murentamassa ihmisten uskoa oikeusjärjestelmäämme, vaikka tällaiset arviot usein ovatkin liian mustavalkoisia.

Arvoisa rouva puhemies! Velkavankeus jatkuu yhä monilla aloilla. Inhimillisesti taakka on raskas, ja erityisen kova se on lainojen takaajille. Talousvaliokunta on mietinnössään kiinnittänyt huomiota tähän inhimillisesti raskaaseen taakkaan ja lisäksi todennut ongelman olevan myös kansantaloudelle kallis.

Ylivelkaantuneisuus aiheuttaa syrjäytymistä ja kasvattaa helposti harmaata taloutta. Kun laillisesti hankitut tulot eivät paranna juuri miltään osin taloudellista tilannetta, on ilmeistä, että eri alojen ylivelkaantuneiden osaajien panos jää kokonaan tekemättä tai se tehdään virallisen talouden ulkopuolella.

Velkaongelma koskee erityisesti useita entisiä yrittäjiä. Vaikka yrittämiseen kuuluu — ja haluamme myös korostaa, että tulee kuulua — yrittämisen riski, on hallituksen selvitettävä, olisiko joitakin sellaisia muutoksia mahdollista tehdä, jotka voisivat helpottaa elinikäiseen velkavankeuteen tuomittuja henkilöitä. Yksi mahdollisuus on konkurssilainsäädännön uudistamisen yhteydessä tehtävä perusteellinen selvitys aiheesta.

Asioiden selvittämisen tuloksena ei tietenkään voi olla mikään automaattinen armahdus velallisille. Jokainen vastaa itse veloistaan ja takauksistaan. Tästä yhdenvertaisuusperiaatteesta luopuminen merkitsisi yleisen oikeudenmukaisuuden ja moraalin romahtamista. Yleinen armahdus merkitsisi, ettei lainojen hoitovelvollisuus koskisikaan kaikkia kansalaisia maassa.

Arvoisa rouva puhemies! Arsenalin alasajossa on huolehdittava hyvästä perintätavasta. Pankkitukiselonteon lähetekeskustelussa kokoomuksen ryhmäpuheessa nostettiin esiin huoli Arsenalin asiakkaiden tilanteesta, jossa perittäviä ulkoistettiin. Kokoomus totesi tuolloin, että Arsenal on toiminnassaan noudattanut seuraavia keskeisiä eettisiä periaatteita, ja vaati, että sen tulee tehdä niin myös jatkossakin: Velallisen ahdinkotilaa ei saa käyttää hyväkseen, asiakkaisiin on suhtauduttava tasapuolisesti, asiakassuhteisiin liittyvät epäselvyydet, erityisesti törkeän tuottamuksellinen tai tahallinen toiminta, on selvitettävä ja sen hyväksikäyttö jatkossa torjuttava sekä kilpailun vääristymiä on vältettävä. Näistä eettisistä periaatteista ei saa luopua Arsenalin alasajossa. Samalla on huolehdittava siitä, että Rahoitustarkastuksen asettamat asiakassuojan edellytykset otetaan ulkoistettaessa riittävästi huomioon.

Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenalin alasajo ja näin ollen 58 000 velkasaatavan myyminen norjalaiselle Aktiv Kapitalille ja yhdysvaltalaiselle Cargillille sekä yli miljardin markan suuruisten saatavien myynti Finnveralle oli perusteltu osa pankkikriisin jälkihoitoa. Saatavien myyminen ulkomaille on herättänyt epävarmuuden tunteita suomalaisasiakkaiden joukossa. Kaikenlainen epävarmuus on tämän kaltaisissa asioissa omiaan herättämään luonnollisia reaktioita. Epävarmuutta voidaan kuitenkin lievittää sillä, että jatkuvasti toistetaan ja myös pidetään huoli siitä, että jatkossakin asioita hoidetaan Suomen lakien ja hyvän perintätavan mukaisesti.

Nyt on käynyt ilmi, että Arsenal lähetti väärin perustein perintäkirjeitä yli 2 000 velalliselle. Kirjeitä meni siis sellaisille velallisille, takaajille ja velkajärjestelyn piiriin päässeille, jotka olivat hoitaneet asiansa kuntoon jo vuosia sitten.

Pitkän kirjeen saaminen on takuulla ollut suuren luokan järkytys näille henkilöille. On vaikea ymmärtää, miten Arsenalin rekisterissä on voinut ensinnäkin olla jo hoidettuja luottoja, ja vielä ihmeellisempää on, että ne ovat kaupan yhteydessä siirtyneet C&A-yhtiölle. Arsenal on virheensä myöntänyt. Näiltä osin voidaan siis katsoa yhtiön epäonnistuneen täysin tehtävissään.

Arvoisa rouva puhemies! Kokoomuksen eduskuntaryhmä yhtyy valiokunnan käsitykseen siitä, että rahoitus- ja vakuutustarkastusviranomaisten resurssit ja ammattitaito ovat vaatimusten mukaiset ja että valvonta on riittävän kattavaa. Rajat ylittävä toiminta edellyttää valvontaviranomaisilta hyvää kansainvälistä yhteistyötä.

Kun vakuutusalan muutosten myötä Suomeen on syntymässä ensimmäinen todellinen finanssitavaratalo, on myös syytä pohtia ja selvittää Vakuutusvalvonnan ja Rahoitustarkastuksen mahdollista yhdistämistarvetta.

Tietoa pankkikriisin hoidosta ja sen seurauksista on saatu ja varmasti myös jatkossa saadaan lisää. Taloushistoriassamme kriisi on ainutlaatuinen. Saattohoito elää viimeisiä vaiheitaan. Kalliiksi tuli, mutta vaihtoehdot olivat hyvin vähissä.

Pankkikriisin hoitoa ei voi irrottaa erilliseksi osaksi talouskehitystämme. Ihmisten kriisitietoisuudella, kovalla työllä ja yrittämisellä, viisaalla finanssipolitiikalla ja maltillisella tulopolitiikalla Suomi on nostettu syvästä lamasta ja työllisyys on parantunut merkittävästi. Nyt mitataan poliittista malttia ja suorituskykyä ylläpitää ja hallita tätä hyvää kehitystä.

Arvoisa rouva puhemies! Valiokunta ja kokoomuksen eduskuntaryhmä yhtyvät hallituksen arvioon, jonka mukaan pankkikriisi hoidettiin taloudellisen laman olosuhteissa suhteellisen hyvin. Myös useat eri tutkimukset viittaavat saman suuntaiseen arvioon.

[5] **Mikko Immonen /vas:** Arvoisa puhemies! Osa meistä suomalaisista elää yhä edelleen velkavankeudessa. Kovin monta kotitaloutta koki 90-luvun talouslaman koettelemukset omakohtaisesti. Kaikki eivät vieläkään ole täysin päässeet seurauksista. Monen elämän tekee sietämättömän rankaksi takausvelkojen ahdinko, työttömyyden kiro ja maksuhäiriömerkintöjen kasautuminen.

Viime aikoina kuultu viesti Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenalin huonosta hoidosta on muistuttamassa meitä siitä, että joidenkin ylivelkaantuneiden ahdinkoa on jälleen lisätty. Yllättäen olemme saaneet tietää, että Arsenal on lähettänyt virheellisiä tietoja asiakkaidensa velkatilanteesta muistuttaen muka hoitamattomasta velasta, vaikka yksityishenkilöiden velkajärjestelyissä nämä velat on jo hoidettu. Näyttää ilmeiseltä, että Arsenalia ei koko ajan ole hoidettu hyvin. Varsinkin kansalaisten kannalta on varsin ikävää, suorastaan anteeksiantamatonta, että heille annetaan väärää tietoa velkasuhteen jatkumisesta. Pankaamme merkille, että valtio joutui vaihtamaan Arsenalin operatiivisen johdon saadakseen sen oikeille raiteille. Kiitos ministeri Siimekselle!

Laman takia valtio velkaantui voimakkaasti ja siinä pankkituen osuus ei suinkaan ollut keskeinen, mutta sinänsä iso erä. Voimme olla tyytyväisiä siihen, että valtio saattoi velkaantumalla toimia merkittävänä puskurina. Pohtiessamme valtion nykyistä velkaantumista meidän kannattaa pitää mielessä, että toista näin mittavaa puskuria ei ole olemassa.

Arvoisat edustajat! Valiokunta on kiinnittänyt huomiota ylivelkaantumiseen. Haluan sanoa ensiksikin muutaman sanan velkaneuvonnan uudistamisesta.

Kotitalouksien velkaongelmat olivat pahimmillaan vuosina 1992—1993. Dramaattisesti heikentynyt talouskehitys 1990-luvun alussa sekä sitä edeltänyt kotitalouksien ja yritysten luotonoton huomattava kasvu, työllisyystilanteen äkillinen heikkeneminen sekä korkotason tuntuva nousu loivat lama-ajan ylivelkaantuneet.

Tämän ylivelkaantumisvaiheen seurauksena käynnissä on edelleen noin 41 000 lakisääteisesti vahvistettua velkajärjestelyohjelmaa. Pääosin velkajärjestelyohjelmien pituus on tuomioistuimissa vahvistettu viideksi vuodeksi. Vuodesta 1993 vuoteen 1998 noin 43 000:sta tuomioistuimessa vahvistetusta maksuohjelmasta oli suoritettu loppuun ainoastaan noin 2 000. Tieto koskee tilannetta vuoden 1998 lopussa. Valitettavasti minulla ei ole käytettävissä tuoreempia tietoja, mutta arvattavasti loppuun suoritettuja maksuohjelmia on tällä hetkellä selvästi enemmän.

Laman seurauksena syntyneet ja käynnissä olevat velkajärjestelyohjelmat työllistävät edelleen vapaaehtoisen velkaneuvonnan voimavaroja, koska laki edellyttää, että maksuohjelmia on muutettava tulo- ja varallisuustilanteen muuttuessa. Maksuohjelmien muutoksiin monet ylivelkaantuneet tarvitsevat edelleen velkaneuvojien apua.

Vuodesta 1994 talouden kasvu, korkotason aleneminen ja työllisyyden paraneminen ovat luoneet pohjan yksittäisten kotitalouksien velkaongelmien helpottumiselle. Lakisääteisten velkajärjestelyhakemusten määrä on laskenut vuodesta 1995 selkeästi. Hakemusten vuosittainen määrä on laskenut 14 000 hakemuksen tasosta noin 4 000:een. Lainvalmistelun arvion mukaan tämä johtuu talouslaman aikaisten velkaongelmien vakauttamisen lisäksi siitä, että vapaaehtoisten velkajärjestelyjen määrä on samanaikaisesti lisääntynyt. Tilastotietoja vapaaehtoisten sovintojen määrästä ei ole kuitenkaan käytettävissä.

Myös Suomen Asiakastieto Oy:n luottorekisterin maksuhäiriömerkintäluvut osoittavat ylivelkaantumistilanteen hienoista vakautumista. Vuoteen 1995 verrattuna maksuhäiriöitä rekisteröitiin 25 prosenttia vähemmän vuonna 1998.

Myös maksuhäiriöön joutuneiden henkilöiden määrä laski vuoden 1998 aikana. Tähän yleiskuvaan nähden ristiriitainen tieto on se, että samalla varattomuustiedot ja kulutusluottohäiriöt ovat lisääntyneet vuoden 1998 aikana. Kielteinen kehitys on johtunut pääasiassa yksityishenkilöiden kulutusluottohäiriöiden määrän kasvusta.

Lausuntokierroksella olleen velkaneuvonnan uudistamiseen tähtäävän lakiluonnoksen perusteluissa osoitetaan lukuisia syitä siihen, miksi tilastojen mukaan parantuneesta ylivelkaantumistilanteesta huolimatta velkaneuvontapalvelujen kysyntä on kasvanut ja velkaneuvonnan työmäärä ei ole vähentynyt. Samalla velkaneuvonnan toimenkuva on muuttunut.

Velkaneuvojia tarvitaan entistä enemmän vapaaehtoisissa velkasovitteluissa, ja nämä ovat velkaneuvojille selkeästi työläämpiä kuin velkajärjestelyhakemusten laatiminen. Samalla velkaneuvonnassa korostuvat aikaisempaa enemmän talousneuvonnan tarve sekä velallisten ja heidän perheidensä sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat. Vanhojen lakisääteisten maksuohjelmien muutoshakemukset ovat edelleen velkaneuvojien harteilla. Hylättyjen noin 8 000 velkajärjestelyhakemuksen uudelleenkäsittely rasittaa myös velkaneuvonnan voimavaroja.

Arvoisa puhemies! Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä katsoo, että nykyisin pääasiassa kuntien ja eri järjestöjen vapaaehtoistyönä, joskin valtion tuella, toteutettu velkaneuvonta on saatettava mahdollisimman pikaisesti lakisääteiseksi. Oikeusministeriössä valmisteltu lakiehdotus toisi merkittävän parannuksen nykyiseen tilanteeseen. Hallituksen ohjelman mukaan velkaneuvonnan alueellisesta saatavuudesta huolehditaan.

Suurin epäkohta nykyisessä kuntien vapaaehtoisuuteen pohjaavassa järjestelmässä on se, että se ei alueellisesti edistä ihmisten oikeusturvaa ja yhdenvertaisuuden toteutumista kaikkialla maassa samalla tavalla. Rahoituksen vapaaehtoisuus ylläpitää jatkuvaa epävarmuutta velkaneuvonnan saatavuudesta. Tämän vuoksi toivonkin, että hallitus voisi keskuudessaan päästä sopimukseen uuden lain rahoituksesta. Noin 20 miljoonan markan lakisääteinen meno velkaneuvontaan parantaa selvästi ihmisten oikeusturvaa ja antaa myös valtiolle mahdollisuuden hoitaa ylivelkaantumisongelmaa sangen paljon halvemmin kustannuksin, kuin jos ennalta estäviin velkaneuvontatoimiin ei jossakin puolella maata ryhdytä.

Luonnosasteella olevassa oikeusministeriön esityksessä velkaneuvonnan ylin johto, ohjaus ja valvonta esitetään asetettavaksi Kuluttajavirastolle. Lääninhallitusten tehtävänä olisi huolehtia siitä, että velkaneuvontaa on riittävästi saatavissa koko läänin alueella. Kunnat puolestaan ottaisivat velkaneuvonnan käytännön järjestelyt hoitaakseen joko yksin tai yhteistyönä muiden kuntien kanssa kuntalain 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun toimeksiantosopimuksen nojalla. Kunta tai kunnat voisivat myös ostaa ulkopuolisilta palvelun tuottajilta tarvitsemansa velkaneuvontapalvelun. Lakiluonnoksen mukaan viimekätinen vastuu palvelujen toteutumisesta olisi lääninhallituksilla.

Arvoisa puhemies! Velkaneuvontaa koskeva ehdotus on sinänsä selvä parannus nykyiseen tilanteeseen nähden. Esitän harkittavaksi kuitenkin sitä, että velkaneuvonnan valtakunnan tason ylin johto kiinnitettäisiin mieluummin sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen kuin kauppa- ja teollisuusministeriöön. Perustelen tätä sillä, että vaikka ylivelkaantuneisuus ilmitasollaan syntyy hyödykemarkkinoilla, sen seuraukset ovat sittenkin enemmän sosiaalisia ja terveydellisiä. Ylivelkaantuneiden neuvonta ei ole pelkkää talousneuvontaa, vaan vaatii moniammatillista lähestymistapaa.

Lopuksi, hyvät edustajatoverit, haluan huomauttaa, että talousvaliokunta on kiinnittänyt huomiota kahteen merkittävään asiaan. Ensinnäkin valiokunta toivoo, että yksityishenkilön asettamista henkilökohtaiseen konkurssiin selvitettäisiin myös Suomessa. Eräissä muissa maissahan tällainen mahdollisuus on jo olemassa. Valiokuntamme on niin ikään kiinnittänyt huomiota siihen, että ulosotolla ei ole minkäänlaista aikarajaa. Ihmisen elinikäisestä velkavankeudesta on päästävä eroon. Velkajärjestelyn ulkopuolelle on näet jäänyt henkilöitä, joilla ei ole mahdollisuutta maksaa perinnässä olevia velkojaan ainakaan kokonaan.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä toivoo, että näissä kahdessa kysymyksessä hallitus etenisi pikaisesti.

[6] **Ulla-Maj Wideroos /r:** Fru talman! Statsrådets redogörelse till riksdagen om bankstödet ger en uttömmande redovisning över det stöd som

staten var tvungen att erlägga till banksektorn under åren 1991—1996 på grund av de förluster som drabbade finansieringssystemen under depressionen. Ekonomiutskottet anser redogörelsen vara tillfredsställande och påpekar att undersökningar som gjorts i saken visar att bankkrisen hanterades väl mot bakgrunden av den svåra ekonomiska krisen. Bankernas andel av finansieringsmarknaden var helt enkelt för stor för att de skulle ha kunnat försättas i likvidation. Därför beslöt riksdagen att staten i alla lägen garanterar bankernas förpliktelser.

Nettostödet till finansieringssektorn uppgick till cirka en tiondel av bnp vid mitten av 1990-talet, men relaterat till dagens bruttoproduktion rör det sig om cirka 6 procent. Totalkostnaderna för krisen blev givetvis högre om man inkluderar räntekostnader samt stöd till företag och sysselsättning. Det är också skäl att påminna att bankerna under åren 1991—95 uppvisade en sammanlagd förlust för verksamheten på 34 miljarder mark, främst kreditförluster, samt att banksektorns volym mätt i balansomslutningen minskade med 185 miljarder mark.

Bankstödet och övriga inkomstöverföringar under lågkonjunkturen har finansierats med en hög skattebörda och en stor statlig skuldsättning med åtföljande räntekostnader som fortfarande belastar statshushållningen. Att bankkrisen i huvudsak drabbade tre aktörer på finansmarknaden antyder att alla bankgrupperingar inte var lika solida och välskötta. Detta i sin tur pekar på att inte heller övervakningen av sektorn fungerade tillfredsställande och att reglerna behövde revideras, vilket senare skett genom en totalreform av banklagstiftningen.

Arvoisa puhemies! Ruotsalainen eduskuntaryhmä yhtyy tämän vuoksi vaatimuksiin Rahoitustarkastuksen jatkuvasta kehittämisestä markkinoilla tapahtuvien muutosten myötä. Pankkisektorin kyky selvitä laskusuhdanteista on nyt tosin parempi kuin kymmenen vuotta sitten, mutta toisaalta uusia vaaroja ilmenee lisääntyvän kansainvälistymisen ja rakennemuutoksen myötä. Tämän seurauksena on ollut erilaista yhdistymistä rahoitussektorilla. Yhteisvaluutta ja muuttunut lainsäädäntö helpottavat erimuotoista rajat ylittävää yhteistyötä ja erilaisia suoria palveluita, mikä vaikeuttaa valvontaa. Tämä koskee erityisesti rahanpesusta ja veropaosta aiheutuvia ongelmia. Tällainen toiminta on torjuttava valvontaa säätelevin kansainvälisin sopimuksin.

Ruotsalaisen eduskuntaryhmän puheenvuorossa lähetekeskustelussa puututtiin uusiin operatiivisiin ja strategisiin riskeihin perinteisten luottoriskien ohella. Ruotsalainen eduskuntaryhmä pitää tämän vuoksi valiokunnan näkemykseen yhtyen äärimmäisen tärkeänä, että valvonnan resurssit ja ammattitaito vastaavat kattavalle valvonnalle ja kansainväliselle yhteistyölle asetettavia ajan muuttuneita vaatimuksia. Tähän kuuluu myös tarve vakuutus- ja rahoitusvalvonnan koordinointiin.

Yhdenmukaisten säännösten tarvetta havainnollistettiin varsin hyvin pari viikkoa sitten joissakin lehdissä. Yhdysvalloissa lainarahalla käytävä pörssikauppa on kasvanut 75 prosenttia viime vuoden aikana. Asiantuntijat uskoivat, että merkittävä osa pörssin noususta voitiin selittää näillä rahoilla. Jos kurssit kääntyvät laskuun, lasku voi voimistua, mikäli lainavaroja osakkeisiin investoineet taloudet alkavat myydä osakkeitaan. Suurehko kurssinlasku Yhdysvalloissa tulee todennäköisesti vaikuttamaan pörsseihin kaikkialla maailmassa, mikä puolestaan vaikuttaa kuluttajien varallisuusasemaan myös maassamme. Tämän seurauksena saattaisi olla kulutuksen väheneminen, lainan takaisinmaksukyvyn heikkeneminen ja muutenkin taloudellisen toiminnan väheneminen yhteiskunnassa. Jopa suurehkon alaspäin tapahtuvan kurssintarkistuksen seurauksia ei pidä liioitella, mutta tästä huolimatta esimerkki osoittaa, että pidemmän päälle rahoitusvalvonnan koordinointi ei riitä ainoastaan pohjoismaisella tai eurooppalaisella tasolla. Tarve valvonnan laajempaan koordinointiin onkin olemassa. Tämän vuoksi on tärkeää, että valvonnan koordinointi EU- ja Eta-tasolla jatkuu, jotta Eurooppa voisi sitten yhdessä ajaa valvonnan koordinointia yhä suuremmilla rahoitusmarkkinoilla.

Uuden tyyppiset niin sanotut finanssitavaratalot luovat uuden tyyppistä riskinottoa toisaalta toimialojen rajat ylittävänä toimintana ja toisaalta kokonsa puolesta. Tämä ongelma koskee myös suuria pankkifuusioita, joissa muodostetaan yrityksiä, jotka ovat liian suuria mennäkseen konkurssiin talouden ollessa kriisissä, koska tämä saattaisi johtaa laajaan dominovaikutukseen elinkeinoelämässä. Moniin maihin kohdistunut viimeisin pankkikriisi osoitti sen, että veronmaksajat joutuvat aina tukijärjestelmien rahoittajiksi

kriisien kohdistuessa suurpankkeihin. Jotta suurpankkien yritysjohto ei vain sattuisi jälleen luulemaan, että yhteiskunta tulee aina apuun, on vakavaraisuuden ja terveen pankkitoiminnan vaatimuksia kehitettävä. Säännöksiä on myös valvottava ja seurattava.

Talman! Svenska riksdagsgruppen konstaterar att en sanering av banksektorn genomförts så att verksamheten i sig blivit billigare, men att ställena med fysisk betjäning samtidigt minskat. Detta har varit möjligt i och med att Finland är ett föregångarland i tillämpningen av ny teknik. Bankärenden kan i stor utsträckning skötas på elektronisk väg via t.ex. den egna hemdatorn.

Enligt en Oecd-rapport omstrukturerades bankverksamheten starkast i Finland, där två bankkontor av tre lades ned, när ett antal aktörer försvann eller gick upp i andra. Bankkoncernernas sammanlagda driftsutgifter har minskat från 19 miljarder mark i början av 1990-talet till 12 miljarder mark i fjol. Inom detta år skall ännu bankverksamheten vid postkontoren upphöra. Den pågående uttunningen av bankservicen kan drabba glesbygden och vissa befolkningsgrupper, något som sektorn själv, men även samhället, bör vara observant för.

Det är uppenbart att övergången till en gemensam valuta inom euroområdet ytterligare ökar konkurrensen och påskyndar strukturomvandlingarna i banksektorn. Svenska riksdagsgruppen räknar dock med att lokala banker kommer att klara sig även i framtiden och att det kommer att finnas kontorstjänster även på det lokala planet. Dessa banker specialiserar sig på olika produkter och tjänster, medan storbankerna agerar globalt i kraft av sin ekonomiska storlek.

Svenska riksdagsgruppen understryker också att det är viktigt att samhället och företagen inte längre är lika bankcentrerade som före bankkrisen. Ett allt större sparande i aktier och andra värdepapper erbjuder nya finansieringskanaler för företagen. Risktagningen sprids då och en konkursvåg drabbar inte hela finansieringssystemet. Detta förutsätter dock att beskattningen möjliggör ett sådant sparalternativ.

Vår riksdagsgrupp instämmer i ekonomiutskottets förslag att regeringen i brådskande ordning skall vidta åtgärder för att underlätta situationen för enskilda överskuldsatta privatpersoner, personer som inte räddats av bankstödet, utan fortsättningsvis belastas av bankkrisens följder. Det är då vanligtvis fråga om företagare, som försatts i konkurs av banker i anslutning till försvagad betalningsförmåga, eller i vissa fall borgensmän som inte alltid varit medvetna om sitt betalningsansvar.

Införandet av ett system med personlig konkurs bör utredas. Vid ett eventuellt införande av möjligheten till personlig konkurs ökar dock finansiärens och borgensmannens risker. Detta bör också invägas i utredningen. Enligt vår uppfattning borde man dessutom skapa regler för den kommersialiserade finansieringsrådgivningen, som nu florerar utan annat än ett moraliskt ansvar.

Fru talman! Sammantaget anser svenska riksdagsgruppen att övervakningen av finansieringssystemen fortsättningsvis bör anpassas till de förändringar som sker, att lagstiftning och beskattning bör underlätta annan företagsfinansiering än den bankcentrerade och att företagens möjligheter till egen kapitalbildning bör underlättas. Det sistnämnda är kanske en av de viktigaste lärdomarna av bankkrisen.

7 **Osmo Soininvaara /vihr:** Arvoisa puhemies! Kun olemme nyt tekemässä tilinpäätöstä pankkikriisistä ja pankkituesta, tärkeintä on katsoa, mitä tästä onnettomasta tapahtumaketjusta voi oppia.

Johtuiko pankkikriisi yksittäisten pankinjohtajien ja keinottelijoiden aikaansaannoksista, oliko Suomen pankkijärjestelmässä ja pankkitarkastuksessa jokin peruspuute, vai onko syynä noudatettu talouspolitiikka? Yksittäisten keinottelijoiden tekemisistä on paljonkin sanottavaa, ja varmasti heidän tekemisensä lisäsivät pankkikriisin voimaa. Mutta yksin heidän syyttämisensä pankkikriisistä osoittaisi suhteellisuudentajun puutetta. Miten suunnilleen samanlaisia tapahtumaketjuja tapahtui suunnilleen samanaikaisesti eri puolilla maailmaa? Voimme sanoa yhtä sun toista tuon ajan pankkivalvonnasta, mutta pankkivalvonnan puutteista on jo otettu opiksi. Tilanne on tältä kannalta nyt paljon parempi. Mutta vaikka asiat ovat pankkivalvonnan osalta paljon paremmin, ovatko ne silti hyvin?

Keskeinen syy pankkikriisiin oli kuitenkin Suomen rahapolitiikan täydellinen epäonnistuminen rahamarkkinoiden vapauduttua. Sen vaikutukset olivat niin rajuja, ettei mikään pankkivalvonta eivätkä mitkään pankkijärjestelmän sisäiset säännöt olisi pystyneet kuin korkeintaan lieventämään katastrofia. Nyt kun vapaita raha-

markkinoita on sovellettu 15 vuotta, tiedämme, että pienen maan ei ole mahdollista ylläpitää kiinteitä valuuttakursseja vaan että ainoa mahdollisuus vapaiden rahamarkkinoiden oloissa ovat kelluvat kurssit. 1980-luvun lopulla tätä ei vielä yleisesti tiedetty tai ainakaan kaikki eivät sitä tosiasiaksi tunnustaneet.

Nyt tiedämme, että monelta harmilta Suomessa olisi vältytty, jos Suomen markka olisi päästetty kellumaan, kun vapaan ulkomaisen rahan tulva Suomeen alkoi vuosina 86—87. Se olisi johtanut markan arvon tilapäiseen vahvistumiseen, jolloin halvan ulkomaisen rahan tulva olisi tyrehtynyt. Jälkiviisaus ei paljon hyödytä, mutta voisiko tästä silti oppia jotakin? Vaikka kaikki eivät tuolloin ymmärtäneet, miten mahdotonta kiinteiden valuuttakurssien puolustaminen tulisi olemaan, moni ymmärsi ja pystyi kantansa myös erittäin hyvin perustelemaan. Markan kelluttamista esitettiin vakavasti myös Suomen Pankin sisällä, mutta vahva usko kiinteisiin valuuttakursseihin jäi silti voimaan. Onko päätöksentekojärjestelmässämme ja auktoriteettiuskossamme siis jotakin vialla, kun olemassa oleva ymmärrys, joka oli kaikkien käytettävissä, ymmärrys muuttuneista oloista, ei johtanut ajoissa päätöksiin? Onko meillä edelleen joitakin esteitä, jotka estävät uutta tietoa pääsemästä vaikuttamaan päätöksentekoon ajoissa?

Menkäämme nyt yksittäisiin keinottelijoihin. He eivät pankkikriisiä yksin aiheuttaneet mutta myötävaikuttivat siihen suuresti. Kannattaa ehkä vähän katsoa, miten tämä keinottelu toimi. Kun maahan tuli tulvimalla rahaa, kiinteistöjen arvot ja eräät muut pääoma-arvot alkoivat nousta nopeasti. Lainaamalla rahaa pankista, ostamalla palan maata tai vanhan rakennuksen, odottamalla muutaman vuoden ja myymällä sen korkeampaan hintaan näytti voivan ansaita ilmaista rahaa, ja moni myös ansaitsi.

Ajatelkaamme vaikkapa tonttimaata. Sen varsinainen arvo määräytyy odotettavissa olevasta vuokratuotosta. Keinottelijat maksoivat maasta kuitenkin paljon enemmän kuin mitenkään ajateltavissa oleva vuokratuotto olisi edellyttänyt. Vuokratuottoon lisättiin sen tuotto, joka saadaan tontin arvonnoususta. Tämä on ajatusvirhe, joka vaikuttaa järjelliseltä vain hetken hurmiossa. Maasta kannattaisi sen mukaan maksaa ylihintaa, koska se voidaan myöhemmin myydä jollekin, jonka kannattaa maksaa siitä vielä enemmän ylihintaa, koska voi myydä sen aikanaan vielä korkeammalla hinnalla seuraavalle jne. Tällaiseen harhaan perustuvan ketjun on joskus katkettava, ja silloin tontin hinnassa päädytään takaisin oletettavissa olevasta vuokratulosta määräytyvälle tasolle. Mustapekka jää sille, joka juuri romahduksen hetkellä sattuu omistamaan tuon yliarvostetun maapalasen.

Ketjukirjepelin kaltaiseen leikkiin osallistumisen voi jotenkin ymmärtää, jos osallistuja on viehättynyt uhkapeleihin. Voihan siinä voittaakin, kunhan vain ehtii myymään ajoissa, ja moni voittikin. Mutta mitä järkeä pankkien oli lähteä rahoittamaan moista hullutusta? Niidenhän piti tietää, että mustapekka jää joka tapauksessa niiden käteen, koska joku niiden asiakkaista on se onneton, jonka maksettavaksi kaikki jää. Koska tämä ei mitenkään voi selvitä veloistaan, lasku jää luottotappiona pankin maksettavaksi. Oliko tämä muka vaikea ennustaa?

Kiinteistökeinottelusta pankit saivat niin pahasti siipeensä, että varmasti ovat oppineet. Miksi siis käyttää näin paljon aikaa menneiden tonkimiseen? Siksi, että pörssikursseissa yleensä ja teknologiaosakkeiden hinnoissa erityisesti on nyt jotain hyvin samanlaista kuin kiinteistöjen hinnoittelussa kymmenen vuotta sitten. Kun kiinteistökuplassa puhuttiin miljardeista tai korkeintaan kymmenistä miljardeista, osakekurssien ylihinnoittelussa saatetaan puhua sadoista miljardeista markoista. Pankkitarkastuksen tulisikin katsoa, etteivät pankit lainoita osakekeinottelua ainakaan siten, että lainojen vakuutena ei ole kuin näitä ylihinnoiteltuja osakkeita.

Arvoisa puhemies! Nyt on myös aika arvioida, hoidettiinko pankkikriisi Suomessa parhaalla mahdollisella tavalla. Pankkien pelastaminen tuli kalliiksi, mutta niiden päästäminen kaatumaan olisi tullut vielä kalliimmaksi. Silti voidaan kysyä, jätettiinkö vähän liian pitkäksi aikaa auki avoin piikki, joka teki mahdolliseksi kaataa melkein mitä tahansa valtion maksettavaksi. Ymmärtääkseni tämän piikin olemassaoloa tietoisesti käytettiin hyväksi ja synnytettiin luottotappioita. Toivottavasti tätä opetusta emme koskaan joudu enää soveltamaan, mutta yksityiskohdissa pankkikriisin hoito olisi kannattanut ja kannattaisi tulevaisuudessa tältä osin hoitaa toisin.

Pankkituki tuli veronmaksajille kalliiksi, mutta se ei ollut laman suurin lasku, ei läheskään. Kaiken kaikkiaan lama tuli maksamaan tälle kansantaloudelle biljoona markkaa, siis suomeksi 1 000 miljardia, kun katsoo menetettyä kansantu-

loa. Mutta laman raskaimmat uhrit olivat ne massatyöttömyyden työelämästä syrjäytyneet, joiden nyt olojen parannuttua on enää vaikea töihin palata. Laman synnyttämä rakennetyöttömyys maksaa joka vuosi lähes yhtä paljon kuin koko pankkituki maksoi kaiken kaikkiaan. Tämä on vasta syrjäytymisen taloudellinen hinta, johon on lisättävä se toivottomuus, jota syrjäytyminen henkilökohtaisella tasolla aiheuttaa.

Työelämästä syrjäytyneiden ohella laman uhreihin kuuluvat myös 90-luvun alun myllerryksessä ylivelkaantuneet. Jotkut heistä voivat syyttää vain itseään. He ovat niitä keinottelijoita, joille se mustapekka jäi käteen. Useimmat ovat kuitenkin kohtaloonsa jokseenkin syyttömiä. Monen omaisuutensa menettäneen ainoa rikos oli asunnon vaihtaminen väärään aikaan tai se, että uskoi hallituksen vakuutuksiin, ettei markkaa devalvoida. Moni aivan terve yritys kaatui, koska kysynnän äkillinen romahdus yllätti yrittäjän yhtä perusteellisesti kuin se yllätti maan johtavat taloustutkijat. Ikävästi yllätetyksi tuli myös moni turvalliseksi uskotun lainan takaaja.

Valtion velvollisuus on taata, että yhteiskunnassa vallitsevat reilut ja turvalliset pelisäännöt. Tässä epäonnistuttiin vuosikymmenen alkuvuosina pahasti. Kymmenettuhannet ihmiset ovat tuomittuja elämään loppuikänsä taloudellisen ankeuden varjostamina, vaikka eivät ole tehneet mitään väärää. Tätä ei voi pitää oikeudenmukaisena. On ymmärrettävää, että moni mielestään syyttömästi velkaantunut katsoo, että kun valtiovalta kymmenien miljardien markkojen pankkituella tuli pankkien avuksi, sen tulisi tukea myös talouspolitiikan epäonnistumisen vuoksi syyttään velkaantuneita.

Ylivelkaantuneiden ongelma merkitsee myös suoneniskua koko kansantaloudelle. Kymmenettuhannet perheet ovat menettäneet taloudellisen toimintakykynsä, koska velkataakka on heidän kohdallaan ylivoimainen. Joukossa on ymmärrettävästi paljon entisiä yrittäjiä. Yrittävä ihminen on arvokas luonnonvara, joka nimenomaan Suomessa on erityisen niukka. Heidän työpanostaan kansantaloudella ei olisi varaa menettää.

Suomessa on viime aikoina käyty osin tulehtunuttakin keskustelua työttömien mahdollisesta työhaluttomuudesta. Jos työhaluttomuutta esiintyy, taustalla on usein ylivelkaisuus. Ulosottosäädökset yhdistettynä työttömyysturvan yhteensovitussäädöksiin johtavat aivan liian usein tilanteeseen, jossa ansiotulo jopa vähentää käteenjäävän tulon määrää. Usein myös velkajärjestelyohjelmat ovat ehdoiltaan niin ankaria, että velallisen kannattaa vain passiivisena odotella velkajärjestelyn päättymistä. Ylivelkaantuneiden ongelmaan tulisi ratkaisua etsiä tavoitteena ennen kaikkea velkaantuneiden toimintakyvyn palauttaminen.

Todettakoon, että kun ed. M. Salo keskustan ryhmäpuheenvuorossa epäili, että hallitus tulevaisuudessakaan ei tule kiinnittämään riittävästi huomiota ylivelkaantuneiden ongelmaan, niin olisin melkein valmis ennustamaan, että hän on väärässä.

Arvoisa puhemies! Talousvaliokunta esittää velkaongelman ratkaisusta ponsilausumaa. Siinä kehotetaan tutkimaan veloista vapauttavan henkilökohtaisen konkurssin mahdollisuutta. Henkilökohtaiseen konkurssiin liittyy paljon ongelmia. Se voi joskus merkitä aivan liian helppoa irtipääsyä veloista, mitä voidaan käyttää myös suunnitelmallisesti hyväksi. Eihän voida pitää oikeutettuna, että henkilö, jolla on varsin suuret tulot mutta ei lainkaan juuri omaisuutta, voi jättää velkansa noin vain maksamatta. Kun tätä järjestelmää kuitenkin sovelletaan monessa maassa, ongelmakohtiin täytyy olla toimivat ratkaisut. Nykytilannetta kymmeninetuhansine toimintakyvyttömine kotitalouksineen ei voi pitää järkevänä eikä kohtuullisena. Mahdollisuus veloista vapauttavaan henkilökohtaiseen konkurssiin kannattaa tutkia perusteellisesti.

Jos velallisen asemaa parannetaan, lainanantajan asema tietysti heikkenee. On ehkä vain hyväksi, jos kulutusluottojen tyrkyttäjät käyvät varovaisemmiksi ja tarkastavat huolellisemmin asiakkaittensa maksukyvyn tai jos yleensäkin kulutusluotoilla myyminen vähän vähenisi. Ylenpalttinen kulutusluottojen tyrkyttäminen on sosiaalisesti vastuutonta. Kun työväen osuuskauppa Elanto aikanaan perustettiin, eräs sen toimintaperiaatteista oli, että Elanto ei myy velaksi. Tämä periaate ei johtunut luottotappioiden pelosta, vaan halusta suojella asiakkaita velkaantumiselta.

Jotta luotonantajat voivat välttyä asiakkaan yliluototukselta, on heidän voitava tietää, kuinka paljon velkaa ja muita velvoitteita tällä on. Valiokunta esittää muualla yleisesti käytössä olevan positiivisen luottorekisterin käyttöönottoa myös Suomessa. Tätä ajatusta on myös vastustettu, koska se vaikeuttaisi paljon velkaa olevan

mahdollisuutta lainansaantiin tai osamaksukauppaan. Niin vaikeuttaakin. Se on positiivisen luottorekisterin tarkoitus: suojella sekä lainanantajaa luottotappiolta että velallista ylivelkaantumiselta.

Arvoisa puhemies! Mennyttä, varsin merkillistä vaihetta suomalaisessa taloudessa kannattaa yhtä selvittää, koska siitä on paljon opittavaa. Pankit ja tallettajien varat on nyt pelastettu — oikein tai väärin — mutta se on joka tapauksessa tehty. Laman uhrit ovat kuitenkin keskuudessamme, työelämästä syrjäytyneet ja ylivelkaantuneet.

8 **Marja-Leena Kemppainen /skl:** Arvoisa puhemies! Maatamme ja kansaamme koetellut pankkikriisi ja sen seurannaisvaikutukset viime vuosikymmenellä ovat koskettaneet talouselämää, yrittäjiä ja yksittäisiä ihmisiä. Vaikka talouden nousu on ollut viime vuosina reipasta ja kansantulo lisääntynyt huomattavasti, siitä huolimatta liian monien yksittäisten ihmisten kohdalla pankkikriisin vaikutukset ovat jääneet pysyviksi elämän taakoiksi.

Pankkikriisin jälkeen pankkisektori keskittyi Suomessa 90-luvulla ja sen merkitys rahoituksen välityksessä säilyi suurena. Maamme kansantalouden vakaus riippui keskeisesti siitä, että rahoitus- ja pankkijärjestelmämme säilyi luotettavana ja vakaana. Tähän vaikutti oleellisesti myös se, että kansantaloutemme oli riippuvainen ulkomaisten sijoittajien luottamuksesta. Nykyinen riippuvuus ei enää ole niin suurta, koska uutta velkaa tarvitaan vain velkojen uusimiseen. Pankkikriisin voittaminen oli tallettajien ja velallisten kannalta keskeistä. Vakaus oli tärkeää kaikille.

Rahamarkkinoiden vapauttaminen säännöstelystä 80-luvulla ja erityisesti vuosikymmenen puolivälistä alkaen sai monet pankit ja monien pankkien asiakkaat ottamaan suuria riskejä. Vuodesta 85 vuoteen 89 rahalaitosten koko luottokanta kaksinkertaistui. Valuuttaluotot kasvoivat peräti 40 prosentin vuosivauhdilla nelinkertaistuen vuodesta 86 vuoteen 90. Ei siis ihme, että rahaa oli myytäväksi ja aina kärrättäväksi asti.

Varsin mittavan lisän pankkikriisin syvenemiseen toi ennätysmäinen investointien määrä, joka syntyi luottoekspansion vaikutuksesta. Kysyntä suuntautui erityisesti kiinteistöihin ja rakennuksiin, joiden hinnat parissa vuodessa jopa kaksinkertaistuivat. Samoin osakekurssit kohosivat velkarahoitteisen kysynnän myötä erittäin korkeiksi. Työnteon, säästämisen ja ihmisen arvo devalvoitiin. Pörssipelin ja helpon rahan tavoitteleminen puolestaan revalvoitiin. Se kupla, joka muun muassa kiinteistöjen ja rakennusten hintoihin oli muodostunut, paisui paisumistaan. Luottoa myönnettiin ja suorastaan tyrkytettiin vähäisin, jopa olemattomin, vakuuksin.

Tuhannet velkaantuivat asuntoluottojen takia. Yrittäjien valuuttaluotot muuttivat yhdessä yössä monen yrityksen taloudellisen tilanteen katastrofaaliseksi, puhumattakaan yksittäisistä ihmisistä, jotka olivat hyvän hyvyyttään ja osa jopa ymmärtämättömyyttään taanneet ystäviensä ja sukulaistensa lainoja.

Hyväksyessään pankkitukiponnen vuonna 93 eduskunta antoi poliittisen sitoutumuksen siitä, että valtio vastaa suomalaisen pankkijärjestelmän vastuista tallettajille ja ulkomaisille rahoittajille niin kauan, kunnes rahoitusjärjestelmä on saatu tervehdytetyksi. Pankkitukiponnen hyväksyminen oli ehdoton edellytys sille, että Suomi välttyi vakavan kriisin kehittymiseltä tuhoisaksi. Tästä voinemme olla kaikki yhtä mieltä.

Valtion vakuusrahaston hallintoneuvoston ja eduskunnan pankkituelle asettamissa ehdoissa on keskeisenä periaatteena ollut myönnetyn tuen avoimuus, julkisuus ja vastikkeellisuus. Tuen myöntämisen pääperiaatteena on lisäksi ollut valtion vaikutusvallan takaava omistuksen hankinta tuettavassa pankissa ja se, että valtion omistusosuus on oikeassa suhteessa arvoaan menettäneeseen vanhaan omistukseen.

Valtion vakuusrahastosta annetun lain mukaista tukea on myönnetty lähes yksinomaan säästöpankkiryhmälle ja STS-Pankille. Valtio sijoitti pankkeihin vuonna 92 yhteensä 7 912 miljoonaa markkaa luottolaman torjuntaan tarkoitettuina pääomasijoituksina. Tämä oli alkua sille draamalle, joka seurasi pankkikriisin myötä ja jonka vaikutukset yhä tuntuvat ja näkyvät suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolmen vuoden ajanjakson arvioitiin olevan riittävä pankkien omille saneeraustoimenpiteille. Toisin on kuitenkin käynyt.

Talouspoliittinen ministerivaliokunta valtuutti tammikuussa 99 valtiovarainministeriön nopeuttamaan Arsenalin alasajoa noin vuodella. Tähän liittyy Arsenalin jakautuminen perittävien, jälkiperittävien ja elvytettäviltä asiakkailta

tulevien saatavien myyntiin. Arsenalin toiminta ja menettelytavat ovat aiheuttaneet kovasti keskustelua. Etupäässä keskustelu on ollut hyvin kriittistä. Alasajo alkaa olla jo loppusuoralla. Lopullinen arviointi saadaan myöhemmin. Silloin käydään siihen liittyvä arviointikeskustelu.

Arvoisa puhemies! Vuoden 99 lokakuun loppuun mennessä pankkitukea oli maksettu kaikkiaan yli 97 miljardia markkaa. Vaikka pankit ovat suorittaneet huomattavan osan summasta takaisin, jää kokonaistappiota veronmaksajien maksettavaksi yli 33 miljardia markkaa ilman korkomenoja. Julkisen pankkituen laskennalliset nettokorkomenot ovat yhteensä 16,8 miljardia markkaa. Nämä ovat suuria rahasummia ottaen huomioon, että pankkituen määrä on pääosin hyödyttänyt pankkien selviytymistä kriisitilanteesta ja yritysten konkurssien aiheuttamien menojen kattamista.

Sen sijaan ylivelkaantuneet yksittäiset kansalaiset ovat jääneet tässä menossa oman onnensa nojaan, selviytymään tai tuhoutumaan. Veronmaksajien rahoja ei ole näiden ihmisten auttamiseksi kovinkaan riittänyt, armotonta velkojen perintää ja ulosottotoimenpiteiden loputonta kierrettä kylläkin. Yksityishenkilöinä velkajärjestelyjen ulkopuolelle on jäänyt satojatuhansia velallisia, joiden elämäntilanne on sellainen, että he eivät kykene maksamaan perinnässä olevia velkojaan koskaan elämänsä aikana takaisin.

Pahinta tässä on se, että useat kyseisistä velallisista ovat jo ikääntyneitä, pienen eläkkeen tai työttömyyskorvauksen varassa eläviä kansalaisia. Tuhannet näistä ihmisistä ovat menettäneet kaiken omaisuutensa, ja jäljelle on jäänyt vielä mittava määrä velkaa, jonka pelkkien korkomenojen hoitaminen on asianomaiselle ylivoimainen taakka. Myös monet nuoret ovat tilanteessa, missä tulevaisuus ja loppuelämä näyttää näistä syistä hyvin synkältä. Itsemurhat, perheiden hajoamiset, tuhoutuneet ihmissuhteet, pirstoutuneet kodit, suunnaton määrä inhimillistä hätää ja tuskaa sisältyy näiden noin 300 000 ylivelkaantuneen ihmisen elämään. Tämä on jälkilaskua pankkikriisin siitä ulottuvuudesta, jota ei ole jostain syystä hoidettu ja jonka uhrien auttamiseksi ei ole löytynyt tukimiljardeja enempää kuin muitakaan helpotuksia.

Tässä yhteydessä onkin syytä kiinnittää entistä suurempaa huomiota ylivelkaantuneiden asemaan. Ylivelkaisuus aiheuttaa työssä syrjäytymistä muun muassa siitä syystä, että laillisesti hankitut ansiotulot eivät juuri lainkaan paranna kulutusmahdollisuuksia, ja mikä vaikeinta, niillä ei useimmiten kyetä maksamaan myöskään velkojen korkoja, saati sitten velkoja.

Takuu-Säätiön rooli velallisten luottojen takaajana on ollut merkittävä. Kuitenkin sen asiakkaiden luotettavuus on välillä kyseenalaistettu joidenkin pankkien osalta ja törmätty pieni asiakas — iso asiakas -ongelmaan. Takuu-Säätiön merkitys ei ole ollenkaan vähentynyt, päinvastoin, ja siksi sen toiminta ja resurssit tulee turvata jatkossakin.

Velkaongelmien vuoksi monet yrittäjät ovat toimintakyvyttömiä, koska mahdollisuudet yritystoiminnan uudelleenkäynnistämiseksi ovat olemattomat. On suorastaan kansantaloudellista tuhlausta pitää heidän osaamisen potentiaalinsa kahlittuna. Se tulisi uudelleen saada yhteiskuntaa palvelemaan. Uskomme heidän kokemuksestaan viisastuneena olevan entistä osaavampaa yrittäjäainesta. Kun pk-yrittäjien toiminta on useimmiten työvoimavaltaista, olisi työllisyyspoliittisestikin viisasta tukea yrittäjien mahdollisuuksia käynnistää toimintaa uudelleen. Kristillisen liiton eduskuntaryhmän mielestä eduskunnan tulisi lainsäädännöllisin keinoin vauhdittaa velkaongelmaisten tilanteen helpottamista.

Mitä sitten voimme tehdä, vai onko mitään enää tehtävissä? Paljon on keskusteltu velkojen anteeksiantamisesta ja etsitty syitä ja perusteluja sille, miksi niin ei voida tehdä. Siihen on löytynyt kyllä aktiivisuutta. Mutta pelkkä puhuminen ei valitettavasti aina riitä. Tarvitaan tekoja. Tässä suhteessa edesmennyt tasavallan presidentti Urho Kekkonen näytti takavuosina hyvää esimerkkiä. Hän ei jäänyt vain tuumailemaan eikä sallinut sitä muillekaan. Vastaavaan, silloisia vähäosaisia koskeneeseen ongelmaan tartuttiin rivakasti ja se hoidettiin kuntoon. 1920-luvulta löytyy myös Lex Kallio -säädös, jolla hoidettiin torppareiden asiaa. Tämä osoittaa, miten lakimuutoksilla voidaan asioita hoitaa kuntoon, jos vain yhteistä tahtoa löytyy.

Velkasaneerauslaki toki helpotti monen velallisen tilannetta. Laista voidaan todeta, että se oli todella merkityksellinen monen ihmisen kohdalla ja on edelleenkin. Nyt jo vuosia jatkunut talouskasvu on myös tuonut työllisyyden parantumisen myötä helpotusta monelle. Myös kestävien riskienhallintaperiaatteiden kehittäminen ja

yritystutkimus ovat merkittäviä tulevaisuuden riskien hallinnassa.

Joissakin maissa velallinen voidaan asettaa henkilökohtaiseen konkurssiin. Velallisen omaisuus realisoidaan ja jaetaan velkojien kesken, ja näin velallinen vapautuu veloistaan. Tällöin yksityishenkilö ei ole heikommassa asemassa kuin yritykset. Kristillisen liiton eduskuntaryhmän mielestä tulisi tätä yksityishenkilön mahdollisuutta henkilökohtaiseen konkurssiin asettamisesta selvittää myös meillä Suomessa. Samalla tulee kuitenkin muistaa kohtuus velkojia ja takaajia kohtaan. Nykyisin yksityishenkilön velkajärjestelyyn pääseminen on monimutkaista, ja sen vuoksi lain muuttaminen olisi paikallaan. Myös luottohäiriörekisteriin joutuneiden henkilöiden tilannetta tulisi helpottaa. Jos joskus on rekisteriin joutunut, niin tulisi olla mahdollisuus päästä sieltä pois eikä olla loppuelämää "hyljättyjen listalla".

Huolestuttavia ovat olleet myös ne tiedot, joiden mukaan tämän päivän nuoret velkaantuvat uhkaavasti. Kalliskorkoiset kulutusluotot useista eri lähteistä ovat monen nuoren tuho. Joka kymmenes alle 30-vuotiaista saa maksuhäiriömerkinnän, ja peräti yli 40 prosenttia uusista merkinnöistä tehdään alle 30-vuotiaille. Luvut ovat todella huolestuttavia. Asia on vakava ja siihen tulee suhtautua sen mukaisesti. Vastuuta ei saisi jättää yksinomaan nuorten hartioille. Tiedon lisääminen, kasvatuksen merkitys ja tiettyjen ohjeiden ja sanktioiden tiedostaminen ovat asioita, joista meillä kaikilla on vastuu. On myös tärkeä kysyä, mikä on luotonantajan vastuu. Onko sitä ollenkaan?

Pankkien oma-aloitteisen toiminnan tehostaminen on saanut aikaan sen, että niiden lamansietokyky on oleellisesti muuttunut. Talletussuojajärjestelmää koskevan lainuudistuksen myötä perustettu Talletussuojarahasto turvaa tallettajien saamiset enintään 150 000 markkaan asti, mikäli pankki joutuu maksukyvyttömäksi. Toivottavasti pankkien sisäiset ja ulkoiset valvontajärjestelmät toimivat ja pystyvät ennakoimaan, jotta konkreettista tilannetta meillä ei synny.

Arvoisa puhemies! Pankkikriisi oli vaikea ajanjakso Suomessa. Pankkilaitoksemme ovat kunnossa ja voivat nykyisin jo hyvin. Kuitenkin pankkikriisin seurauksena on maassamme edelleen noin 300 000 ylivelkaantunutta kansalaista. Miten heidät saadaan voimaan edes niin hyvin, että he voivat nähdä huomisensa hieman valoisampana kuin tämän päivän? Siinä meillä on oma vastuumme ja tulevaisuudessa paljon töitä, joihin tulisikin tarttua rivakasti. Tarvitaan kuitenkin hyvää yhteistyötä yli puoluerajojen.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä on valmis kantamaan oman vastuunsa ja tekemään myös työtä pankkikriisin aiheuttamien ongelmien korjaamiseksi. Eduskunta on se laitos, missä lainsäädännöllisin keinoin voimme asiaan vaikuttaa. Näin myös valiokunta on omassa mietinnössään ja siihen sisältyvässä lausumaehdotuksessaan tahtonaan ilmaissut.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Mikkola.

---

[9] **Raimo Vistbacka /ps:** Arvoisa puhemies! Pankkituesta on käyty 90-luvun alussa käynnistyneen pankkikriisin ja hieman myöhemmin aloitetun pankkituen jälkeen paljon ja perusteellista keskustelua. Vanha sanonta sanoo "paljon puhetta mutta vähän villoja." Tähän yhteyteen sanonta sopii siinä mielessä, että valtio on saanut varsin vähän takaisin pankkitukeen sijoittamistaan takaukset mukaan lukien yli 90 miljardista markasta.

Ymmärrän täysin sen, että tästä asiasta on käyty lukuisia keskusteluja täällä eduskunnassa selontekojen, ajankohtaiskeskustelujen, välikysymysten yms. muodossa. Valitettavasti tämä keskustelu ei ole johtanut siihen, että aikanaan sinänsä välttämätön pankkituki olisi peritty tehokkaasti pankeilta takaisin. Valtaosa annetuista miljardeista jää sille tielleen, häviää kuin kaasupäästö Saharaan. Yhteiskunnan nettotappio näistä loppujen lopuksi pääosin ulkomaille tai suurliikemiehille päätyneistä miljardeista on todellisuudessa tuntuvasti suurempi kuin sodan jälkeiset sotakorvausmiljardit, koska korvausten avulla tai seurauksena maahamme luotiin korkeatasoinen teollisuuskapasiteetti, jota pystyttiin hyödyntämään kansakunnan elintason nostamisessa vuosikymmeniä. Itse asiassa vasta pankkikriisi ja tietoyhteiskuntaan siirtyminen ovat lo-

pullisesti vaientaneet useat osat 40-luvun lopulla luodusta raskaasta teollisuudesta.

Perussuomalaisten eduskuntaryhmä on toistuvasti vaatinut, että jo muutamia vuosia miljarditason voittoja keränneeltä ja jättimittoihin fuusioituneelta pankkisektorilta tulisi periä sille annettu pankkituki pennilleen takaisin. Se olisi täysin mahdollista tinkimällä osingoista ja optioeduista sekä realisoimalla omaisuutta. Pankkituki oli yksi suuren valtionvelan aiheuttajista, siksi pankkien tulisi kaikin voimin osallistua myös kyseisen velan maksamiseen muutoinkin kuin palkkiot keräävänä välittäjänä. Olemme esittäneet 22.5.96 pidetyssä pankkitukitiedonantokeskustelussa, että annettu pankkituki olisi perittävä takaisin vuoteen 2005 mennessä. Tämä olisi edelleenkin täysin realistinen aikataulu, josta olisi pidettävä kiinni.

Arvoisa puhemies! Kuten jo edellä totesin, pankkituki oli aikoinaan välttämätön täydellisen kaaoksen välttämiseksi, mihin SKOPin ja ehkäpä Kansallis-Osake-Pankinkin konkurssi olisi johtanut. Olemme toipuneet kriisistä, varsinkin pankit.

Tekisi jälleen mieleni käyttää vanhaa sanontaa kuvaamaan tilannetta pankkikriisin jälkeen. Sanonta kuuluu: "Leikkaus onnistui, mutta potilas kuoli." Tämä kuvaa hyvin tilannetta tänä päivänä. Pankit ovat pelastuneet, kun syöpänä olleet osat on leikattu pois, ja sytostaattihoito on tehonnut, kun kannattavuus on hyvä. Ainoa ongelma on potilaan eli velallisten asiakkaiden kohtalo.

Suomessa on kriisin jäljiltä edelleen noin 130 000 velkaongelmaista, mikä merkitsee perheenjäsenet huomioon ottaen 300 000—400 000 ihmisen maanpäällistä, suoraan sanottuna, jokapäiväistä helvettiä. Tämä tilanne on seurausta siitä, että suoritettu leikkaus tehtiin mielestäni väärin.

Edustin 1990-luvun alussa pankkitukea suunniteltaessa linjaa, joka halusi jakaa tuet pankeille velallisten kautta, ei suoraan. Tällä kaksi kärpästä yhdellä iskulla -menetelmällä olisi yhtä lailla pelastettu pankit konkursseilta, mutta samalla olisi voitu estää useiden kymmenientuhansien pankkien antolainausasiakkaina olleiden yritysten konkurssit, kymmenettuhannet pakkohuutokaupat ja takausvastuiden perimiset sekä kymmenientuhansien kansalaisten ajautuminen ulosottokierteeseen, josta pääsee eroon vain kuoleman tai lottovoiton kautta. Yhteiskunnalle tämä tuen antamismuoto ei olisi maksanut sen enempää, mutta se olisi säästänyt lukuisia miljardeja markkoja työttömyyskorvauksia, sosiaaliavustuksia, palkkaturvakuluja, terveydenhoitokustannuksia ja uudelleeninvestointeja. Lisäksi se olisi tuonut valtiolle lisätuloja vero- ja vientituloina myös miljardeja markkoja. Uskallankin väittää, että velallisten kautta jaettu pankkituki olisi tullut maksamaan yhteiskunnalle loppujen lopuksi vain noin puolet nyt jaetusta ja sille tielleen jäävästä summasta.

Voimme vain kuvitella, kuinka paljon erilainen suomalainen yhteiskunta olisi 1990-luvulla ollut, jos työttömiä olisi ollut 500 000:n sijaan vain 300 000—350 000 ja lama olisi jäänyt tavanomaiseksi suhdannevaihtelulamaksi. Olisimme välttyneet, kuten jo totesin, kymmeniltätuhansilta konkursseilta, mutta myös kymmeniltä itsemurhilta, tuhansilta hajonneilta kodeilta ja kymmeniltätuhansilta syrjäytyneiltä kansalaisilta. Ainoa todellinen häviäjä olisi ollut perintäalan yritykset, joita on syntynyt kuin sieniä sateella ja jotka nyt keräävät pankkien ohella jättivoittoja häärien kuin kärpäset lantakasassa.

Arvoisa puhemies! Siirryn nyt tähän päivään koettaen sulkea ajatuksistani sen, miten paljon paremmin asiat voisivat toisin hoidetun pankkituen avulla olla. Nyt olisi keskityttävä pankkikriisin jälkihoitoon eli edelleen kriisissä olevien ihmisten auttamiseen jaloilleen ja takaisin normaaliin elämään ja kunniallisiksi kansalaisiksi. Tämä vaihe on aivan yhtä tärkeä kuin suuronnettomuuden ensiavun ja raivausten jälkeinen kriisihoito turmassa mukana olleille ja heidän auttajilleen. Yhteiskuntaamme ei saa jäädä noin 5 prosentin suuruista vähemmistöä, jolla ei ole käytännössä ihmisoikeuksia lainkaan. Nykyinen tilanne Suomessa velkaongelmaisten suhteen on karkeasti ottaen samanlainen kuin jos ruotsinkielisen vähemmistömme jäseniltä vietäisiin yhdessä yössä omaisuus ja kaikki heidän kansalaisoikeutensa pankkitilin avaamista, puhelimen saamista ja asunnon vuokraamista myöten. Mikähän poru siitä nousisi? Nyt, kun juuri näin on käynyt noin 300 000 suomalaiselle entiselle yrittäjälle tai asuntovelkaiselle, ovat kaikki aivan hiljaa.

Velkaongelma halutaan Suomessa poistaa vaikenemalla ja vähättelemällä sekä syyllistämällä ongelmaisia omalla syyllisyydellään ongelmaan-

sa. Todellisiin, konkreettisiin ja tehokkaisiin toimiin tämän kansalaisryhmän oikeuksien ja elämänlaadun parantamiseksi ei ole haluttu ryhtyä. Viimeinen ja itse asiassa ainoa teko heidän osaltaan on ollut vuonna 1993 säädetty velkajärjestelylaki. Tämän jälkeen uusia keinoja asioiden hoitamiseksi ei ole eduskunnalle tuotu. Näitä käyttämättömiä keinoja olisivat muun muassa henkilökohtaisen konkurssin mahdollistaminen, luottotietorekisterien tietojen tallessapitoajan lyhentäminen ja äärikeinona osittainen velkojen anteeksiantaminen.

Talousvaliokunta on mietinnössään esittänyt eduskunnan hyväksyttäväksi lausumaa, jossa se esittää yksityisten henkilöiden velkaongelman ratkaisumalleja mietittäessä yhtenä harkittavana keinona henkilökohtaisen konkurssin mahdollisuutta. Mielestäni valiokunta on hipaissut oikeaa asiaa, mutta vain hipaissut.

Perussuomalaisten mielestä valiokunta olisi voinut yhdeksän rutiiniasiantuntijan kuulemisen sijaan kuulla suuremman joukon asiantuntijoita ja siltä pohjalta käydä perusteellisen keskustelun velkaongelman ratkaisumalleista Suomessa, minkä jälkeen valiokunta olisi pystynyt tekemään merkittävästi painavamman ja sisältörikkaamman mietinnön kuin on nyt kokoonkyhätty käytännössä kaksisivuinen paperi. Mielestäni valiokunnalla olisi ollut nyt oiva tilaisuus vaatia hallitukselta pikaisia toimia ja tehdä niistä oma perusteltu esityksensä.

Perussuomalaisten mielestä Suomeen olisi pikaisesti saatava laki yksityishenkilön konkurssista. Tämä olisi nykyisiä saneeraustoimia tuntuvasti nopeampi ja selkeämpi vaihtoehto päästä lopullisesti eroon 90-luvun pankkikriisin ja laman seurauksista, ja samalla sen avulla luotaisiin suomalaisille yrittäjille tasavertainen tilanne monien muiden kilpailijamaiden yrittäjien kanssa. Ei ole mitään järkeä pitää kymmeniätuhansia ihmisiä elinkautisessa velkavankeudessa, kun siihen ei enää lain mukaan ole edes mahdollisuuttakaan. Tänä päivänä tämä on kuitenkin jokapäiväistä todellisuutta. Laki yksityishenkilön konkurssista olisi saatava voimaan vielä tänä vuonna, jotta pitkä piina velkaongelmaisten kohdalta viimein loppuisi ja saisimme edes osan heistä jälleen yrittämään, työllistämään ja tekemään työtä itsensä ja yhteiskuntamme hyväksi.

Pelkkä laki yksityishenkilön konkurssista ei kuitenkaan riitä pyyhkimään pankkikriisin jälkiä pois yhteiskunnastamme. Osa, itse asiassa merkittävä osa, velkaongelmaisista on jo menettänyt kaiken kiinteän omaisuutensa, jolloin mitään realisoitavaa ei enää löydy konkurssia varten. Siksi olisi säädettävä samassa yhteydessä laki 90-luvun pankkikriisin aikana ylivelkaantuneiden velkojen osittaisesta anteeksiannosta. Tämä voitaisiin tehdä esimerkiksi siten, että kun velallinen on maksanut velkojalle alkuperäisen lainasumman pääoman verran korkoja ja lyhennyksiä, loppuosa saatavista poistettaisiin. Toinen samanaikainen toimi voisi olla lyhyehkön, esimerkiksi 2—3 vuoden, maksuohjelman laatiminen pankkikriisin uhreille, minkä jälkeen he olisivat vapaita kansalaisia riippumatta siitä, kuinka paljon he tuona aikana pystyisivät vastuitaan hoitamaan.

Nämä kaksi toimenpidettä yhdessä henkilökohtaisen konkurssin mahdollisuuden kanssa saisivat aikaan sen, että vuonna 2003—2004 Suomessa olisi kymmeniätuhansia uusvanhoja yrittäjiä työllistämässä ja noin 300 000 suomalaisella olisi jälleen täysimääräiset kansalaisoikeudet.

Yhtenä edellä olevia toimia tukevana toimenpiteenä olisi vielä saatava kukoistava luottotietorekisteritoiminta aisoihin, sillä vaikka velkaongelmaiset olisivat kaikista vastuistaan vapaita esimerkiksi kolmen vuoden kuluttua, olisivat he kelvottomia taloustoimiin vielä viisi vuotta luottotietomerkintöjen takia. Siksi olisi lakisääteisesti lyhennettävä häiriömerkintöjen kesto kahteen tai kolmeen vuoteen ja edellä toteutettujen toimien kohteena olleiden 90-luvun velkaongelmaisten osalta korkeintaan yhteen vuoteen.

Arvoisa puhemies! En malta tässä yhteydessä olla puuttumatta vielä yhteiskunnan asenteeseen velkaongelmaisia ja muita vaikeuksissa olevia ja apua tarvitsevia kohtaan. Valtiovarainministerin johdolla on jatkuvasti vaadittu, että viranomaisille tulee antaa lisää valtuuksia ja keinoja valvoa sosiaalietuuksien saajien mahdollisia väärinkäyttöyrityksiä. Viranomaisille halutaan valtuutta saada tietoja asiakkaiden asuinpaikasta, pankkitileistä, todellisista perhesuhteista ja monista muista yksityisasioista. Kaikkein köyhimmistä kansalaisista halutaan tehdä kaikkein valvotuimpia kansalaisia. Kaikkea tätä perustellaan sillä, että oletettujen sosiaalietuuksien väärinkäytös-

ten myötä yhteiskunta menettää muutamia kymmeniä miljoonia markkoja. Tuntuu, kuin haluttaisiin hankkia tykistö paikalle ampumaan paria hyttystä.

Toisaalta Suomessa on tilastojen mukaan kymmeniätuhansia miljonäärejä toteutettujen optio-ohjelmien, osakekauppojen, yritysmyyntien ja onnistuneiden liiketoimien ansiosta. Suurituloisimmat suomalaiset hankkivat yksin sen, minkä verran valtiovarainministeriön ja Kansaneläkelaitoksen verikoirat olettavat sosiaalietuuksia vuodessa yhteensä väärinkäytettävän. Entäpä jos yksi tai useampi näistä ökyrikkaista huijaa verottajaa? Miksei vaadita yhtä suurta kontrollia esimerkiksi juuri julkisuudessa olleelle 40 miljoonaa vuodessa pääomatuloa hankkivalle ja siitä vain 8 prosenttia veroa maksavalle porholle kuin hieman yli 2 000 kuukaudessa työttömyyskorvausta ja sosiaaliapua saavalle pitkäaikaistyöttömälle? Eikö Suomi olekaan tasa-arvoinen ja tasavertainen yhteiskunta?

Tuntuu siltä, kuin Suomessa olisi aloitettu täydellinen köyhien kansalaisoikeuksien pystykarsinta, jotta uusrikkailla optiomiljonääreillä ja muilla hyvätuloisilla olisi hyvä olla ilman pelkoa maksettujen verovarojen joutumisesta vähäosaisten suuhun. Tähänkö on johtanut Suomen EU-jäsenyys ja yleiseurooppalainen sosiaalipolitiikka? Pohjoismainen tasa-arvoinen hyvinvointiyhteiskunta halutaan purkaa ja luoda tilalle puhtaasti markkinatalouden ja kansainvälisen rahan ehdoilla toimiva kansakunta, jossa rikkailla on hyvä olla ja köyhän tilasta ei välitä kukaan.

Arvoisa puhemies! Edellä olevan perusteella ehdotan, että eduskunta hyväksyisi huomattavasti talousvaliokunnan esittämää ponsilausumaa tiukemmin hallitusta velvoittavan ja velkaongelmaisten ongelmat tehokkaammin poistavia toimia edellyttävän lausuman. Ehdotan, että eduskunta hyväksyy seuraavan lausuman:

"Eduskunta edellyttää hallituksen ryhtyvän välittömiin toimiin lakiehdotusten antamiseksi yksityishenkilön konkurssilainsäädännöstä ja muista velkaongelmaisten velkavastuiden pikaiseen poistamiseen tähtäävistä toimenpiteistä."

10 **Ministeri Suvi-Anne Siimes:** Arvoisa puhemies! Muutama sana vastauksena hallituksen puolesta.

Niin kuin alkuperäisessä puheenvuorossani pankkitukiselontekoa eduskunnalle annettaessa jo totesin, mielestäni kaikkein tärkeintä opittavaa pankkikriisistä on se, että kriisien ennaltaehkäisy tulee edullisimmaksi sekä kansalaisille että muille rahoituspalveluita tarvitseville.

Mitä sitten kriisien ennaltaehkäisy meiltä edellyttää? Ensinnäkin se edellyttää mielestäni hyvää ja vastuullista talouspolitiikkaa, sellaista, joka pitää talouden rattaat lamankin aikana ainakin kohtuullisesti pyörimässä. Lisäksi valiokunnan mietinnössäkin esiin nostettu vakuutus- ja rahoitusvalvonnan tiivis yhteistyö on tärkeää, jotta kriisipesäkkeet, jos niitä ilmaantuu, löydetään ajoissa.

Tässä koko ajan kansainvälistyvässä rahoitusmaailmassa ja maan rajat ylittävien pankkifuusioiden edessä on myös todettava, että kansainvälinen yhteistyö rahoitusvalvonnassa tulee jatkossa entistäkin tärkeämmäksi, ja siksi siihen pitää Suomessakin kiinnittää huomiota. Tälläkin hetkellä suomalaisia rahoituslaitoksia toimii toimilupien perusteella ulkomailla. Osa Suomessa toimivista rahoituslaitoksista on muutoinkin hyvin kansainvälisiä, ja silti Suomen Rahoitustarkastuksella on aika heppoiset mahdollisuudet saada tietoja näiden rahoituslaitosten toiminnasta ulkomailla. Moniin maihin suhteet ovat vähemmän sopimuksen säätelemiä ja riippuvat paikallisten pankkivalvontaviranomaisten halusta luovuttaa tietoja.

Valiokunnan mietinnössä on myös todettu, että finanssitavaratalot aiheuttavat uusia haasteita rahoitus- ja vakuutusvalvonnalle ja että voi hyvinkin olla, että pelkkä nykyisen kaltainen yhteistyö ei riitä. Luulen itsekin, että finanssitavaratalojen valvonta-asiaa on selvitettävä, ja varmaan myös Rahoitustarkastuksen ja Vakuutusvalvonnan erillisyyden jatkaminen on vähintäänkin selvityksen arvoinen kysymys. Mitä tulee finanssitavaratalojen valvontaa koskevaa lainsäädäntöä pohtineen työryhmän mietintöön, siitä sanon, että tällä hetkellä odotamme EU:n direktiiviä asiasta. Kun direktiivin sisältö hahmottuu, myös Suomessa voidaan ryhtyä käytännön toimenpiteisiin mahdollisten lainsäädäntömuutosten osalta.

Vielä muutama sana Arsenalista ja sen saatavien myynnistä, kun asiaa on useammassakin ryhmäpuheenvuorossa käsitelty. Muistuttaisin arvon edustajatovereita siitä, että Arsenalin saatavien myynti tehtiin toki ulkomaisten yhtiöiden omistamalle, mutta kuitenkin Suomeen rekisteröidylle yhtiölle, jonka toimilupa perintätoimin-

taan on täällä Suomessa ja joka siksi on toiminnassaan velvollinen noudattamaan Suomen lainsäädäntöä ja myös niin sanottua hyvää perintätapaa. Mielestäni meidän poliittisen vallan käyttäjien ja asioista ehkä usein yksittäisiä kansalaisia paremmin yksityiskohtien osalta perillä olevien tehtävänä olisi Arsenalin saatavien myyntiasiastakin levittää oikeaa tietoa eikä olla mukana lietsomassa niitä sinänsä hyvin ymmärrettäviä pelkoja, joita velallisilla saatavakauppaa kohtaan on. Me olemme tässä talossa säätämässä lakeja, ja mielestäni velvollisuuksiimme kuuluu myös huolehtia ja puhua siitä, että tässä maassa myös perintätoiminnan osalta eletään niiden lakien mukaan, jotka tämän talon toimesta on säädetty.

Mitä tulee Arsenalin kovaonnisiin kirjeisiin, joista muutamissa puheenvuoroissa mainittiin, niiden osalta voin vain todeta, että yhtiö on ulkomaisen saatavat ostaneen yhtiön kanssa varmasti anteeksipyynnön velkaa kirjeensaajille ja kuten yhtiöstä on myönnettykin, kömmähdys tässä tapahtui. Myönteistä asiassa, jos sellaista halutaan nähdä, on kuitenkin se, että Arsenalin kirjanpidossa tiedot velkasuhteista ja niiden päättymisestä olivat oikein. Ongelma johtui siitä, että kirjanpito ei oikein niin sanotusti seurustellut reskontran kanssa. Siksi tällaisia ikäviä kirjeitä pääsi lähtemään.

Mitä tulee velkajärjestelyihin ja etenkin vapaaehtoisiin sellaisiin, on myös mahdollista, että Arsenalin saatavakannan ostanut yritys voi toimissaan vapaaehtoisten velkajärjestelyjen osalta jopa osoittautua joustavammaksi kuin Arsenal on ollut. Ainakin ne tiedot, jotka itselläni on Arsenalin menneestä toiminnasta, viittaavat siihen, että Arsenalin osalta velkajärjestelyyn yleensä suostuttiin vain niissä tapauksissa, kun asiakas todella pilkulleen täytti lainsäädännössä esitetyt ehdot velkajärjestelyyn pääsylle. Sen sijaan voi olla, että yksityisen, voittoa tavoittelevan yhtiön on omalta kannaltaan hyödyllistä sovitella velkoja sellaisenkin henkilön kanssa, joka ei kaikkia lain kriteerejä täytä mutta joka vapaaehtoisen sovittelun kautta voi olla valmis jotakin maksamaan.

Viimeisenä asiana sanon pari henkilökohtaisempaa mielipidettäni siitä kauppahinnasta, jolla saatavat Arsenalista pois myytiin, ja ylipäätään saatavakaupasta. Olen pian vuoden kestäneen ministerikauteni aikana useammankin kerran saanut vastata Arsenalin toimintaa koskeviin kirjallisiin kysymyksiin. Minua on mietityttänyt niiden ja etenkin saatavakauppaa koskevien kysymyksien yhteydessä se, että minulta on samanaikaisesti kysytty, miksi saatavia ei myydä kalliimmalla hinnalla, miksi ei pyritä maksimaaliseen tuottoon Arsenalille, ja samassa henkäyksessä on oltu huolissaan Arsenalin velallisten asemasta. Mielestäni se etu, mikä tässä ikään kuin velkojen nimellis- ja markkamäärään nähden pienehkössä myyntihinnassa velallisten näkökulmasta on, on tietysti juuri se, että perintää ei tarvitse mielettömän ahkerasti edes harrastaa, kun jo ostaja voi saada omansa pois. Eli mitä korkeampaa hintaa olisi yritetty saada, sitä ankarampia perintätoimia ostajakin olisi todennäköisesti tarvinnut voidakseen hoitaa perintäpuolen kannattavasti. Toivon, että tätä asiaa ajatellaan myös silloin, kun ehkä muutoin julkisuudessa tästä hinnasta puhutaan.

Mitä tulee erilaisiin tietotekniikkainvestointien suuruuteen ja moniin muihin sekavuuksiin, joita Arsenalin toiminnassa on esiintynyt, totean, että tähänastisen viranhoitoni raskaimmat kuukaudet olivat ne ensimmäiset noin puolitoista kuukautta viime vuoden keväällä, kun Arsenal-asiaa omalta osaltani selvitin. Omissa toimissani olen pyrkinyt noudattamaan harkintaa ja huolellista selvittämistä, ja päämääränäni on ollut se, että Arsenalin toiminta kestäisi jatkossakin päivänvalon. Näiden seikkojen takia myös joitakin sinänsä dramaattisia ja hyvin epämiellyttäviä toimenpiteitä viime kesän yhtiökokouksessakin jouduttiin tekemään. Uskon kuitenkin, että avoimella asioiden hoidolla se lopputaival, joka Arsenalilla vielä lähivuosina alasajoaikatauluista huolimatta on edessä, voidaan toteuttaa sellaisella tavalla, jossa ainakaan eduskunnan ja asiasta vastaavan hallituksen välillä ei kauhean suurta luottamusjuopaa tarvitsisi olla. Tästä syystä olen myös valmis harkitsemaan sitä, että Arsenal koko loppualasajonsa ajan säilyttäisi edelleen nykyisen statuksensa ja myös nykyisen toimintaansa kohdistuvan parlamentaarisen valvontansa.

[11] **Raimo Vistbacka /ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ministerin kanssa aivan samaa mieltä siitä, että Arsenalin kanssa oli hyvin vaikea tehdä nimenomaan vapaaehtoisia sopimuksia, ja kun olin muutamassa neuvottelussa mukana, niin kyllä se aika toivotonta oli, lukuun ottamatta aivan viimeisiä aikoja.

Arvoisa puhemies! Ministeri käsitteli näitä saatavia, jotka on myyty perintäyritykselle. Ai-

nakin minusta tuntuu todella käsittämättömältä, kuinka on voitu luovuttaa sellaisten velallisten tietoja, jotka eivät enää ole virallisesti velkaa, koska heillä on joko sopimukset olemassa taikka voimassa oleva velkajärjestely. Eräässäkin tapauksessa velkajärjestely oli päättymässä kolmen päivän päästä, ja silti tuli lähes 2 miljoonan markan laskut uudelta firmalta. Tämä asianomainen henkilö tietysti kauhistui, ja sehän aiheutti ylimääräisiä kuluja ja tietysti mielenrauha järkkyi jne.

Kuinka tämä käytännössä hoidettiin tällä tavoin? Olisi luullut, että kun Arsenalissa on tiedossa, ketkä ovat tehneet sopimuksen, ketkä ovat päässeet velkasaneeraukseen, niin eikö silloin tilanne ole niin, että näitten tietojen osalta luovuttaminen on hieman arkaluontoista? Eli näitten luottotietojen luovuttaminen silloin, kun henkilöllä ei enää ole käytännössä saneerauksen jälkeen velkaa.

12 **Kari Rajamäki /sd** (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tässä yhteydessä tietysti voidaan pohtia 90-luvun alussa talouspolitiikan lamaa syventäviä vaikutuksia ja myös sitä pankkikriisin hallintatapaa, jossa avoin piikki laitettiin ja jossa surutta kaadettiin myös terveitä yrityksiä. Mutta se mihin, arvoisa ministeri, minusta on palattava, on kyllä tämä, mikä on päätöksenteon yhteiskunnallinen vastuu, kun muistetaan, että nimenomaan terveitä yrityksiä kaatui myös devalvaatioon, johon ei pitänyt mennä kuin valtiovarainministerin kuolleen ruumiin yli, kuten hän itse asian ilmaisi. Sen jälkeen hän varsin hyvinvoivasti johti myös vakuutusyhtiötä.

Tässä tilanteessa elinikäisen velkavankeuden tilanne on aika kohtuuton rikosoikeudellisesti, kun sen seuraamuksia verrataan muualle. Jokainen meistä edustajista, uskon, tuntee paljon niin läheltä kuin kaukaa ihmisiä, tietää myös lastenpsykiatrien palautteesta, miten laajalle nämä ongelmat ulottuvat, miten kalliiksi tämä yhteiskunnalle tulee. Kun ei ole selkeästi jokaisessa tapauksessa epäillä menettelyssä taustalla olevan rikosoikeudellisia syitä, vaan puhtaasti tätä talouspoliittista draamaa, mikä pankkikriisiin ja devalvaatioon liittyi, niin eikö nyt nimenomaan ulosottolain muutoksessa, jota oikeusministeriössä valmistellaan, myös valtiovarainministeriön kannattaisi jo yhteiskunnallisten etunäkökohtien mukaan vetäen olla tehostamassa lainvalmistelua? Ajattelen näiden yrittäjien mukaan vetämistä harmaasta taloudesta lailliselle puolelle ja yleensäkin yhteiskunnalliseen aktiviteettiin ja ennen kaikkea inhimillistä kohtelua, joka tässä asiassa mielestäni vaatisi tällaista lähestymistä kaavamaisen kamreerilinjan sijasta. Tämä on yhteiskunnalle aika vakava haava tällä hetkellä, nämä kymmenettuhannet ihmiset. Se elinikäinen velkaorjuus, joka näillä ihmisillä on, säteilee todella kalliilla tavalla yhteiskuntaan. Toivoisin, että ministeri omalta osaltaan tässä asiassa lähtisi liikkeelle.

Kyse ei ole mistään yleisestä anteeksiannosta, vaan tiettyjen kriteerien mukaan tapahtuvasta takautuvasta saatavien vanhenemisesta, jossa on tietysti määriteltävissä myös kriteerit.

13 **Kyösti Karjula /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Siimes tarkasteli Arsenalin saatavakannan myymistä ulkomaalaisomisteiselle perintätoimistolle ja vetosi meihin edustajiin, että välitämme oikeaa tietoa näistä lähtökohdista. Minä uskon, että tämä ei ole asian olennaisin näkökulma, vaan olennaisin näkökulma on se, että meillä on ollut parlamentaarisen valvonnan alla toimiva Arsenal Oy ja tämän puitteissa me emme ole voineet luoda sellaisia riittävän inhimillisiä ja tarkoituksenmukaisia perintäkäytäntöjä, että noin 56 000 asiakasta olisi voitu kuluneiden vuosien aikana hoitaa.

Uskon, että se kaikkein suurin kysymys, joka koskettaa myös meitä kansanedustajia, on se, että vaikka kuinka tämä yksityinen perintätoimisto toimii Suomen lakien puitteissa, löydetäänkö nyt sellaiset ratkaisut, että nämä velalliset saavat tarkoituksenmukaisen ja asianmukaisen kohtelun, jossa otetaan huomioon riittävän monipuolisesti myös nämä seuraukset, joihin ed. Rajamäki viittasi.

14 **Susanna Huovinen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Pankkitukikeskustelun yhteydessä on aina puhuttu paljon valvonnan merkityksellisyydestä. Talousvaliokunnassa tätä asiaa käsitellessämme saimme kyllä tiedon siitä realiteetista, että rahoitusala on kehittymässä hyvin voimallisesti ja myös kansainvälisesti. Niinpä talousvaliokunta onkin lausunnossaan painottanut valvontaviranomaisten ammattitaidon ja riittävän resurssoinnin merkitystä.

Nyt haluaisinkin kysyä ministeri Siimekseltä, onko hallituksella jotain konkreettisia toimenpiteitä. Onko esimerkiksi tulossa jotain lisäystä re-

sursseihin, jotka selvästi kaipaavat kehittämistä? Talousvaliokunnan lausunnossakin ehdotetaan uudelleen selvitettäväksi Vakuutusvalvonnan ja Rahoitustarkastuksen yhdistämistä. Aikooko ministeri tässä yhteydessä selvityttää uudelleen tämän yhdistämisen mahdollisuuden?

[15] **Reijo Kallio /sd** (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Voin hyvin yhtyä ministeri Siimeksen näkemykseen siitä, että pankkikriisin kaltaisten ongelmien ennaltaehkäisyssä vakaan ja tasapainoisen talouskehityksen ylläpito on äärettömän tärkeää. Tarvitaan johdonmukaista ja pitkäjänteistä talouspolitiikkaa.

Mitä muuten tulee pankkikriisin seurauksiin, voinee kai todeta, että pankkituki meni, rahoitusjärjestelmän toiminta kyllä kyettiin turvaamaan, mutta velkaongelma jäi. Meidän pitäisi nyt kyllä keskittyä ylivelkaantuneiden asemaan. Sehän tuli hyvin voimakkaasti myös useimmissa ryhmäpuheenvuoroissa esiin. Tarvitsemme tiettyjä lainsäädännöllisiä avauksia, joista itsekin pidän hyvin tärkeänä yksittäisen henkilön konkurssimahdollisuuden selvittämistä.

Toinen varapuhemies: Haluaako ministeri Siimes käyttää puheenvuoron?

[16] **Ministeri Suvi-Anne Siimes:** Arvoisa puhemies! Ei tässä varmaan kauheasti uutta sanottavaa äskeisen rinnalle ole.

Totean ensinnäkin ed. Vistbackalle, että virheet ovat virheitä. Tietysti sellaisia tietoja ei olisi pitänyt luovuttaa, joissa velkasuhdetta ei enää ole, mutta näin nyt on tapahtunut ja yritetään korjata jälkiä. Se oli valitettava kömmähdys, joka, niin kuin sanoin, johtui siitä, että kaksi järjestelmää tietohallinnossa ei oikein keskustellut keskenään.

Mitä tulee ulosottolain uudistamispyrkimykseen, sitä koskeneessa hallituksen neuvotteluissa itse yritin jopa vähän kiirehtiä aikataulua siitä, mitä oikeusministeriö esitti, mutta ilmeisesti ministeriön työvoimaresurssipula ja muut sellaiset asiat aiheuttivat sen, että aikataulu on tässä asiassa se, minkä oikeusministeriö on sanonut.

Mitä tulee rahoitus- ja vakuutustarkastuksen yhdistämiseen ja selvittämiseen, niin mielestäni tämä on asia, jota on syytä pohtia. En nyt tässä osaa luvata, minkälaista selvitystä käynnistetään. Kuten sanoin, finanssitavaratalojen valvonnan kehittämiskysymyksessä EU:ssa on jokin mystisen niminen direktiivi valmisteilla asiasta. Kun sen sisällön suuntaviivoista saadaan tarkempi tieto, niin luulen, että siinä vaiheessa valtiovarainministeriössä koko paketti käydään läpi ja katsotaan, minkä suuntaiset toimet ovat järkeviä. Pitkässä juoksussa meillä kuitenkin täytyy olla valvonta-asiassa mahdollisuus kansainväliseen yhteistyöhön. Juuri siksi myös direktiiviä ollaan EU:ssa vääntämässä, että lainsäädännöstä tulisi jotenkin saman kaltaista eri maissa. Sehän on tarpeen jo valvontatoimien käytännön toteuttamisenkin kannalta.

Ylivelkaantuneiden asemassa todella minunkin mielestäni tarvitaan uusia avauksia. Valittaen totean, että hallituksen tänään pidetty neuvottelu velkaneuvonnan vakinaistamisesta päätyi toistaiseksi, ei nyt tuloksettomana, mutta epämääräiseen tilaan. Oikeusministeriö ja kauppa- ja teollisuusministeriö jatkavat keskinäistä keskusteluaan, mikä on tietysti sinänsä parempi kuin se, että mitään ei tapahtuisi.

Henkilökohtaisesti kannatan velkaneuvonnan vakinaistamista ja sen kustannusten siirtämistä kokonaan valtion hoidettavaksi. Näin voidaan taata kaikkialla Suomessa osapuilleen saman tyyppiset palvelumahdollisuudet ihmisille. Niin kuin ryhmäpuheenvuoroissa jo tuli ilmi, mielestäni erityisen huolestuttavaa on se, että maksuhäiriömerkinnät nuorten ikäluokkien kohdalla ovat yleistymässä. Siksi perinteisen velkaneuvonnan rinnalle varmasti koulutus- ja informaationlevitystyyppinen toiminta on mitä tervetulleinta, koska me kaikki tiedämme, että tässä yhteiskunnassa on pilattujen luottotietojen kanssa aika ankea elää.

[17] **Leena Luhtanen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministerin selontekoon finanssitavaratalojen valvonnasta ja siihen liittyvään mahdolliseen lakiin: On varmasti niin, että on järkevää odottaa direktiiviä ja katsoa, minkälaisiin lainsäädännöllisiin toimiin Suomessa tarvitsee ryhtyä tämän suhteen. Toivoisin kuitenkin, kun meillä on nyt jo ensimmäinen finanssitavaratalo, vaikkakin kotimainen, tulossa on kohta kuitenkin sellainen, jossa on jo ulkomaiset ulokkeet, että tällä välilläkin valvottaisiin ja kiinnitettäisiin huomiota tähän kaksipäiseen malliin. Itse asiassa ihmettelen sitä, kuinka se oikeastaan tapahtuu. Jos on finanssitavaratalo ja meillä vakuutus- ja rahoitusvalvonta eriytynyt, miten se ylipäätään on mahdollista? Voin kuvitella, että se

jollakin tavalla on mahdollista, mutta uskon, että tähän täytyy kiinnittää erityistä huomiota, ja erityisesti silloin, jos meillä ei vielä ole lakia ja meillä on jo ulkomaiset tavaratalot tässä mukana.

[18] **Mikko Kuoppa /vas:** Herra puhemies! Keskustan ryhmäpuheenvuoron pitäjä ed. M. Salo esitti paperiteollisuuden vuorineuvosten kannat ja syytti paperityöläisiä syntyneestä lakosta. Haluan ikään kuin vastauspuheenvuoronomaisesti muutaman sanan asiasta sanoa.

Haluan huomauttaa, että työnantajat uhkasivat jo kuljetusalan lakon aikana paperityöläisiä työsululla. Työnantajapuoli ilmoitti jo tätäkin aikaisemmin, että he tulevat käyttämään työsulkua mahdollisten työtaistelutoimenpiteiden aikana.

Paperiteollisuuden osakkeenomistajille on jaettu osinkoja kahmalokaupalla rahaa, siis todella valtavasti, ja johtajille entistä suruttomammin optiomiljoonia, joita nyt presidentti Ahtisaari on myös ollut mukana rahastamassa. Rahastajan maksukyvystä tällä teollisuudenalalla ei ole puutetta. Miljardivoittojen luojille, työläisille, ei olla valmiita todellisuudessa maksamaan edes tuottavuuden kasvun mukaisia palkankorotuksia. Metsäteollisuuden miljardivoitot eivät hyödytä pienipalkkaisia, naisvaltaisia aloja penninkään edestä, vaikka paperiteollisuudessa ei lainkaan korotettaisi palkkoja. On ihan turha kuvitella, että vuorineuvokset siirtäisivät miljardivoittonsa johonkin, esimerkiksi kunnille tai joillekin kaupan aloille, jotta siellä voitaisiin maksaa parempia palkkoja. Ainoa keino, että yhteiskunta voi saada osan paperiteollisuuden miljardivoitoista, on se, että paperityöläisille maksetaan kunnolliset palkat ja yhteiskunta verottaa näitä palkkoja. Se on ainoa tapa tällä hetkellä siirtää sieltä rahaa.

Paperiteollisuuden työntekijöiden vaatimukset ovat mielestäni aivan oikeita. Työajan lyhentäminen on yksi ay-liikkeen perustavoite. Työsuhdeturvan parantaminen lomautuksia estämällä ja ulkopuolisen työvoiman keinottelun lopettaminen ovat aivan keskeisiä ay-liikkeen tavoitteita eivätkä mielestäni lainkaan ristiriitaisia. Myös muilla liitoilla niitä on. Lisäksi kun puhutaan tällaisesta alasta, on huomattava, että täällä ei ole voittopalkkiojärjestelmää lainkaan. Nekin voittopalkkiojärjestelmät, mitkä olivat, yhtiöt sanoivat irti. Mielestäni on oikeutettua, että paperityöläiset vaativat voittopalkkiojärjestelmän luomista myös paperialalle.

Herra puhemies! Talousvaliokunnan mietinnössä kiinnitetään aiheellisesti huomiota yksityishenkilöiden velkaongelmaan ja kiirehditään lainsäädännöllisten keinojen valmistelua velkaongelman helpottamiseksi. Tähän lausumaesitykseen on helppo yhtyä.

Ylivelkaantumisesta tuli lamavuosina kymmeniätuhansia ihmisiä koskettava ongelma. Ongelman laajuutta kuvaa tieto, että yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemuksia on tehty lain voimaantulosta lähtien vuoden 1999 loppuun mennessä yhteensä 63 000. Vielä viime vuonnakin velkajärjestelyhakemuksia tehtiin 4 000. Velkajärjestelyn ehtojen tiukentamisen vuoksi hakemukset vähentyivät vuonna 1997 tuntuvasti. Siten velkaongelma ei ole poistunut päiväjärjestyksestä.

Velkajärjestelyhakemusten määrä kuvaa tietenkin vain osaa ongelman laajuudesta. Myös normaalisti tuloistaan velkoja maksava voi olla ylivelkaantunut. Valtavat määrät velkoja on ulosotossa. Ulosoton laajuudesta ja vaikutuksista kansalaisten toimeentuloon ja taloudelliseen asemaan on varsin vähän tilastoja ja tutkimuksia. Vuoden 2000 budjettiesityksessä mainitaan, että vuonna 1998 ulosottoon tuli perittäväksi 2,2 miljoonaa asiaa ja noin 18,4 miljardin markan velat. Ulosoton suojaosuus on yksinäisellä henkilöllä vain 2 910 markkaa. Kun otetaan huomioon, että edes kohtuullista toimeentuloa takaamaton toimeentulotuki on yksinäisellä henkilöllä 2 071 markkaa perusosalta ja sen lisäksi 93 prosenttia voidaan maksaa asumiskustannuksista, ulosottovelallinen voi joutua elämään toimeentulotukea pienemmillä tuloilla. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeiden mukaan ulosotto pitäisi ottaa huomioon tuloja vähentävänä seikkana, mutta tätä ei ole kirjoitettu lakiin ja jotkin kunnat saattavat kiertää ministeriön ohjeen. Toisaalta sellaisia velkoja, jotka eivät ole ulosotossa, ei toimeentulotuessa oteta periaatteessa lainkaan huomioon. Nämä aukot sosiaaliturvassa voivat johtaa siihen, että velalliselle ei jää rahaa edes ruokaan ja hän joutuu avustusjärjestöjen leipäjonoon. Leipäjonothan ovat tunnetusti tavattoman pitkät.

Tämän kehän katkaisemiseksi tarvitaan lainsäädännöllisiä muutoksia. Yksi keino helpottaa tilannetta olisi ulosoton suojaosien korottaminen. Nykytilanteesta, jossa ulosotto voi jatkua ilman mitään määräaikaa jopa kymmeniä vuosia, olisi samoin päästävä eroon. Myös henkilökoh-

taisen konkurssin mahdollisuutta tulisi selvittää. Sivistysvaltiossa pitäisi olla varaa tällaiseen velallisen aseman parantamiseen. Valiokunnan mietinnössä viitataan tällaisiin lainsäädäntöhankkeisiin. Tässä asiassa pitäisi päästä nopeammin eteenpäin, sillä jokainen vuosi, jolla uudistukset lykkääntyvät lisää, vain kasvattaa syrjääntyneiden ylivelkaantuneiden määrää ja vaikeuttaa heidän tilannettaan.

Velkojien eli lähinnä pankkien intressit eivät saisi vaikuttaa lainsäädäntöön niin vahvasti, kuin ne tähän asti ovat vaikuttaneet. Veronmaksajat eli tavalliset kansalaiset ovat osallistuneet valtavalla panoksella pankkijärjestelmän pelastamiseen ja tukemiseen. Siksi heillä on oikeus odottaa pankeilta myös nöyryyttä ja vastaantuloa. Valitettavasti se, mitä kutsutaan pankkien toiminnan tehostamiseksi, on usein kaukana tästä. Erityisesti pankkien palvelumaksujen jatkuvat korotukset herättävät ärtymystä. Taannoin paheksuttiin laajasti pankinjohtaja Pertti Voutilaisen puheita pankkien asiakkaiden jakamisesta vuohiin ja lampaisiin, kannattamattomiin ja kannattaviin asiakkaisiin. Vähemmälle huomiolle jäi, että Leonia-pankki on jo toteuttanut tämän kaltaisen kastijaon. Asiakas, joka ei ole etuasiakas tai kanta-asiakas, joutuu maksamaan 40 markkaa kuukaudessa pelkästään tilin olemassaolosta. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että köyhät maksavat suurempia palvelumaksuja kuin rikkaat. Tällainen summa, 40 markkaa kuukaudessa, on jo kansalaisen perusturvan kannalta merkittävä. Se on noin 2 prosenttia yksinäisen perusosasta toimeentulotuessa. Tällaiseen kehitykseen olisi jollain tavalla puututtava eduskunnassakin. Mikä takaa sen, ettei muutaman vuoden päästä tämä köyhien palvelumaksu ole vaikkapa 100 markkaa kuukaudessa?

Herra puhemies! Pankkikriisi on taakse jäänyttä elämää, mutta 1990-luvun laman jälkimainingit vaikuttavat vielä kauan arkielämässä työttömyytenä, pienituloisuutena, ylivelkaantumisena ja syrjäytymisenä. Sen vuoksi joudumme keskustelemaan näistä asioista vielä monta kertaa. Sitä paitsi myös viime aikojen ilmiöt rahamarkkinoilla ja pörsseissä varoittavat siitä, että vaikeita ongelmia voi olla tulevaisuudessakin edessä.

[19] **Niilo Keränen /kesk:** Arvoisa puhemies! Talousvaliokunta on antanut valtioneuvoston selonteosta arvosanan tyydyttävä. Selonteosta käy muun muassa ilmi julkisen pankkituen arvioitu loppulasku, joka korkoineen tullee olemaan 50 miljardin markan luokkaa. Selonteko käsittelee minusta ansiokkaasti pankkitukipäätösten tarkoituksenmukaisuutta ja pankkituelle myönnettyjen ehtojen toimivuutta. Valtioneuvosto on myös selostanut eduskunnan vaatiman Valtiontalouden tarkastusviraston suorittaman tarkastuksen, joka koskee Suomen Säästöpankin liiketoiminnan luovutuksessa noudatettua menettelyä. Nämä kaikki ovat siis eduskunnan aikanaan tekemän päätöksen mukaisia.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, kuten myös talousvaliokunta on mietinnössään todennut, että pankkikriisi ja sen jälkikaiut on hoideltu suhteellisen hyvin taloudellisen laman oloissa ja myös sitä seuranneen nousukauden oloissa. Talousvaliokunnan määrittelyn lisäksi voisin todeta, että pankkituki kaikkine rönsyineen on myös hoidettu kohtalaisen läpinäkyvästi, niin että perusteettomille epäilyksille perusteettomasta toiminnasta ei enää juurikaan jää tilaa.

Pankkikriisistä tulee kuitenkin ottaa oppia. Talousvaliokunta on liittänyt mietintöönsä yhden hyvän lausumaehdotuksen, mutta sinänsä mietintö on varsin suppea ja kiinnittää huomiota oikeastaan vain muutamiin pankkituki-ilmiön erityispiirteisiin, esimerkiksi valvontaan ja kotitalouksien velkaongelmiin. Siksi otan esille muutamia valtioneuvoston selonteosta ilmeneviä seikkoja.

Selonteon yhtenä osana on varsin perusteellinen katsaus Suomen pankkisektorin kehitykseen 1990-luvulla. Sieltä käy ilmi muun muassa, että pankkien konttoriverkkoa on supistettu alle puoleen vuosikymmenen alusta ja että henkilöstö on supistunut suhteessa lähes yhtä paljon; vastaavasti tietoyhteyksien lukumäärä on kyllä lisääntynyt. Edelleen, pankkien luottotappiot ovat vähentyneet minimiin vuosikymmenen loppuvuosina, vaikka luotonanto on sinänsä pysynyt markkamääräisesti jokseenkin 90-luvun alun tasolla. Suomalaiset pankit olivat vuonna 98 kaikkein kannattavimpia Pohjoismaissa, ja pankkien tehokkuus mitattuna kuluilla, tuotoilla ja henkilöstökustannuksilla on samaa tasoa kuin muissa Pohjoismaissa.

Arvoisa puhemies! Näistä tilastoista voisi päätellä jotain: ensinnäkin sen, että pankkikriisi on hoidettu pankkien kannalta hyvin, toiseksi sen, että pankkien luotonantamiskulttuuri on tervehtynyt, kolmanneksi sen, ollaanko jo menemässä

yli, eli että pankit toimivat liiallisen markkinaehtoisesti unohtaen, että niillä on myös palvelutehtävä.

Nimittäin tämän yhteiskunnan rahaliikenne on muotoutunut sellaiseksi, että jokainen tämän maan asukas tarvitsee pankkia. Pankki on muodostunut ikään kuin yhteiskunnan tarjoamaksi peruspalveluksi, jota ei kuitenkaan hoida yhteiskunta tarkastuksia ja valvontaa lukuunottamatta, vaan sitä hoitavat yksityiset, voittoon pyrkivät yritykset. Tietoyhteyksien lisääntyvästä käytöstä huolimatta maassa tulee olemaan jatkossakin suuri määrä ihmisiä, jotka eivät osaa tai eivät halua toimia verkkojen kautta, vaan jotka tarvitsevat toisen ihmisen palveluja, ja käteistä rahaa tulevat edelleen tarvitsemaan kaikki ihmiset. Mikäli pankkikonttoreiden ja pankkihenkilökunnan supistuminen jatkuvat nykyistä tahtia — viittaan tuoreeseen Leonia-tilanteeseen — monilla ihmisillä tulee olemaan tosi vaikeuksia rahaliikenteensä kanssa.

Nähdäkseni pitäisi erityisesti varoa sitä, että pankit eivät toimisi pelkästään liikevoittoperiaatteella, vaan että yhteiskunta pystyisi riittävässä määrin rakentamaan niiden toiminnalle sääntöjä. Muutoin saattaa olla jopa uhkana, että yhteiskunnalta jonakin päivänä vaaditaan erillisiä välittäjävirkamiehiä pankkien ja tavallisten ihmisten väliseen yhteydenpitoon. Niin ikään pankkien yhteiskunnallinen palvelutehtävä edellyttää, että tavallisten ihmisten tavalliset palkka- ja eläkeasiat sekä tavanomainen maksuliikenne voidaan jatkossakin hoitaa olemassa olevaa pankkiverkostoa käyttäen myös niiden ihmisten osalta, joiden vähäinen rahaliikenne ei ole pankeille itsessään kannattavaa ja voittoa tuottavaa. Päinvastaisesta kehityksestä on jo kuulunut joitakin, tosin sittemmin peruuteltuja puheenvuoroja.

Arvoisa puhemies! Toisena merkittävänä asiana otan esille pankkikriisin jäljiltä vieläkin vaivaavan yksityishenkilöiden ja yrittäjien velkaongelman. Tähän kiinnittää huomiota myös talousvaliokunta. Velkasaneerauksesta huolimatta vielä tänäänkin on olemassa lukemattomia velallisia, takausten maksajia ja yrittäjiä, jotka ovat pitkälle vanhuuteensa saakka ja sivu siitäkin raskaiden maksuohjelmien alla, jolloin heidän normaali elämänsä on jatkuvaa painimista rahapulassa ja esimerkiksi yritystoiminnan harjoittaminen tai käynnistäminen on täysin mahdotonta. Tänä päivänä ei auta yhtään se, jos syyllistämme heitä, että itsehän ovat nimensä panneet pitkittäin jos poikittainkin. Toki tahallisiakin tilanteita saattaa olla, ja varmaan onkin, mutta suurin syy heidän tämänpäiväisiin ongelmiinsa on se, että pankit taannoin tarjosivat rahaa vakuuksista isommin välittämättä.

Yhteiskunnalla tulee olla selkeä velvollisuus auttaa yhteiskunnan ihmisjäseniä vähintään samalla empatiamäärällä, millä pankit on hoidettu. Talousvaliokunnan lausumassa onkin tähän esitetty muutamia keinoja, ja soisin, että keinot myös löydetään etsimällä vaikka uusia malleja, jotta yhteiskunta ei unohtaisi inhimillisyyttä.

Arvoisa puhemies! Puheenvuoroni lopuksi tuon esille vielä tähän liittyen viimeaikaisia yhteiskunnan ilmiöitä ihan muutaman.

Pörssimarkkinat ja myös esimerkiksi asuntomarkkinat pelaavat taas pelottavasti samoilla kuvioilla kuin kymmenen vuotta sitten. Suuresta työttömyydestä huolimatta meillä on myös työvoimakapeikkoja ja tulevaisuuden ennustajat puhuvat työvoimapulasta. Valtioneuvosto antoi vastikään eduskunnalle käsiteltäväksi ensi vuoden budjettiraamit, ja myös niiden perusteluissa viitattiin tämän tyyppisiin jo näkösällä oleviin ilmiöihin.

Toisaalta talousasiantuntijat, myös yhteiskunta-asiantuntijat, puhuvat vakaalla rintaäänellä siitä, että tämän päivän Emu-oloissa kymmenen vuoden takainen kriisi ei ole mahdollinen. Toivotaan, että he ovat oikeassa. Toivotaan, että USA:n vakaa kasvu vain jatkuu jatkumistaan. Mutta silti toivon hallitukselta valppautta ja rohkeutta puuttua ylikuumenemiseen silloin, kun se uhkaa paisua reunojen yli.

20 **Pertti Hemmilä /kok:** Herra puhemies! Pankkikriisi on hyvä muistutus ihmisten mieliin nykyisessä taloustilanteessa monestakin syystä. Ensinnäkin useat suuria lainoja takaamassa olleet ihmiset jatkavat edelleen pankkikriisin seurauksena tulleiden takausvelkojen maksua. Toiseksi Soneran myyntivoittojen huumassa on myös otettava vakavasti sijoittamiseen liittyvät riskit ja varoitettava velkarahalla tehtävistä sijoituksista.

Pankkikriisi kosketti lähes kaikkia Pohjoismaita 90-luvun alussa. Toiset Pohjoismaat, Ruotsi ja Norja, selvisivät kriisistä valtiontalouden kannalta katsottuna ilman tappioita, kun taas Suomessa pankkikriisi tuli maksamaan veronmaksajille jopa noin 50 miljardia markkaa. Nor-

jan-mallissa tämä hoidettiin siten, että valtio otti haltuunsa vaikeuksissa olevat liikepankit ja jätti sijoittajat kärsimään tappiot. Ruotsin ja Suomen valtiot ratkoivat pankkikriisiään suunnilleen samalla mallilla eli perustamalla omaisuudenhoitoyhtiöitä ja jakamalla pankkitukea. On toki myönnettävä, että Suomessa taloudellinen lama oli toki syvempi kuin Ruotsissa ja mikään ruotsalainen pankki ei ollut yhtä huonossa tilanteessa kuin SKOP Suomessa. Ruotsin valtio kuitenkin selvisi pankkikriisistä omilleen, kun taas Suomessa valtion eli veronmaksajien maksettavaksi jäi jopa kymmeniä miljardeja markkoja.

Herra puhemies! Suomalaisen yhteiskunnan tilanne muuttui dramaattisesti sen myötä, kun ulkomaisten valuuttalainojen korot yhtäkkiä nousivat 90-luvun alussa. Monet toimivat ja kannattavat yritykset olivat yllättäen konkurssiuhan alla. Esimerkiksi maanrakennusalalla kalliit koneet oli useassa tapauksessa ostettu ulkomaisten valuuttaluottojen turvin. Rakentamisen romahdusmaisen vähenemisen myötä työt loppuivat, koneet myytiin, mutta velat jäivät maksettaviksi. Lainojen vakuuksina olevien kiinteistöjen arvot romahtivat, ja sitä kautta konkurssiaalto alkoi heikentää pankkien kannattavuutta.

Oikeudenkäynnit ovat toki paljastaneet väärinkäytöksiä, mutta niihin on Suomessa pankkikriisin yhteydessä tuhlattu käsittämättömän suuria summia. Kyseisistä oikeudenkäynneistä aiheutuneet kulut ovat olleet täysin eri luokkaa kuin niistä tuloksena saadut korvaukset. Onhan jo ennen oikeudenkäyntiä useissa tapauksissa ollut selvää, etteivät yksityiset pankin hallituksen jäsenet pysty todellisuudessa maksamaan heille tuomittavia korvauksia. Muissa Pohjoismaissa säästöä on syntynyt muun muassa juuri siinä, ettei kaikkia tämän kaltaisia tapauksia ole suinkaan viety oikeussaliin ratkaistavaksi.

Herra puhemies! Huomioon ottaen suomalaisessa yhteiskunnassa vallinneet olosuhteet on selvää, että pankkikriisistä ei voitu selvitä ilman veronmaksajien uhrauksia. Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin silloisessa tilanteessa kansalaisten tasapuolinen kohtelu oli mahdollista turvata ainoastaan valtion väliintulolla. Muutoinhan koko kymmenien miljardien tappio olisi kaatunut paljolti SKOPiin pankkinaan luottaneiden yksityisten ja yritysten niskaan. Jälkiviisaudesta ei kuitenkaan ole hyötyä paitsi, että sen sijaan me voimme ottaa nyt opiksi ja pitää harkitsevan talous- ja finanssipolitiikan avulla huolta siitä, ettei pankkikriisin kaltainen tilanne maamme taloudessa pääsisi toistumaan. Tässä tilanteessa on tärkeätä, että hallitus ryhtyy mitä pikimmin lainvalmistelutoimiin, millä syyttään velkaongelmiin, suoranaiseen velkavankeuteen, ajautuneiden yksityishenkilöiden tilannetta voitaisiin helpottaa.

[21] **Eero Lämsä /kesk:** Arvoisa puhemies! 90-luvun alun pankkikriisi koetteli yhteiskuntaamme hyvin rajulla tavalla, niin kuin lähes jokaisessa puheenvuorossa on todettu. Pankkituen loppulasku on arvioitu noin 50 miljardiksi markaksi. Se oli iso lasku Suomen kokoisessa kansantaloudessa. Pankkituki oli kuitenkin välttämätön, voisi sanoa välttämätön paha, jolla kriisin syveneminen katastrofiksi estettiin. Laman jälkiseuraamukset vaikuttavat kuitenkin edelleen kymmenientuhansien ihmisten elämään talouden nousukaudesta huolimatta. Moni ihminen on velkaantunut ja elää suoranaisesti velkavankeudessa. On hyvä, että valiokunta kiinnittää mietinnössään huomiota juuri tähän asiaan. Kuten mietinnössä todetaan, ylivelkaisuus on sekä inhimillisesti raskasta että kansantaloudelle kallista. Velkaantuneisuus aiheuttaa syrjäytymistä ja inhimillistä murhetta, kun näkymät velkataakan alla ovat näillä ihmisillä todella synkät. Ylivelkaantuneisuuden aiheuttamaa inhimillistä kärsimystä ja syrjäytymistä ei voi oikein mitata markoissa, mutta suurtahan se joka tapauksessa on.

Talousvaliokunnan mietinnössä otetaan hyvin esille, miten monet yrittäjät ovat toimintakyvyttömiä velkaongelmien vuoksi. Mietinnössä todetaankin, että yrittäjistä ja yrittäjyydestä on Suomessa muutenkin pula. Ed. Luhtanenhan mainitsi puheessaan, että vuosina 90—94 noin 33 000 yritystä lopetti toimintansa. Nyt ylivelkaantuneiden yrittäjien lahjakkuuspotentiaali jää käyttämättä. On muistettava, miten keskeisessä asemassa yrittäjyys on työttömyyslukujen pienentämisessä ja kansantalouden vahvistamisessa.

Valiokunnan lausumaehdotuksessa edellytetään hallituksen ryhtyvän toimiin lainsäädännöllisten uudistusten tekemiseksi, jotta yksityishenkilöiden velkaongelmaa voitaisiin helpottaa, ja näitten uudistusten tekemisellä on todella kiire. Uudistukset varmasti herättävät myös vastakysymyksiä ja -väitteitä. Onkin edelleen tarpeellista käydä keskustelua, millaisilla pelisäännöillä ylivelkaantuneen asemaa autetaan. Mihinkään kaavamaiseen ylivelkaantuneiden kerralla tapahtu-

vaan yleiseen armahtamiseen ei pidä mennä. Se murtaa lainan myöntämiseen ja takaisinmaksuun liittyviä moraalisia ja taloudellisia perusteita. Pahimmillaan yleinen armahdus voi myös lisätä väärinkäytösten riskiä.

On kuitenkin mietittävä, voitaisiinko poikkeuksellisista syistä kuten laman vuoksi takaamisvastuuseen joutuneiden ylivelallisten velat armahtaa. Tätä voidaan perustella sillä, että he velkaantuivat olosuhteissa, joissa heillä ei ollut mahdollisuutta arvioida sitoumustensa todellisia seuraamuksia. Tilanne on tietyllä tavalla verrannollinen pankkikriisin hoitoon. Laman tulo yllätti pankit, jotka valtiovalta pelasti erityistoimin. On tietysti kokonaan toinen kysymys, miksi lama ja laman tulo yllätti pankit.

Valiokunnan mietinnössä mainitaan mahdollisuus ottaa Suomessakin käyttöön henkilökohtainen konkurssi. Tämä mahdollisuus kannattaa ilman muuta selvittää ja erityisesti se, missä muodossa henkilökohtainen konkurssi sopisi parhaiten maahamme. Esimerkiksi Yhdysvalloissa henkilökohtainen konkurssi voi olla myös maksuohjelmakonkurssi. Ensin mainittu tarkoittaa sitä, että luonnollinen henkilö asetetaan konkurssiin ja hänen varansa ja omaisuutensa realisoidaan, tuotto jaetaan velkojille velkojen suhteessa ja velallinen vapautuu välittömästi suurimmasta osasta velkojaan. Velallinen saa mahdollisuuden aloittaa puhtaalta pöydältä.

Maksuohjelmakonkurssissa velalliselle vahvistetaan velan takaisinmaksusuunnitelma, jonka toteuduttua hän voi anoa tuomioistuimelta vapautusta maksamatta jääneistä veloista. Maksuohjelmaan pääsee ansiokykyinen velallinen, ja oleellista on, että velallinen säilyttää omaisuutensa. Mikäli henkilö ei suoriudu maksuohjelmastaan, häneen voidaan soveltaa likvidaatiokonkurssia. Maksuohjelmakonkurssi on pääsääntöisesti kestoltaan kolme vuotta. Kolmen vuoden maksuohjelma on perusteltu, sillä on epätarkoituksenmukaista pitää velallista jatkuvassa henkisessä ja taloudellisessa lamassa.

Arvoisa puhemies! Ylivelkaantuminen on monelle ihmiselle suuri henkinen taakka. Olisikin kohtuullista, että valtiovalta tulisi asiassa vastaan ja edesauttaisi velallisten mahdollisuutta palata takaisin normaalin yhteiskuntaelämän piiriin. Tämä on tärkeää myös maamme talouskehityksen kannalta.

[22] **Kyösti Karjula /kesk:** Arvoisa puhemies! Esillä oleva kolmas pankkitukiselonteko välittää jo aika vahvasti sitä tunnelmaa, että monelta osin pöly on laskeutunut pankkituen osalta ja voidaan hyvin pitkälle todeta, niin kuin talousvaliokunta mietinnössään toteaa, että pankkituki on hoidettu suhteellisen hyvin. Jos siihen jatkaa vielä, että pankkituki on erityisen hyvin hoidettu pankkien kannalta, voidaan kai päätyä siihen johtopäätökseen ja tosiasialliseen tilanteeseen, missä tällä hetkellä ollaan. Pankkituen hoito on erinomainen esimerkki kollektiivisesta riskinotosta, jossa noin 50 miljardin kokonaisuus on hoidettu yhteisvastuullisesti. Mutta valitettavaa on se, että jäljellä on kuitenkin satojatuhansia ihmisiä, jotka joutuvat ylivelkaantuneina kärsimään edelleen pankkikriisin seurauksista. Sen vuoksi puheenvuorossani oikeastaan pääsääntöisesti tarkastelenkin sitä, miten tästä eteenpäin, löytyykö riittävästi poliittista ymmärrystä hoitaa myös näiden ihmisten, kansalaisten, ongelmat. Tässä mielessä olennainen kysymys onkin se, millä tavalla jatketaan niitä toimenpiteitä, joista ehkä kaikkein merkittävin poliittinen ja lainsäädännöllinen ratkaisu oli velkasaneerauslaki, mitä tarvitaan jatkoksi, että asiat voidaan palauttaa normaalitilaan.

Tämä on sillä tavalla merkityksellinen, niin kuin edellisessä puheenvuorossa ed. Lämsä totesi, että yli 30 000 pienyritystä ajautui konkurssiin muutaman vuoden sisällä 90-luvun alkupuolella. Näistä yrittäjistä vielä hyvin merkittävä osa on aktiivisen yhteiskunnallisen osallisuuden ulkopuolella. Tällä on edelleen erittäin merkittävä heijastusvaikutus siihen, millä tavalla me suhtaudumme yrittäjäriskiin. Kun tämän rinnalla otamme huomioon sen, että edelleen korkeana pysyvän työttömyyden merkittävä ydin on kansallisessa yrittäjävajeessa suhteessa moniin kilpailijamaihin, voidaan sanoa näin, että tietyllä tavalla pankkikriisin seurauksena on yhteiskuntamme tämän hetken ja lähitulevaisuuden ongelmaksi muodostunut riskinottovaje.

Tämän ratkaisemiseksi mielestäni meidän pitäisi löytää nyt laajaa poliittista yksimielisyyttä, löytää jatkotoimenpiteitä, uusia toimenpiteitä, joista varmasti yksi on ulosottolain uudistaminen. Varmasti toinen on henkilökohtaisen konkurssilain läpivieminen. Ehkä kolmas on sosiaalisen luotottuksen laajentaminen ja monipuolistaminen, joka ottaisi huomioon aidon yrittäjäper-

soonan halun vastata asioista. Minusta se on ehkä semmoinen asia, jota jatkotoimenpiteitä pohdittaessa pitäisi pysähtyä enemmän ajattelemaan.

Tällä hetkellä on varovasti arvioiden tuhansia 90-luvun alussa konkurssin tehneitä yrittäjiä, joilla on sydämen halu vastata niiltä osin myös velvoitteistaan kuin se suinkin on inhimillisesti mahdollista. Tähän pitäisi löytää vastaus, jolla heidät autetaan mukaan aktiiviseen toimintaan antamaan todellinen henkinen panos oman toimintansa rakentamiseksi ja näin välillisesti myös koko yhteiskunnan rakentamiseksi, koska heidän joukossaan on merkittävä osa niitä ihmisiä, joilla on kykyä ja taitoa myös hoitaa asioita. Valitettavasti se suuri virhearviointi, sanon näin, että kollektiivinen virhearviointi, joka tapahtui 80- ja 90-lukujen vaihteessa, oli vaikuttamassa myös siihen, että moni kyvykäs yrittäjä kollektiivisen virhearvioinnin seurauksena joutui lopettamaan liiketoimintansa. Heitä valitettavasti vain ei ole autettu kollektiivisella riskinotolla vaan he ovat joutuneet vastaamaan itse omasta toiminnastaan.

Oikeastaan, arvoisa puhemies, tällä puheenvuorolla haluan ennen kaikkea rohkaista hallitusta rohkeasti toimimaan ja nimenomaan sen vuoksi, että me oppositiosta olemme antamassa tukea, ei niin, että tästä tulisi vääränlainen pallottelun aihe. Tämä on ehkä se asia, jonka toivon erityisesti, kun talousvaliokunnan puheenjohtajakin on paikalla, otettavan huomioon.

Haluan ihan lyhyesti puuttua vielä kahteen asiaan. On jo puhuttu rahoitusvalvonnasta ja myös vakuutusvalvonnasta, jotka ovat erittäin tärkeitä asioita nimenomaan finanssitavaratalojen edetessä. Ennen kaikkea se, jos ei näiden yhdenmukaistamista saada aikaan, on hyvinkin suuri riski, joka voi realisoitua erilaisina epäkohtina ja virheinä jo lähitulevaisuudessa. Tähän liittyy aivan olennaisesti myös se, että osin pankkikriisin seurauksena myös kansallisessa lainsäädäntötyössä on edetty niin päin, että nyt vakuutustoiminnalle meillä on löytynyt enemmän tilaa, ehkä tuloksentekomahdollisuuttakin, ja pankkitoiminta on enemmän kapeutunut. Näiden finanssitavaratalojen rakenteiden myötä on olemassa jopa se vaara, että nyt vakuutustoiminta nousee täysin hallitsevaksi ja pankkitoiminta kapeutuu liikaa.

Tämän vuoksi minusta pitäisi arvioida nyt kansallisen kokonaisuuden kannalta enemmän myös sitä, mitä merkitsee se, että säilytämme pankkitoiminnalle riittävät toimintaedellytykset. Silloin tullaan myös siihen näkökulmaan, että arvioimme koon ongelmaa ei vain finanssitavaratalojen näkökulmasta vaan myös pankkitoiminnan osalta ja turvaamme riittävät toimintaedellytykset myös alue- ja paikallispankeille. Tänä päivänäkin on selvästi nähtävissä se, että vaikka finanssitavaratalot kulkevat suuruuden suuntaan, meillä vielä on jäljellä pieniä, hyvin tuloksellisesti toimivia pankkeja. On erittäin tärkeää, että jatkossa, ihan alue- ja paikallistalouksienkin kannalta, myös näiden pienten pankkien toimintaedellytykset varmistetaan.

Arvoisa puhemies! Oikeastaan viimeisenä asiana ihan lyhyesti Arsenalin saatavien myyntiin, jota jo vastauspuheenvuorossani lyhyesti kommentoin: Minusta olennaista on nyt se, että saatavien perintä tapahtuisi sillä tavalla, että päästään noin 56 000 velallisen osalta myös sellaisiin sopimuksiin ja sopimuskäytäntöihin, että osittain ylivelkaantumisen synnyttämää ongelmaa voitaisiin myös tätä kautta keventää.

23 **Olli Nepponen /kok:** Arvoisa puhemies! Viime vuosikymmenen vaihteen ja viime vuosikymmenen alun lamahan jätti meille varsin synkän varjon, jonka jäljet tuntuvat vielä monen ihmisen yksilöllisenä henkilökohtaisena tragediana, joka jatkuu edelleen. Vaikka yhdyn siihen, niin kuin selonteossa todetaan, että pankkikriisi hoidettiin mallikkaasti, siinä on kuitenkin ollut piirteitä, joissa on varmasti arvostelun paikka. Erityisesti toivon, että pankkirikosoikeudenkäynnit, joissa erityisesti luottamusmiehet ovat vieläkin syytettyinä, vietäisiin loppuun nopeasti ja niin katsoen, että koska varsinaisesti rikoksista ei heidän kohdallaan ole kysymys vaan osin huonoista päätöksistä, nuo päätökset tulisivat sellaisina, että syyllisyyden taakan kantaminen ei enää jatkuisi ja kohtuuttomiin korvauksiin ei myöskään niissä jouduttaisi.

Arsenal Oy:n synnyttämisen jälkeenhän pankkikriisin hoito eteni ja on edennyt jo niin pitkälle, että on siirretty velkojen perintää ja asioiden hoitoa muille yrityksille. Kun tänään olin hoitamassa erään 80-vuotiaan sotainvalidin asiaa, joka taatessaan kymmenen vuotta sitten poikansa yritystoimintaa menetti lähes kaiken omaisuutensa, en voi olla palaamatta tuohon asiaan, kun

jouduin toteamaan, että kaikilta osilta asioita ei hoidettu mallikkaasti.

Kun Rahoitustarkastus toteaa, että lain mukaisesti Arsenalilla ei ollut oikeutta käyttää panttia yleispanttina, kun päätös oli tehty silloin ja silloin, ja vaikka laki muuttui, siitäkään huolimatta ei olisi, Rahoitustarkastus päättää lausuntonsa siihen, että lopullisesti tästä asiasta voidaan vasta varmistua oikeudenkäynnissä. Miten on mahdollista, että vanha mies ja hänen vaimonsa, jotka ovat menettäneet lähes kaiken omaisuutensa, lähtisivät perimään saataviaan oikeusteitse, kun lopputulos on epävarma? Olisi luonnollista, että Arsenal voisi tulkita yksilön kannalta Rahoitustarkastuksen lausunnon, ja lähdenkin siitä, että näin tulee tapahtumaan.

Tämä esimerkki osoittaa, että varmasti on myös tapahtunut virheitä, mutta kaiken kaikkiaan kokonaisuutena pankkikriisin hoito pelasti suomalaiset pankit, jotka ovat kehittyneet hyvin, mutta nykyisessä tilanteessa pitää muistaa ne opit ja kokemukset, jotka pankkikriisistä saatiin, jotta emme joutuisi samanlaiseen tilanteeseen.

Erityisesti haluan alleviivata juuri tuota, että kun finanssitavarataloja synnytetään, yhteinen valvontajärjestelmä saadaan syntymään, niin että tätä kokonaisuutta hallitaan ja todella ohitetaan ne karikot, mitä mahdollisesti on edessä, samoin kuin juuri tuota pontta, jossa painotetaan yksityishenkilöiden velkaongelman helpottamista. Siihen pitää löytää jotkin ratkaisut juuri niiltä pohjilta, mitkä talousvaliokunta on esittänyt.

[24] **Osmo Puhakka /kesk:** Arvoisa puhemies! Talousvaliokunta ansaitsee todella kiitoksen, kun se lausumaehdotuksessaan edellyttää toimia yksityishenkilöiden velkaongelman helpottamiseksi, toivon mukaan jopa ratkaisemiseksi. Ongelman suuruudesta kertoo arvio ylivelkaantuneiden lukumäärästä, joka asettuu 300 000 hengen kohdille. Kun tähän vielä lisätään mahdolliset perheenjäsenet, puhumme yhteiskuntamme eräästä kaikkein vaikeimpia ongelmia.

Ylivelkaantumisen sijasta olisikin siten parempi puhua velkasyrjääntymisestä. Luottokelpoisuutensa menettäneinä valtaisa joukko ihmisiä on pakotettu elämään toistaiseksi täysin määrittelemättömän ajan työelämän, tai paremminkin: koko yhteiskunnan, ulkopuolella. Monen kohdalla ainut mahdollisuus onkin ajautua pimeille työmarkkinoille. Velkaantuminen kokonaisuudessaan aiheuttaa valtaisat henkiset paineet, mitkä purkautuvat ihmis- ja perhesuhteissa ja turvautumisessa taloudellisesti täysin epätoivoisiin ratkaisuihin. Kaiken lisäksi monien kohdalla velkaantuminen on tapahtunut täysin ilman omaa syytä tai edes mahdollisuutta vaikuttaa asiaan. Onhan yleisin velkaantumisen syy eli noin 18 prosentilla toisen henkilön aiheuttama takausvastuu. Seuraavaksi yleisin syy on avio- tai avoero.

Samanaikaisesti kun odotamme valmistuvaksi lakia velkaneuvonnan saattamisesta kaikkien saataville sekä parannusta velkajärjestelylakiin, velat elävät kuitenkin kaiken aikaa omaa virtuaalitodellisuuttaan. Erilaisina korko- ja maksurästeinä ne voivat olla jo moninkertaiset alkuperäiseen lainasummaan verrattuna. Verojen ja eräiden eläkemaksujen kohdalla on käytössä viiden vuoden vanhentumisaika. Ulosottomaksujen kohdalla arvioitu säädettävä vanhenemisaika liikkunee tulevaisuudessa jossakin 10—20 vuoden haarukassa.

Tätä taustaa vasten tarkasteltuna nykyinen määräämätön velkavankeusaika tuntuukin täysin epäoikeudenmukaiselta ja kohtuuttomalta. Yhdyn niihin mielipiteisiin, jotka edellyttävät, että hallitus kiireellisesti valmistelisi henkilökohtaisen konkurssin mahdollisuuden. Vaihtoehtona on monessa maassa käytetty henkilökohtainen konkurssi, jolloin velallisen varat ja omaisuus realisoidaan ja tulos jaetaan saatavien suhteessa velkojien kesken. Tämän jälkeen velallinen voisi palata lähtöruutuun yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä ja omaten täydet mahdollisuudet työelämään osallistumiseen.

Toinen mahdollisuus olisi täälläkin esitelty maksuohjelmakonkurssi, jota velallinen pyrkii toteuttamaan yhteisesti sovitun maksuaikataulun mukaisesti. Keskustelun alaista on kuitenkin se, olisiko maksuaika kolme vai viisi vuotta. Mikäli tämä maksuohjelma ja siihen varattu aika ei toteutuisi, sen jälkeen velallinen voisi tietenkin turvautua henkilökohtaiseen konkurssiin varojensa ja omaisuutensa myötä.

Arvoisa puhemies! Nykyisestä velkasyrjäytymisestä seuraa, että tämän kaltainen velkajärjestelylain tarkennus olisi ehdottomasti säädettävä takautuvasti eli koko lama ja sen jälkeinen aika huomioon ottaen. Yhtä aiheellista on painottaa, että henkilökohtaisessa konkurssissa ei kyseessä suinkaan ole yleinen velka-armahdus, kuten täällä on sanottu usein puheissa, vaan tarkoin räätälöity henkilökohtainen ratkaisu, jonka yhteydes-

sä tutkitaan myös velkaantumiseen johtaneet syyt ja siten suljetaan pois mahdolliset väärinkäytökset velkaantumisen yhteydessä, jos joillakin epäilyjä siihen suuntaan on.

25 **Jari Leppä /kesk:** Herra puhemies! Nyt kun olemme laittamassa pankkitukikeskustelulle kirjan kannet kiinni, voimme tarkastella tapahtumia ja ottaa kokemuksista opiksemme viileällä ja harkitsevalla tavalla. Kiinnitän tässä puheenvuorossani huomiota ylivelkaantuneisiin, pk-yrittäjyyteen ja maaseudun asemaan pankkikriisin jäljiltä.

Pankkikriisin vaikutukset ulottuivat syvälle suomalaiseen yhteiskuntaan ja myös niihin osiin, jotka olivat kannattavia ja terveitä. Pankkikriisin jäljiltä syntyi myös eriarvoisuutta, niin alueellisella kuin henkilökohtaisellakin tasolla, osaltaan myös ilman omaa syytä. Maakunnista tulleet lukuisat yhteydenotot pankkikriisin aikana ylivelkaantuneilta yrittäjiltä ja yksityishenkilöiltä ovat erittäin huolestuttavia.

Nyt tarvitaankin nopeita toimenpiteitä velkaantuneille, takausvastuisiin ilman omaa syytään joutuneille. Samaan joukkoon voidaan laskea vahingonkorvausvastuulliset henkilöt, jotka kärsivät nykyisestä tilanteesta. Tässä joukossa on runsaasti työllistämispotentiaalia ja yrittäjiä, joiden ammattitaito, osaaminen ja työhalut tulee voida hyödyntää. Muutaman vuoden kuluttua nämä yrittäjät eivät varmastikaan ole enää kiinnostuneita yritystoiminnasta. Velkajärjestelylainsäädäntöä tulee kehittää eikä heikentää, niin kuin on tehty ainakin työttömien osalta.

Yksityishenkilöiden velkaongelman helpottamiseksi tulee selvittää mahdollisuudet henkilökohtaiseen konkurssiin sekä positiivisen luottorekisterin käyttöönottoon, aivan niin kuin talousvaliokuntakin lausuu.

Herra puhemies! Myös alueellisesti oli ennen pankkikriisiä hyviä ja terveitä pankkeja maakunnissa lukuisia. Kuitenkin monessa tapauksessa näiden terveiden osien varat menivät suurelta osin kasvukeskusten hyväksi ilman — jälleen täytyy sanoa — omaa syytä. Varoja siirtyi mittavia määriä maakunnista ja erityisesti maaseudulta.

Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenalin kiinteistöomaisuudesta noin puolet sekä velattomin arvoin että kappalemääräisesti laskettuna sijaitsee Helsingin, Turun ja Tampereen talousalueella. Näistä alueellisista varallisuusvirroista ei ole saatavilla valitettavasti tarkkoja lukuja. Toivonkin, että asia tutkittaisiin tieteellisesti, jotta saamme siitä tietoa tulevaisuuden ratkaisujen pohjaksi.

Nyt näiltä alueilta, joilta pankkikriisi vei varoja, ollaan edelleen viemässä myös muita palveluita yhä kauemmas ja kauemmas tavallisesta ihmisestä. Tällä menetelmällä syödään mahdollisuuksia maakuntien ja maaseudun asukkaiden tulevaisuudelta. Aiotaanko nämä alueelliset erot pankkikriisin seurauksista huomioida mitenkään? Ollaanko jälleen siirtämässä varoja maakunnista ja edelleen heikentämässä niiden toimintamahdollisuuksia muun muassa yrittäjyyden kannalta?

Kokemamme pankkikriisin yksi keskeinen taustatekijä oli se, että yrityksillämme ei ollut riittäviä pääomia, jolloin puuttuvat varat suuressa mittakaavassa lainattiin. Suomalaisilla yrityksillä, erityisesti pk-sektorin yrityksillä, ei ole vieläkään riittävän vahvaa rahoitusrakennetta ajatellen nykyisiä integroituneita rahatalouden oloja ja erityisesti työllistämismahdollisuuksia. Siksi yritysten omien pääomien kerryttämismahdollisuuksia on edelleen ja nopeasti parannettava.

Yritysrahoituksen ongelmana ei ole nykyisellään ollut rahavarojen määrä vaan suuntautuminen. Samaan aikaan, kun budjetissa maakuntien pk-yritysten tukemiseen käytettävät varat ovat alentuneet kolmannekseen, erityisesti Teknologian kehittämiskeskuksen kautta jaettavat rahamäärät ovat voimakkaasti kasvaneet. Nämä rahavarat ovat suuntautuneet merkittävässä määrin suuremmille yrityksille ja usein myös vastikkeettomasti.

Nyt on pikaisesti luotava maakunnallisten osaamiskeskusten ympärille hankkeita, joilla pk-yrityksiä eri osissa maata voitaisiin auttaa muun muassa Tekesin kehittämisrahoituksen piiriin. Sekä Tekesin että muiden rahoituslaitosten määrärahojen sekä lainojen jaossa on vahvistettava maan kaikkien alueiden osaamista, jolloin yritystoiminnan edellytyksiä voidaan myös kasvukeskusten ulkopuolella vahvistaa. Tätä varten on voimavaroissa varattava riittävät henkilö- ja talousresurssit maan tasapainoiseen kehittämiseen tähtäävään työhön. Näin voidaan omalta osaltaan korvata niitä taloudellisten resurssien menetyksiä, joita pankkikriisi näillä alueilla aiheutti.

Elinkeinoelämän kehittämisessä tarvitaan myös verotuksen, sosiaaliturvan, koulutuksen ja työelämän pelisääntöjen uudistamista, jotta saamme suomalaisen yritystoiminnan vahvem-

paan ja seuraavat taantumat paremmin kestävään kuntoon, joka kestää myös kovilla kansainvälisillä markkinoilla.

Herra puhemies! Jotta emme joutuisi tulevaisuudessa pankkikriisin kaltaisiin tilanteisiin, meidän on pidettävä huoli kotimaisesta terveestä pankkikilpailusta, pankkien tilinpidon ja kertomusten läpinäkyvyydestä ja selkeydestä, riittävän kattavasta valvonnasta ja kansainvälisestä yhteistyöstä rajat ylittävässä vakuutus- ja rahoitustoiminnassa.

[26] **Erkki Pulliainen /vihr:** Arvoisa puhemies! Eräs edustaja aloitti vähän aikaa sitten puheenvuoronsa toteamalla, että pankkitukiasiassa pöly alkaa laskeutua. Niinhän se alkaa laskeutua, mutta tähän laskeutumiseen on tullut mielestäni sellaisia piirteitä, jotka pakottavat ainakin vielä kerran käyttämään asiassa puheenvuoron.

Nimittäin minulle on tullut aivan samanlainen fiilinki kuin silloin, kun olin Kiinassa Taivaallisen rauhan aukiolla vuonna 75 ja pyrin pääkirjastoon. Siellä vahtimestari sanoi tulkin välityksellä: "Kirjasto on kiinni, historiaa kirjoitetaan uudestaan." Tässä on ruvettu kirjoittamaan myöskin pankkitukikeskustelun historiaa viime tuntien ja viime päivien aikana uudestaan, ja pidän sitä erittäin huolestuttavana piirteenä.

On äärimmäisen tärkeää koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta ja niiden toiveiden kannalta, mitä juuri äskettäin puhuneet ovat täällä todenneet, että hyvin viileästi pidetään mielessä se, millä tavalla pankkikriisi syntyi. Vuonna 84 aloitettiin rahamarkkinoiden vapauttaminen ja 80-luvun jälkipuolella siinä operaatiossa lähimain täydellisesti epäonnistuttiin. Esimerkiksi vuonna 88 tehtiin kaksi suurta virhettä. Toinen oli se, että esimerkiksi liikepankit yksistään ottivat 20 miljardin markan edestä ulkomailta bullet-lainoja vain dumpattaviksi kasinopelimarkkinoille, siis vain siinä tarkoituksessa, ei missään järkevässä investointitarkoituksessa. Siis tosi järkky juttu. Toinen virhe oli, että budjetti tehtiin elvyttäväksi. Kun kaikki nämä rahat pumpattiin markkinoille, niin vielä budjetti tehtiin 13 vai oliko se 17 prosenttia elvyttäväksi, mikä on käsittämätön virhe.

Jos ajatellaan, mitä tämä käytännössä merkitsi, niin sehän merkitsi sitä, että luotiin malli, millä ainakin varmasti kaikki menee pieleen. Jos ajatellaan, mitä tapahtui tasan kymmenen vuotta myöhemmin, niin hyvin samoja piirteitä on ollut nähtävissä nytkin. Ainoa, mikä meidät on pelastanut siltä uudelta, on ollut se, että pankkien luototus kasinopelimarkkinoille on ollut hyvin pidättyväistä. Minun mielestäni sen olisi pitänyt olla nolla, siis ei lainkaan tällaiseen tarkoitukseen velkarahaa, että mennään spekuloimaan kasinopelimarkkinoille. Nyt on nähty, millä tavalla osakkeiden arvolle on käynyt lukuun ottamatta eräitä vankkoja, jotka nyt ovat kestäneet tämän kahinan.

Toinen opetus, arvoisa puhemies, mikä tähän liittyy, on se, että jo 80-luvun loppupuolella varoitettiin finanssitavarataloista sellaisina keskittyminä, että riski on äärimmäisen suuri, jos huono aika koittaa. Tässä suhteessa pystyttiin pidättäytymään kymmenkunta vuotta, mutta nytpä ei enää pystytäkään, eli otetaan valtavia riskejä koko yhteiskunnan kannalta. Siinä ovat sitten vakuutettujen rahatkin jo potissa mukana. Kannattaisi miettiä kaksi kertaa vielä, miten tähän kaikkeen ajauduttiin aikanaan, mitkä olivat sen opetukset ja mitä pitäisi ottaa jatkossa huomioon.

Sitten Arsenal-tapauksesta: Se tässä nyt on vielä kaiken huippu, että kun olemme Arsenalia omaisuudenhoitoyhtiönä tarkastaneet pari kolme vuotta, niin jatkuvasti aina ilmenee jotakin, jota pitää ruveta syvällisemmin ja syvällisemmin tarkastamaan. Viimeisin näistä on tietohallinto-operaatio. Jos ei meillä olisi ollut puheenjohtajana ed. Kari Kantalaista, henkilöä, joka hallitsee nämä hommat, meillä olisi tällä hetkellä suru puserossa. Mutta onneksi on ollut tällainen henkilö, asiantuntija, vetämässä tarkastustyötä, ja on pystytty reagoimaan, ei aina ihan riittävän ajoissa, koska on ihan mahdotonta tietää kaikkea ja lukea oikein kaikkia vinkkejä siitä, mitä mahdollisesti on tapahtunut. Joka tapauksessa on pystytty suurin piirtein ajantasaisesti olemaan liipaisimella, ja viimeksi nyt on selvitetty tietohallintosotkuja, joissa selvittämistä riittää vielä lähiviikoiksi.

Arvoisa puhemies! Täällä lähes joka ikinen edustaja, joka on tänä päivänä puhunut, on kantanut huolta velallisten aseman parantamisesta. Aivan oikein, juuri näin pitää tehdäkin. Mutta sekin pitää tehdä oikeudenmukaisella tavalla. Niitä henkilöitä ja yrityksiä, jotka hoitivat vaikeissa olosuhteissa asiansa tip top kaikesta henkilökohtaisesta tinkien niin, että paperit pysyivät puhtaina, ei voida tässä yhteydessä unohtaa, vaan pitää katsoa, että tämä homma on kaikilta osin loppuun saakka suvereenisesti ja oikeudenmukai-

sesti hoidettu. Sen takia sellaiset ristoreippailut eivät tässä nyt ole paikallaan eivätkä suosion kosiskelut. Sen sijaan siinä suhteessa olen aiemmin puhuneiden kanssa samaa mieltä, että nyt olisi juuri sen hetken paikka, jolloin katsottaisiin, että kun ylivelkaantumiseen liittyvät taustat ja kaikki on selvitetty ja ihmisellä on edelleen intoa ryhtyä yrittäjänä jatkamaan jne., pystyttäisiin toteamaan, että hän on velanottokelpoinen, että hän on puhtailla papereilla markkinoilla. Siihen yhteiskunnalla pitäisi olla varaa, kutsutaan sitä ilmiötä vaikka konkurssitieksi, mitä kautta tähän tullaan, tai miksi tahansa, mutta joka tapauksessa siihen meillä pitäisi yhteiskuntana olla varaa. Se ratkaisisi hyvin paljon asioita, että henkilö ja hänen ruokakuntansa voisi lähteä puhtaalta pöydältä yrittäjän toimintaa harjoittamaan. Jos siinä vielä epäonnistuu, sitten taitavat keinot loppua, mutta tämä mahdollisuus pitäisi antaa.

27 **Toimi Kankaanniemi /skl:** Arvoisa herra puhemies! Pankkitukikeskustelua on käyty monta kertaa eduskunnassa. Pankkikriisin syitä on pohdittu myös kerta toisensa jälkeen ja niin tässäkin keskustelussa. Omalta osaltani en kuitenkaan enää siihen mene. Monet syyt on todellakin niin pengottu. Sen vain haluan osaltani tuoda esille, että siitä on syytä ottaa opiksi niin pankeissa, pankkien valvonnan piirissä kuin myös poliittisten päättäjien tasolla. Vaikka elämme ihan erilaista aikaa nyt kuin 80-luvulla, vastaavat mahdollisuudet voivat olla olemassa kriisin syntymiselle. Niin ei todellakaan saa käydä. Kai on niin, ettei meillä kansantaloutena ja valtiontalouden kannaltakaan ole edes varaa toiseen vastaavanlaiseen tilanteeseen.

Arvoisa puhemies! Voidaan sanoa, että pankkikriisi on ohi, pankit ovat, ne, mitkä jäljellä ovat, terveitä, toimivia, monet jo hyvin kansainvälisiäkin. On kuitenkin todettava, että vaikka pankkikriisi on ohi, sen seuraukset eivät ole ohi, vaan suuri joukko suomalaisia elää edelleen ja vielä tänä päivänä, siltä näyttää, elinkautisessa velkavankeudessa ja pankkikriisin jälkitilassa.

Onkin hyvin positiivista se, että talousvaliokunta on nyt paneutunut tähän akuuttiin kriisiin, joka on monen ihmisen kohdalla edelleen todellisuutta, hyvin perusteellisesti ja tehnyt siitä selkeät johtopäätökset. Meillä on yksityishenkilöitä lukuisa määrä, kymmeniätuhansia, eri syistä ehkä jopa satojatuhansia, jotka ovat taloudellisessa ahdingossa, heistä suuri osa pankkikriisin aikaisten tapahtumien johdosta.

Voidaan tietysti sanoa, että he ovat itse syyllisiä tilanteeseensa. Tuskin kenellekään pakotettiin lainaa ja tuskin ketään pakotettiin allekirjoittamaan velkakirjaa, joten sitä kautta ajatellen tietysti nämä ihmiset ovat vastuussa omasta toiminnastaan. Mutta toisaalta he eivät ole vastuussa siitä, mitä tapahtui yhteiskunnassa rahamarkkinoiden vapauttamisen ja kansainvälisen laman, Neuvostoliiton romahtamisen, devalvaatioiden ja muiden vastaavien tapahtumien johdosta. Nämä tapahtumat aiheuttivat sen, että monet joutuivat suuriin vaikeuksiin, ja kun kiinteistöjen arvotkin vielä romahtivat, silloin kriisi iski totaalisena päälle. Monella on tällä hetkellä todella jopa miljoonien markkojen velat vastuullaan, on ollut keskimäärin ehkä kahdeksan vuotta ja yhä edelleen on ja sellaisia velkoja, joiden korkoja he eivät edes matalan korkotason aikana pysty hoitamaan.

Tällainen elinkautinen tuomio on tietysti epäinhimillinen ja on varmasti myös yhteiskuntajärjestyksemme ja perustuslain hengen vastainen tila. Siksi siihen on kiinnitettävä vakavaa huomiota eikä vain huomiota, vaan tarvitaan toimenpiteitä, joita talousvaliokunta ponnessaan esittää jopa yksilöiden.

Totean edelleen, että yrittäjien lisäksi on myös takaajia tässä tilanteessa. Monet takaajat, jotka ovat yhteyttä ottaneet, ovat esimerkiksi eläkeläisiä, veteraaneja, ikääntyneitä ihmisiä, jotka ovat enemmän tai vähemmän tietämättään ja ymmärtämättään joutuneet panemaan esimerkiksi lähisukulaisten velkakirjoihin takaajana nimensä. Sitten mainitsemani laajat tapahtumat johtivat siihen, että tilanne laukesi päälle. Näiltä ihmisiltä on viety omaisuus ja pienistä eläkkeistä viedään jatkuvasti osa velkoihin, jotka eivät niillä maksuilla edes lyhene, vaan kasvavat entisestään. Tämä on epäinhimillistä erityisesti ikääntyneiden ihmisten kohdalla, mutta se on lisäksi järjetöntä niiden kohdalla, jotka ovat nuorempia, joilla on koulutusta ja kokemusta esimerkiksi yrittäjinä mutta joilla ei ole pienimpiäkään edellytyksiä tai mahdollisuuksia yritystoiminnan uudelleen aloittamiseen, kun esimerkiksi luottotiedot ovat edelleen miinuksella ja perinnät päällä. Tällainen tilanne meillä tällä hetkellä on.

Meidän on syytä eriyttää velkaongelmat kahteen osaan. Toinen osa ovat juuri nämä laman jäljiltä ylivelkaantuneet, joita on syytä erityisesti

tarkastella ja heidän tilanteensa laukaista tavalla tai toisella. Toinen vakava asia sinänsä on se, että tänä päivänä varsinkin nuoret velkaantuvat kulutusluotoilla, kännykkälaskuilla ja muilla vastaavilla houkutuksilla. Nuoret eivät välttämättä ymmärrä, kuinka vaarallista heidän tulevalle elämälleen on, että heidän nimensä esiintyy luottotietohäiriörekistereissä. Tähän on puututtava vakavasti. Ehkä kouluissa ja julkisessa sanassa on saatava heidän tietoisuuttaan lisättyä. Sen lisäksi tietysti niillä, jotka tällaisia luottoja antavat, on suuri vastuu näiden nuorten tilanteesta. Mutta se on oma asiansa.

Nuorten kohdalla on kysymys tuhansista, ehkä enintään kymmenistätuhansista markoista, kun taas laman jäljiltä olevat velat ovat monilla miljoonissa, vähintään sadoissatuhansissa markoissa. Kysymys on siis eri suuruusluokan asioista varsinkin silloin, kun suuret velat ovat eläkeläisten osalla, hehän eivät niitä koskaan pysty maksamaan, koska työelämä on takana.

On todella positiivista, että talousvaliokunta on nyt asian ottanut näin vakavasti. Kun pankkitukiselontekoa käsiteltiin vuonna 96, tein silloin suunnilleen tätä vastaavan ponsiesityksen, joka kuitenkin kaatui salissa reippain äänin. Se ei saanut kovinkaan laajaa vastakaikua. Nyt tämä on näköjään menossa ymmärtääkseni yksimielisesti läpi, eli nyt on herätty siihen, että näin ei todellakaan voi jatkua, vaan tarvitaan toimenpiteitä. Itse olen keskustellut monien ministerien kanssa ongelmasta ja sen ratkaisuvaihtoehdoista, mutta tulosta ei ole syntynyt, mitään esityksiä ei ole saatu.

Toivon ja vetoan ja vaadin, että nyt tämän mietinnön ja eduskunnan päätöksen, joka menee varmasti myös vastauksena valtioneuvostolle, pohjalta tapahtuu toimenpiteitä, jotka muuttavat tämän kohtuuttoman tilanteen, jossa moni ihminen elää. Rikoksiin syyllistyneet on syytä saattaa aina vastuuseen, mutta ei meillä edes vakavasta henkirikoksesta anneta elinkautista siinä mielessä, että siitä olisi kuolemaan asti tuomio päällä, vaan sekin päättyy joskus. Mutta nämä ihmiset ovat tässä velkavankeudessa kuolemaansa asti ja se joiltakin saattaa jopa siirtyä jälkeläisille ainakin henkisenä taakkana. Se on kohtuutonta.

Mitä talousvaliokunnan keinoihin tulee, niin mielestäni henkilökohtainen konkurssi on sellainen asia, uudistus, jota on syytä selvittää ja pyrkiä se toteuttamaan. Siinä varmasti on ongelmia, ja tiedän jälleen, että pankkisektori ja ne, joitten eduista toisella puolella on kysymys, vastustavat tällaisia muutoksia, uudistuksia. Mutta pankeilta ei nyt ole syytä kysyä kaikkia neuvoja tässä tilanteessa, vaan nimenomaan eduskunnan on katsottava kansan parasta ja vapautettava nämä ihmiset työtä tekemään, yrittämään ja elämään ihmisarvoista elämää. Henkilökohtainen konkurssi todennäköisesti poistaisi ne velat, jotka nyt ovat ainaisesti päällä. Tässä mielessä se vaikuttaisi todella hyvältä keinolta.

Toinen vaihtoehto olisi esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelylain korjaaminen. Siinä on vakavia puutteita, niin kuin keskustelussa on esille tullut. Se tulisi korjata sillä lailla, että ei olisi eikä saisi olla näitä tilanteita, mistä mietinnönkin perusteluissa puhutaan ja mitkä nyt ovat kohtuuttomia. Tuloton ihminen ja moni muukin jää velkajärjestelyn ulkopuolelle, ja se ei ole sen tarkoitus. Viime vaalikaudella muutettiin valitettavasti väärään suuntaan tuota lakia. Olisi pitänyt helpottaa eikä kiristää.

Tästä positiivisesta luottorekisteristä en ole niin perillä. Hieman varauksellinen olen sen suhteen, onko uusien rekisterien perustaminen sittenkään se paras ratkaisu näihin kysymyksiin ja onko positiivinen luottorekisteri sellainen, että siellä ovat kauniit ja rohkeat ja menestyneet, ja taas sillä eriytetään nämä ihmiset, joilla on vaikeuksia sellaiseen kastiin, jolla ei ole elämisen edellytyksiä. Eli mielestäni parempi ratkaisu on kyllä vapauttaa nämä ihmiset, jotka ovat nyt siellä negatiivisessa rekisterissä, normaalielämään ja sitten harkita tarkoin, onko viisasta perustaa tällaista positiivista luottorekisteriä, niin kauniilta kuin se kuulostaakin.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Anttila.

---

28 **Pertti Mäki-Hakola /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Kankaanniemelle voisi todeta, että politiikan maailma on raaka. Joskus toteutuvat hyvät ajatukset, mutta toiset vievät kunnian.

Jotenkin itse tunsin henkistä pakkoa tulla puhumaan pankkitukikeskustelusta syystä siitä, että tunnen jonkinlaista historian siipien havinaa istuessani tässä salissa ja kuunnellessani näitä puheenvuoroja. Edesmennyt isänihän oli pankki-

valtuutettujen ja Valtion vakuusrahaston johtokunnan puheenjohtaja ja joutui myrskynsilmään aikanaan nimenomaan tämän asian tiimoilta. Joskus tuntui siltä, että kestääkö miehellä henkinen kantti loppuun asti. Kestihän se, ja jotenkin ehkä lämmittääkin olla nyt itse panemassa jonkinlaista pistettä tuolle prosessille, joka siihen aikaan oli todella kuuma ja jota joutui itsekin seuraamaan ja koki aika lailla myös henkisesti raskaana sen prosessin. Muistan iänkaiken sen, kun isäni täältä eräänä iltana soitti ja sanoi ääni värähtäen, että nyt se on sitten säästöpankkien loppu. Entisenä säästöpankkimiehenä mahtoi hänelle olla kova kokemus olla lyömässä pirstaleiksi läheistä pankkiryhmittymää. Joskus hän itsekin ihmetteli sitä, miten tuosta prosessista henkisesti selvisi.

Loppulasku pankkisektorin pystyssä pitämisestä on tällä tietoa hirvittävät 50—55 miljardia markkaa. Tuon laskun ovat kuitanneet veronmaksajat, eli siinä on yli 10 000 markkaa maksettavaa jokaiselle suomalaiselle. Tässä tapauksessa ei ollenkaan voi pitää ihmeenä sitä, että ihmiset reagoivat aika vahvasti siinä vaiheessa, kun pankinjohtaja Jouti... ei Joutilainen vaan Voutilainen oli heittämässä halveksuvasti kannattamattomia asiakkaita ulos pankeista veronmaksajien hoidettaviksi. Irvokas sattuma sinänsä, että Voutilaisen ulostulo, kannanotto, tuli julki samalla viikolla kuin valmistui laskelma pankkikriisin loppulaskusta. Tässäkin tapauksessa joskus sattuvat asiat näin kohdalleen.

Pankkikriisi ei ollut pelkkä valtiontalouden karu todellisuus. Kriisin myötä monet yksityiset ihmiset, yrittäjät, velkojen takaajat, pankkien luottamusmiehet, joutuivat henkilökohtaisten tragedioiden kohteeksi. Kuinkahan monta itsemurhaa, sairaskohtausta, loppuunpalamista tuo kriisi onkaan aiheuttanut? Moni tuota taakkaa kantaa yhä. Kun on kiertänyt ja saanut kiertää varsinkin pohjalaisten yrittäjien kokouksissa ja tilaisuuksissa ja siellä keskustella yrittäjien kanssa, on voinut todeta, että sitä laskua, minkä pankkikriisi aiheutti, maksetaan kyllä yrittäjien keskuudessa hyvin pitkään. Jotkut maksavat sitä loppuelämänsä. On mennyt usko yrittämisen tulevaisuuteen, ja se näkyy myös ratkaisuissa. Riskejä ei haluta hevin ottaa.

Velkaongelma koskee useita yrittäjiä. Yrittämiseen toki kuuluu aina yrittämisen riski, mutta kyllä tässä tapauksessa, kun ajatellaan, minkälaisesta prosessista on kysymys, varmastikin olisi syytä miettiä, miten voidaan helpottaa tällaiseen elinikäiseen velkavankeuteen tuomittuja henkilöitä. Varmaankin, niin kuin talousvaliokunta on miettinyt, konkurssilainsäädännön uudistamisen yhteydessä asiasta tehtävä selvitys voi antaa ratkaisujen avaimia.

Tuossa karmeassa tilanteessa, kun koko pankkijärjestelmä oli romahtamassa, tarvittiin radikaaleja ja kovia päätöksiä. Kovin päätös oli ehdottomasti Suomen Säästöpankin jako ja terveitten osien myynti muille pankeille, niin että voitiin antaa niille mahdollisuus päästä jaloilleen. Ratkaisu varmastikin oli kiperyydestään huolimatta siinä tilanteessa paras käytettävissä oleva vaihtoehto.

Nyt on pankkikriisin hoidossa siirrytty kriisin johdosta syntyneiden tai synnytettyjen toimijoiden alasajoon. Niin kuin monessa puheenvuorossa on todettu, tämä operaatio on todella hoidettava hallitusti, niin ettei enää aiheutettaisi lisää inhimillistä hätää. Perittävänä on kai yli 56 000 velkaa pääasiassa takaajina toimineilta yksityisiltä ihmisiltä.

Toimijoiden alasajossa on huolehdittava siitä, että ne eettiset periaatteet, joita suhteessa asiakkaisiin noudatetaan, pysyvät voimassa myös uudessa tilanteessa. Velallisen ahdinkoa ei saa käyttää hyväksi, asiakkaisiin on suhtauduttava tasapuolisesti ja kilpailuja vääristäviä ratkaisuja on vältettävä. Nyt kun velkoja on siirretty uusille haltijoille, on pyrittävä huolehtimaan siitä, että uudet velkojen haltijat myös sitoutuvat näihin samoihin periaatteisiin.

Arvoisa rouva puhemies! Tänä päivänä pankeilla menee taas lujaa. Ihmiset uskaltavat ostaa ja velkaantua, mikä sinänsä, kun se tapahtuu terveellä tavalla, on yhteiskuntaa ylläpitävääkin toimintaa. Nyt on vain tiukasti valvottava, etteivät pankinjohtajien jalat pääse taas irtaantumaan maasta. Ehkä Pertti Voutilaisen puheenvuoro oli tässäkin mielessä hälytyskelloja soittava. Meillä ei ole varaa uuteen pankkikriisiin. Silloin katkeaisi selkä lopullisesti.

Lopuksi on miellyttävää todeta, että niin talousvaliokunta kuin hallituskin selonteossaan ovat päätyneet arvioon, jonka mukaan pankkikriisi hoidettiin taloudellisen laman olosuhteissa suhteellisen hyvin, kuten myös useat tutkimukset ovat todenneet. Henkilökohtaisesti tuntee tyydytystä, että prosessi, jossa aikanaan isäni oli mukana, on saamassa kuitenkin tällaisen lopun, ja todetaan, että päättäjät, jotka silloin olivat vas-

tuussa, hoitivat todella vaikeissa olosuhteissa asian hyvin. Olisi ollut mukava kuulla myös kansanedustaja Aittoniemen puheenvuoro tästä asiasta.

29 **Unto Valpas /vas:** Arvoisa rouva puhemies! Pankkiasiaa on käsitelty eduskunnassa monta kertaa, ja tuskinpa tämä on viimeinen kerta.

Talousvaliokunnan mietinnön mukaan pankkikriisi on hoidettu suhteellisen hyvin. Näin on varmaankin käynyt, jos tarkastellaan asiaa niitten pankkien kannalta, jotka jäivät jäljelle. Samoin taisi aika hyvin käydä niille pankkien johtajillekin, joita ei vaadittu tilille holtittomasta rahan annosta. Suuret pärjäsivät, kun veronmaksajat maksoivat laskun.

Kaikkien yksityishenkilöiden kohdalla, joita pankkikriisi kosketti, ei käynyt kuitenkaan yhtä hyvin. Samoin tuhannet pankkitoimihenkilöt, jotka menettivät työpaikkansa, ovat pankkikriisin uhreja, jotka ovat jo varmasti unohtuneet.

Nyt pankeilla menee hyvin, niin kuin täällä on todettu, ja pelätä saa jälleen, että vauhti sokaisee. Erityisesti tämä koskee niin sanottuja finanssitavarataloja, joissa vakuutus- ja pankkibisnes kytketään yhteen. Uudet ongelmat voivat olla jo syntymässä tai ne ovat jo syntyneet. Lainsäädännön pitäisi toimia nyt nopeasti. Monet asiat nimittäin ovat jo varmasti unohtuneet. Kasinopeliä pelataan jälleen, ja nyt peliin tulevat mukaan myös vakuutusyhtiöiden rahat finanssitavaratalojen yhteydessä. Peliä siis pelataan hieman eri tavoin, mutta ehkä paljon kovemmin panoksin. Pankitkin ovat tässä pelissä jo mukana.

Täällä on tunnettu paljon sympatiaa ylivelkaantuneita kansalaisia kohtaan. Heidän määränsähän on arvioitu sadoiksituhansiksi, jopa luku 300 000 on mainittu täällä. Pelkillä puheilla asia ei kuitenkaan korjaannu. Nyt tarvittaisiin konkreettisia toimenpiteitä ja nopeasti, muuten näiden ihmisten asiat jäävät hoitamatta. Yksityisille velallisille on saatava oikeudenmukainen ja tarkoituksenmukainen kohtelu. Miksi emme kohtelisi yksityisiä ihmisiä yhtä lempeästi kuin olemme kohdelleet pankkeja? Eikö ihmistä pitäisi ymmärtää paremmin kuin pankkia?

Arvoisa puhemies! Valiokunnan ponsiehdotus kiirehtii lainsäädännöllisten keinojen valmistelua yksityishenkilöiden velkaongelman helpottamiseksi. Esiintuodaan myös henkilökohtaisen konkurssin mahdollisuus. Mietintö on muuten hyvä, mutta asian kiirehtimisessä olisi pitänyt käyttää kovempaa kieltä. Asiaa on viivytelty aivan liian kauan, eikä näin lempeä ponsiehdotus ehkä tuota sitä toivottua tulosta, mitä varmasti suurin osa tässä salissa toivoo.

30 **Mauri Salo /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Täällä on velkaongelmaan otettu monessa puheenvuorossa vahvasti kantaa. On tietysti perusteltua, että se hyvin nopeasti selvitetään ja saatetaan laki ajanmukaiselle tasolle. Meidän täytyy kuitenkin muistaa, että velka-asiassa on kaksi puolta. On velallinen ja velkoja. Myös velkojan asemaa täytyy muistaa tarkastella niin, että ainakin yrittäjä, joka on liikesuhteessa, tulee osaltaan mahdollisesti uudessa lainsäädännössä huomioitua.

Täällä on puhuttu useassa puheenvuorossa myös pankkituesta, pankkituen maksamisesta, kuinka maksu on 10 000 markkaa per asukas. Se on todella iso raha, mutta pankkituella turvattiin koko pankkijärjestelmämme toiminta. Se oli lähtökohta, josta hallitus aikanaan lähti liikkeelle. Pankkitoiminnan turvaamisen tarve tuli 1990-luvun teeseistä, joissa julistettiin, että tässä maassa ei ole koskaan enää inflaatiota, korkopolitiikalla hoidetaan. Kun pankit maksoivat 20 prosenttia korkoa ja oli liukuva korkokanta, yrittäjät joutuivat todella ahdinkoon.

Talletussuoja, joka on säädetty Lipposen hallituksen aikana, tarkoittaa sitä, että 150 000 markkaan per pankki turvataan tallettajan talletukset. Tässä on pankkivalvonnan oltava erittäin tarkkaa, niin pankin sisäisen kuin ulkoisenkin valvonnan, ja on tärkeää, että pankkien asiakkaat, talletuksentekijät, saavat jatkossakin omat rahansa takaisin, koska jatkossa meillä ei enää vastaavanlaiseen pankkitukeen ole mahdollisuutta. Tämä on se historiallinen hetki, kun se tilanne päättyi.

Keskustelu päättyy.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Vistbacka tehnyt seuraavan lausumaehdotuksen: "Eduskunta edellyttää hallituksen ryhtyvän välittömiin toimiin lakiehdotusten antamiseksi yksityishenkilön konkurssilainsäädännöstä ja muista velkaongelmaisten velkavastuiden pikaiseen poistamiseen tähtäävistä toimenpiteistä."

Selonteko hyväksytään.

Ensimmäinen varapuhemies: Kun ed. Vistbackan ehdotusta ei ole kannatettu, se raukeaa.

Eduskunta hyväksyy mietinnön mukaisen lausunnon selonteon johdosta ja mietinnön ponteen sisältyvän ehdotuksen mietinnön lähettämisestä valtioneuvostolle tiedoksi.

Eduskunta hyväksyy mietintöön sisältyvän lausumaehdotuksen.

Eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen.

Asia on loppuun käsitelty.

PÄIVÄJÄRJESTYKSEN ASIAT:

2) Laki työntekijäin eläkelain 1 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite LA 33/2000 vp (Jouko Jääskeläinen /skl ym.)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu:

[1] **Jouko Jääskeläinen /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Äskeisessä keskustelussa katsottiin taaksepäin, ja monta pitkää talousvaliokunnan istuntoa tuon asian merkeissä tuli mieleen. Tässä lakialoitteessa katsotaan eteenpäin, ehkä käytännössä 20—30 vuoden päähän, sitten kun ja jos aikanaan tämän kaltainen asia yhteisymmärryksessä tästä talosta saadaan eteenpäin.

Tänään yhä enemmän puhutaan työssäjaksamisesta, perheen ja työelämän yhteensovittamisesta. Kuitenkaan näissä asioissa ei ole tehty kaikkea sitä, mitä tämä talo ja myöskin eri eturyhmät yhdessä voisivat tehdä. Lakialoitteen tarkoituksena on korjata hoivatyötä kotona tekevien asemaa eläkettä laskettaessa. Nykyisen lain mukaanhan ei eläkettä kartu, jos henkilö hoitaa kotona lastaan, vanhusta, vammaista tai pitkäaikaissairasta. Kotona hoivatyötä tekevä ei ole tasa-arvoisessa asemassa kodin ulkopuolella samanlaista työtä tekevään nähden. Kristillisen liiton eduskuntaryhmän mielestä, jonka kaikki jäsenet ovat aloitteen allekirjoittaneet, kotona tehtävä hoitotyö ja hoivatyö tulee asettaa samanlaiseen arvoon eläkettä laskettaessa kuin kodin ulkopuolinen työ.

Yhteiskunnassamme ovat eräät elämänvaiheet jääneet kokonaan huomiotta eläketurvaa laskettaessa. Niitä ovat myöskin opiskelu- ja asevelvollisuusaika. Käytännössä viime aikojen lehtikirjoittelut kuten myöskin aikaisemmat kokemukset osoittavat, että ongelma korostuu avioerotilanteissa erityisesti heikoille jääneiden puolisojen eli yleensä naisten kohdalla. Tämä tilanne ei todellakaan ole oikeudenmukainen elämäntyönsä kodin piirissä tehneiden henkilöiden kannalta. Jos se työ laskettaisiin, jonka he ovat tehneet tai mikä tänä päivänä kodeissa tehdään, summat nousisivat merkittäväksi.

Muun muassa Manner-Euroopasta löytyy toisenlaisiakin ratkaisuja, kuin mihin meillä on tähän mennessä päästy. Saksassa kertyy tietty määrä eläkeoikeutta niin sanottujen eläkepisteiden kautta myös hoivatyöstä ja joistakin muistakin tilanteista. Avioerotapauksissa saatetaan eläkeoikeus jopa jakaa. Tämän suuntaista lainsäädäntöä on saatu tiettävästi aikaan muuallakin. Myös Yhdysvalloissa huolehditaan aviopuolisoiden oikeuksista erilaisissa elämäntilanteissa. Mikäli tähän järjestelmään päästäisiin, jonka kertyminen tietysti merkitsisi aika pitkää aikajännettä, poistuisi itse asiassa kahden järjestelmän tarve melko pitkälle, jopa kokonaankin, ja myöskin suuret työeläkeläisten eläke-erot varsinkin suhteessa kansaneläkejärjestelmään pienenisivät.

Miten sitten asian yksityiskohdat? Emme ole tietysti voineet tässä vaiheessa asiaa miettiä sillä tavalla loppuun asti, että tässä olisi joku kallioonhakattu järjestelmä, mitä kriteerit olisivat. Olemme esittäneet, että eläketurvaan oikeuttavaksi hoivatyöksi katsottaisiin yhden alle kolmevuotiaan ja kahden alle kahdeksanvuotiaan tai kolmen alle kymmenenvuotiaan lapsen hoitaminen kotona sekä vanhuksen, vammaisen tai pitkäaikaissairaan kotona tai kodinomaisissa olosuhteissa tapahtuva hoitaminen siten kuin asetuksessa erikseen säädetään.

Miten järjestelmä rahoitettaisiin? Se on tietysti hyvin pitkälle oikeudenmukaisuuskysymys. Tiedämme, että joillakin meistä työelämässä on

pitkä työhistoria edessään. Tiedämme, että eläkkeiden kokonaismäärään ei tietysti ole mahdollisuutta huikean suuria lisäyksiä tehdä, päinvastoin maksuasioissa saattaa olla ongelmia tulevina vuosina, mutta näitä asioita pitäisi yhteensovitella, etuja, jotka tulevat nykyisin laskentaperustein laskettavista työeläkkeistä aikanaan kymmenien vuosien päästä, ja etuja, joita tässä haluamme otettavaksi huomioon. Itse asiassa hyvin pikaisesti tarvittaisiin uudistusta, jossa avioeron kokeneen, pientä eläkettä saavan puolison asema korjattaisiin. Muistikuvani mukaan tästä on olemassa tässä talossa tehty lakialoite viime eduskuntakaudelta. Valitettavasti se ei ole vielä johtanut toimenpiteisiin.

Arvoisa rouva puhemies! Toivon, että tämä sinänsä pitkän aikajänteen tavoite lähtisi myönteisessä hengessä liikkeelle eteenpäin.

2 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Niin kuin ed. Jääskeläinen totesi, toivottavasti tämä lähtee etenemään. Lisäisin siihen vielä, että toivottavasti se lähtisi etenemään nopeasti eteenpäin, koska tässä on kaiken kaikkiaan koko yhteiskunnan rattaissa yksi semmoinen riippakivi, missä ei ole tähän mennessä osattu riittävästi arvostaa eikä antaa tunnustusta kotona tehdystä työstä. Pitäisi nähdäkin tämä perhepolitiikka ja perheen asema sellaisena, että jompikumpi puoliso, useimmiten äiti vanhan tavan mukaan, hoitaisi kotona lapsia ja niitä, jotka tätä hoivaa tarvitsevat, eikä olisi sellainen kilpailuyhteiskunnan malli niin kuin nyt on, että juuri kukaan ei olisi missään töissä, kukaan ei olisi ainakaan kotona, vaan pyrkisi olemaan kaikissa muissa töissä, niin että ne, jotka tätä hoivaa tarvitsevat, pyrittäisiin kaikin keinoin, kuten nykyinen malli on, ohjaamaan laitoksiin.

Erittäin kannatettava, nopeasti eteenpäin vietävä lakiesitys. Toivon, että tämä menestyy myös tuolla byrokratian portaissa, kun tämä eteenpäin lähtee.

3 **Toimi Kankaanniemi /skl:** Arvoisa puhemies! Minäkin yhdyn siihen, että tässä on todella tärkeä asia. Perhepolitiikka kaiken kaikkiaan pitäisi nyt nostaa kiireesti varsin paljon vahvempaan asemaan yhteiskunnan politiikan lohkoista. Ilolla totesin, että viime viikolla 6.4. Yrittäjänaisten keskusliitto nosti näitä kysymyksiä, ehkä hieman erilaisia kuin ed. Jääskeläisen aloitteessa on, mutta kuitenkin samoja perheiden kustannuksia koskevia ongelmia voimakkaasti esille. Vielä ministerinä olevalle Eva Biaudet'lle he esittivät näitä muutoksia, tarpeita. Tämä on lähellä tätä samaa eli perheiden hyvinvoinnista huolen kantamista. Se on niin tärkeä asia, että ellemme me siihen panosta nyt kiireesti, niin meillä tulee suuret henkiset ja taloudelliset laskut eteen. Perheiden pahoinvoinnista monta kertaa johtuvat huumeongelmat, päihdeongelmat, mielenterveysongelmat, työssä uupuminen ja muut tällaiset tekijät. Näihin pitää kokonaisvaltaisesti paneutua, ja esitänkin suuren haasteen uudelle peruspalveluministeri Soininvaaralle, joka on näissä asioissa ollut tähän asti aktiivinen, että hän ministerinä paneutuisi näihin kysymyksiin hyvin perusteellisesti ja runnoisi läpi perhepoliittisia uudistuksia Suomen perheiden ja kotien hyväksi.

4 **Jaana Ylä-Mononen /kesk:** Arvoisa puhemies! Ed. Jääskeläisen lakialoite sivuaa hyvin vahvasti myös keskustan teemoja jo ennen edellisiä eduskuntavaaleja. Tänään myös puhutaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta ja ennen kaikkea siitä mahdottomasta tilanteesta, missä lapsiperheet tänä päivänä työelämän ja perhe-elämän vaatimusten keskellä ovat. Eräissä perheissä on tehty tämän aloitteen mukaisesti valinta ja työ- ja perhe-elämä on sovitettu yhteen siten, että toinen jää kotiin. Nämä ovat äärimmäisyyksiä, mutta myös näitä tilanteita pitäisi jaksaa työstää. Kannatan ed. Jääskeläisen aloitetta ja toivoisin, että se käsiteltäisiin mahdollisimman laajasti, ei niinkään nopeasti.

5 **Mauri Salo /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Eläketurvalla on jatkossa yhteiskunnassa entistä suurempi rooli, koska näyttää siltä, että tällaiset kunnalliset palvelut tulevat aina vain enemmän ja enemmän alasajetuiksi ja näin ollen joudumme itse tuottamaan hyvinvointipalveluja vanhuusaikana, ja jos ei ole eläkekertymää, ei voi tietenkään myöskään saada eläkettä. Hoivatyö on arvokasta työtä, jota yhteiskunnassa tehdään, ja nimenomaan silloin, kun se kohdistuu pieniin lapsiin, se on myös hyvin pitkälle rakentavaa pohjaa tulevaisuudelle. Ed. Jääskeläisen aloite on hyvä ja kannatettava ja toivottavasti, niin kuin ed. Ylä-Mononen totesi, tätä asiaa käsitellään laajasti. Tähän olisi myös otettava hoivatyö vanhusten osalta vahvasti mukaan. Eli kaikki se, mitä kotona tehdään ja nimenomaan hoivatyönä, voidaan ottaa eläkekertymään mukaan.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

3) Laki mielenterveyslain 8 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite LA 41/2000 vp (Marjukka Karttunen-Raiskio /kok ym.)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu:

[1] **Marjukka Karttunen-Raiskio /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Huumausaineiden lisääntyvä käyttö on yhteiskuntamme suurimpia ongelmia. Huumausaineiden rajusta maihinnoususta maahamme kertovat tullin ja poliisin takavarikkotilastot. Kannabistuotteet tulivat maahamme ensi kerran 60-luvun hippikulttuurin myötä, ja 90-luvun lopussa käyttö oli kasvanut suorastaan räjähdysmäisesti. Nuorison piirissä tehtyjen tutkimusten mukaan asenteet päihteisiin ovat muuttuneet entistä positiivisemmiksi. Asenteethan ovat hitaasti muuttuvia ja omaa muutostaan vastustavia komponentteja.

Kouluterveystutkimuksen mukaan satunnaisen marihuananpolton hyväksyi vuonna 98 peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaista pojista 17 prosenttia ja tytöistä 13 prosenttia. Lukion toisen luokan oppilaista satunnaisen polton hyväksyi pojista 28 prosenttia ja tytöistä 18.

Suuri osa huumeita käyttävistä nuorista aloittaa käytön kannabiksesta, jonka tarjonta voi nykyään kohdata jokaisen nuoren. Kannabiksen käyttäjät korostavat aineen vaarattomuutta verrattuna esimerkiksi tupakkaan tai alkoholiin, vaikka aineen jatkuva käyttö tuottaa häiriötä persoonallisuuden hienoimpiin piirteisiin ja henkilö on vaarassa siirtyä kovempiin aineisiin sietokyvyn kasvaessa tässä mielihyvän tavoittelussa.

Heroiinikuolemia oli 90-luvun alussa kaksi tai kolme vuodessa, mutta niiden osuus kasvaa koko ajan. Vuonna 98 heroiinikuolemia oli 8, viime vuonna huumeisiin kuoli koko Suomessa 140 henkeä. Tässä tilastoinnissa ei ole rekisteröitynä sekakäyttäjiä vaan ainoastaan puhtaat heroiinikuolemat. Vertailun vuoksi voidaan ajatella, että jos esimerkiksi liikenteessä olisi tapahtunut kuolemaan johtaneita onnettomuuksia samanlaisella alueella yhtä paljon, ehkäiseviin toimenpiteisiin olisi varmasti jo ryhdytty.

Nuoret ovat hyvin huumetietoisia. Tietoa saadaan kavereilta ja netistä. Tämän tiedon ongelma on se, että siitä on suodatettu pois kaikki käytön vaarat. Huumeongelmamme on riistäytymässä käsistä, ja päättäjät ovat jälkijunassa. Esimerkiksi Turun talousalueen heroiinikuolemat ovat jo saaneet valtakunnallista huomiota. Turussa syntyi esimerkiksi viime vuonna huumevauvoja kolminkertainen määrä Helsinkiin verrattuna. Alaikäisten huostaanotot huumeiden vuoksi ovat lisääntyneet rajusti, ja vanhemmat joutuvat taistelemaan nuoren vieroitushoidon puolesta hoitopaikkojen vähyyden vuoksi. Nyt vaaditaan ennakkoluulotonta suhtautumista ja rohkeita tekoja. Muistutan, että Suomi kuuluu rajoittavan huumausainepolitiikan maihin, joiden tavoitteena on huumeista vapaa yhteiskunta. Niin sanottuja viattomia huumekokeiluita ei ole.

Normaali huumeidenkäyttämiskaari on se, että käyttö aloitetaan 15-vuotiaana kannabiksella, 17-vuotiaana siirrytään amfetamiiniin ja siitä sitten heroiiniin. Yhä enemmän on kuitenkin tapauksia, joissa siirrytään suoraan heroiiniin. Huumeet aiheuttavat kolmenlaista riippuvuutta, nimittäin sosiaalista: kaverit, sitoutuminen myyntiin, velkojat, ryhmän salaisuudet ja tarve kuulua ryhmään; fyysistä: vieroitus, himo aineeseen ja elimistön riippuvuus; ja henkistä: mielihyvä, heikkous, opittu selviytymistapa, että aineella ratkotaan ongelmat.

Kannabiksen kokeilijoista kymmenesosa päätyy suurkuluttajiksi ja 20—30 prosenttia viikkokäyttäjiksi. Huumeongelmaista ei välttämättä tunnista ulkonäöstä, ja huumeita käytetään useimmiten kotien suojissa, piilossa neljän seinän sisällä. Huumekoukkuun jääneet ovat suuri syrjäytyneiden ryhmä. Omasta väärinkäytöstä koetaan syyllisyyttä, ja energia kuluukin päivästä toiseen selviämiseen ja päivän huumausaineannoksen saamiseen. Läheisille asia on arka ja siksi siitä on helppo vaieta.

Ammattiauttajien mukaan ihmiset eivät vieläkään ole kiinnostuneita aiheesta, ennen kuin ongelma tulee omaan lähipiiriin. Huumeongelmaisen on todella vaikeata halutessaan päästä hoitoon, sillä terveys- ja sosiaalihuollon valtionosuuksia ei ole korvamerkitty juuri huumausai-

neongelmaisten hoitoa varten. Huumeongelmaiset ohjataan yhä useammin laitoshoidon sijasta avohoitoon, joten tahdonvastaisen hoidon mahdollisuutta on vakavasti pohdittava.

Nykyisin suonensisäisten huumeiden käyttäjiä arvioidaan olevan jopa 20 000—40 000. Vuonna 97 laitoshoidossa oli 10 626 päihdeongelmaista, kun taas avohoidossa oli samaan aikaan 42 000 ihmistä. Huumeiden väärinkäyttäjä voi siis joutua taistelemaan hoitonsa puolesta, ja tämä taistelu on hankalaa, sillä huumeiden käyttö vie käyttäjältä helposti kyvyn ja halun vaatia oikeuksiaan. Jos emme ohjaa edes nuoria väärinkäyttäjiä hoitoon, voimme vastaavasti miettiä, mitä meille tulee maksamaan narkomaanin elämänkaari: hänen ylläpitonsa, hänen ympäristölleen ja läheisilleen aiheuttamansa vahingot ja erilaiset rikokset. Poliisin mukaan huumeiden käyttäjien taloudelliset haittavaikutukset ovat yhteiskunnalle vuodessa noin 2,3—4,5 miljardia. Viimeisimmät arviot ovat jopa 10 miljardia markkaa.

Turun talousalueella vuonna 95 käytettyjen huumausaineiden katukauppa-arvo oli arviolta 15—17 miljoonaa markkaa. Tulee muistaa, että huumausainerikollisuus on niin sanottua piilorikollisuutta, josta tulee näkyviin vain 5—10 prosenttia. Poliisin mukaan huumausainerikosten määrä nousi vuonna 99 noin 2 500:sta 11 900 juttuun. Keskusrikospoliisi arvioi, että huumerikosten määrä tulee nousemaan vuosittain noin 15 prosenttia ja kuluva vuosi tulee olemaan hurja. Viime vuonna takavarikoitiin muun muassa 70 kiloa amfetamiinia, 500 kiloa hasista, 13 000—15 000 ekstaasitablettia ja ulkomailta Suomeen matkalla olleita ekstaasitabletteja noin 10 000 kappaletta. Pelkästään jo Virosta tulee päivittäin poliisin mukaan arviolta kilo tai pari huumausaineita.

Nuorten narkomaanien hoitamatta jättäminen tulee näkymään myös hiv- ja hepatiittitartuntojen lisääntymisenä. Narkomania on parannettavissa, mutta hiv on lopullinen tuomio. Kansanterveyslaitoksen toimesta todettiin jo vuonna 97, että maassamme on parinkymmenen vuoden kuluttua odotettavissa hepatiittisairauksien vuoksi suoranainen maksansiirtojen tulva. Hiv- ja hepatiittitartunnat ovat toistaiseksi pysytelleet pitkälti piikkihuumeita käyttävien keskuudessa, mutta on vain ajan kysymys, milloin tartunnat leviävät muunkin väestön keskuuteen esimerkiksi sukupuolisen kanssakäymisen kautta.

Meidän on pohdittava, paljonko hiv- ja hepatiittitartuntojen aiheuttamat hoidot tulevat maksamaan verrattuna siihen, että narkomaanit saisivat hoitoa jo nyt ja kierre saataisiin katkaistua. Entä kuka pystyy laskemaan inhimillisen kärsimyksen hinnan? Uhreja on kymmeniätuhansia: narkomaanit, heidän omaisensa ja läheisensä.

Huumekauppa on ammattimaisesti organisoitua toimintaa, jossa nuoria käytetään hyväksi tarjoamassa tuotteita kaveripiirille. EU:n myötä liikkumisvapaus on parantunut, ja Schengenin sopimuksen soveltaminen alkaa kaikissa Pohjoismaissa tämän hetken arvioiden mukaan jo lokakuussa 2000. Tästä seuraa se, että kauppiaita on enemmän, tuotteiden hinta laskee ja diilerit ovat loppujen lopuksi kiinnostuneita jopa pikkulasten viikkorahoista. Millä suojelemme lapsiamme vaikka näiltä kavereiden tarjoamilta "pingviinimerkeiltä"?

Viranomaisia huolestuttaa eniten alaikäisten huumekoukku. Muihin Pohjoismaihin verrattuna meillä on hälyttävän paljon alaikäisiä heroiinin käyttäjiä ja alaikäisiä heroiiniin kuolleita. Muissa Pohjoismaissa kuolemat keskittyvät vanhempiin käyttäjiin. Turussa alle 21-vuotiaiden huumerikokset kasvoivat räjähdysmäisesti eli noin 34 prosenttia. Huumerikoksiin liittyvä painostus ja uhkailu lisääntyvät. Tutkinnassa on tavattu jopa 12—13-vuotiaita huumeiden myyjiä. Tämä myynti tapahtuu useimmiten koulussa ja sillä rahoitetaan omaa huumeiden käyttöä.

Miksi nuori kokeilee huumeita? Jos muistellaan vanhan ajan arvoja, nehän olivat totuus ja hyvyys, kauneus ja oikeudenmukaisuus, kun taas nykyajan arvot, nehän ovat tekninen kehitys, luonnon hallinta, yksilön vapaus, taloudellinen menestys jne. Nuoret jäävät liian aikaisin avaimet kaulassa ja kännykkä taskussa yksikseen. Monenlaiset tekijät aiheuttavat riippuvuutta: raha, tavara, seksi, nautinto, mielihalujen nopea tyydyttäminen, viihtyminen ja tylsyyden välttäminen.

Arvoisa rouva puhemies! Yhä nuoremmat ja nuoremmat ovat huumeiden käyttäjiä ja taistelevat huumekoukussa. Maailma muuttuu, ja meidän yhteiskunnallamme tulee olla kaikki keinot käytettävissä. Mielestäni tahdonvastaisen hoidon tulee olla mahdollista viimeisenä keinona huumeidenvastaisessa taistelussa alaikäisten huumeiden käyttäjien kohdalla näiden tässä mainitsemieni perusteiden nojalla. Kuten eräs minua kirjeellä lähestynyt huumenuoren äiti asian il-

maisi: "Eihän tuollainen pieni lapsi, jonka pää on aineesta sekaisin, voi päättää omasta elämästään. Sitä ohjaa suurimmaksi osaksi kaverit ja tarve saada ainetta."

2 **Mauri Salo /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Niin se maailma muuttuu. Vuonna 96 tässä salissa tein suullisen kysymyksen ministeri Enestamille. Kysymys kuului: "Mitä hallitus aikoo tehdä lisääntyvän huumausaineongelman karsimiseksi?", jolloin ministeri vastasi: "Tilastojen mukaan meillä ei ole huumausaineongelmaa." Keskustelu, mitä tämän eduskunnan aikana on käyty, on osoittanut sen, että tilastoihin ei aina voi luottaa. On ollut ilmiselvää, että jo koko 90-luvun huumausaineiden käyttö ja kauppa ovat voimakkaasti kasvaneet. Nyt se on tilastoissa ja todellisuudessa, käytännössä, entistä rajummin näkyvissä.

Huumausaineiden käyttö sitoo ihmisen siihen kierteeseen, josta ei normaalikeinoin ulospääsyä ole. Se tuo myös mukanaan rikollisuuden. Tarvitaan rahaa, jotta voidaan ostaa ainetta. Nuoret koukkuun jäätyään ovat varsin kaltevalla tiellä. Tässä tarvitaan kaikki keinot nuoren ja yleensä huumausaineen käyttäjän pelastamiseksi, joita yhteiskunnalla on mahdollista ottaa käyttöön. Tahdonvastaiseen hoitoonohjaukseen pitäisi olla mahdollisuus, eli jos joku ei halua itse hakeutua huumausainevieroitukseen, olisi holhoojan tai viranomaisten toimesta oltava mahdollisuus tahdonvastaisesti ohjata hoitoon. Suvaitsevainen yhteiskunta ei voi olla sitä, että ihminen saa ränsistyä oman halunsa mukaan ihan rauhassa, kun kuitenkin se on elämänvaihe, joka aiheuttaa niin henkilölle itselleen, yhteiskunnalle kuin ympäristöllekin suurta vastuuta ja tuskaa.

Ed. Karttunen-Raiskio totesi, että huumausainevauvoja syntyy Turun alueella jo merkittäviä määriä, hälyttäviä määriä. Jonkin tutkimuksen mukaan, jonka satuin lukemaan, oli jo 10 prosenttia sikiöistä vaurioitunut alkoholin tai huumausaineiden liiallisesta käytöstä johtuen, eli on syytä kysyä, mihin on meidän yhteiskuntamme menossa.

Meillä on lakivaliokunnassa käsittelyssä epäsovinnaisten keinojen käyttö poliisilain käsittelyn yhteydessä. Tällä tarkoitetaan sitä, että poliisille annettaisiin mahdollisuus soluttautumiseen ja valeostoihin. Huumausainekauppa on kansainvälistä järjestäytynyttä rikollista toimintaa. Siinä on voitava käyttää kaikki keinot, jotta nämä kuolemankauppiaat saadaan tavalla tai toisella kiinni ja saadaan pitävät näytöt sekä heidät tuomituiksi.

Meillä on todella iso ongelma. Toivoisi, että hallitus hyvin vakavasti harkitsee toimenpiteitä, joilla huumausaineiden jatkuvaan käytön lisääntymiseen voidaan tarttua niin kouluissa asennekasvatuksella kuin tietenkin perheissä, kodeissa, joissa vastuu nuorisosta ja lapsista on. Meidän on myös suhtauduttava vakavasti näihin asioihin, koska todella, arvoisa puhemies, meillä ei ole varaa menettää yhtään sukupolvea huumausaineiden vuoksi.

3 **Toimi Kankaanniemi /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Huumausaineiden käyttäjien, alaikäisten käyttäjien, tahdonvastaista hoitoon saattamista koskevia lakialoitteita on eduskunnassa tehty 13 vuoden aikana, minkä olen täällä ollut, useita kertoja, niin että varmasti jokaisella vaalikaudella tällainen lakialoite on ollut tietyn valiokunnan käsittelyä odottavien aloitteiden hyllyssä. Sinne ne aloitteet ovat aina myös jääneet, ja sitten vaalien jälkeen ne on roskakoriin heitetty.

Tilanne huumausainekysymyksessä on kuitenkin tänä päivänä aivan eri luokkaa ja eri tasolla kuin on ollut viime vuosikymmenen alkuvuosina ja vielä puolivälissäkin. Tällä hetkellä huumausaineitten käyttö laajenee ja erityisesti se laajenee nuorten, 10—15-vuotiaiden osalta, niin kuin jo kuultiin ed. Karttunen-Raiskion hyvässä esittelypuheenvuorossa.

Miksi tämä asia ei etene? Aina väitetään, että tahdonvastainen hoito eli suomeksi sanottuna pakkohoito loukkaa yksilön perusoikeuksia. Perusoikeudet meillä on luonnollisesti kirjoitettu perustuslakiin, ja niistä meidän on toki pidettävä erittäin pitkälle kiinni. Mutta voidaan perustellusti kysyä, onko sellaisella lapsella tai nuorella, alle 18-vuotiaalla, joka on sortunut huumeiden käyttöön, sellainen elämäntilanne, että hän edes pystyy käyttämään niin sanottuja perusoikeuksiaan, kun hän on näiden aineiden orja, sellainen orja, että käyttö vie hänen elämäänsä aina vain alaspäin, aiheuttaa hänelle, hänen läheisilleen ja koko yhteiskunnalle valtavat laskut niin henkisesti kuin taloudellisestikin. Tällainen henkilö ei todellakaan ole vapaa käyttämään oikeastaan mitään perusoikeuksia. Hänet pitää saattaa käyttämään perusoikeuksiaan, mikäli siihen on mahdollisuuksia. Yksi tapa, joka monissa maissa on käytössä, on tahdonvastainen hoito näille lapsil-

le ja nuorille. Lastensuojelu ja ihmisen elämän suojelu on sittenkin tärkeämpi kuin tietyt, aika usein abstraktit perusoikeudet, vaikka nekin ovat tärkeitä.

Näihin huumausaineiden käytön ongelmiin on puututtava niin aikaisin kuin mahdollista. Mitä nopeammin niihin puututaan ja mitä tehokkaammin puututaan, sitä paremmin saadaan tulosta aikaan. Tästä on asiassa kysymys.

Ed. Karttunen-Raiskio esittää aloitteessaan tämän säännöksen lisäämistä mielenterveyslakiin. Ilmeisesti on syytä pohtia, onko mielenterveyslaki oikea paikka vai olisiko lastensuojelulaki oikea paikka tai jokin muu kuin mielenterveyslaki, koska varsinaisesti mielenterveysongelmista tässä ei ole kysymys. Mutta tämäkään seikka ei saa määrätä sitä, ettei asiassa mentäisi eteenpäin. Siksi pidän lakialoitetta erityisesti tässä ajankohdassa äärettömän tärkeänä ja kiireellisenä.

Ongelmaan liittyy, niin kuin kuulimme, muu rikollisuus. Huumeiden käyttö sinänsä on meillä rikos, ja siihen liittyy muu rikollisuus. Kun lapset ja nuoret joutuvat tätä kautta muuhunkin rikoskierteeseen, heidän elämänsä on todella tuhon kierteessä huumeiden käytöstä johtuen ja siihen liittyvän elämäntavan myötä. Tällaiset ihmiset, jos jotkut, tarvitsevat apua. Tietyissä tilanteissa apua on annettava myös tahdonvastaisesti, niin kuin tässä on esitetty.

Arvoisa puhemies! Haluan vielä nostaa yhden näkökohdan esiin, ja se on se, että meillä ei ilmeisesti ole tämän laatuisen lainsäädännön vaatimia hoitopaikkoja riittävästi. Niitä pitäisi saada lisää jo vapaaehtoistakin hoitoa varten ja erityisesti, jos säädetään tämä — niin kuin toivon — tahdonvastaisen hoidon mahdollisuus. Kunnat ovat pyrkineet lisäämään paikkoja mutta ei tarpeen vaatimassa vauhdissa. Usein käy niin, että jos huumeiden käyttäjien hoitopaikkoja lisätään, vastaavasti vähennetään esimerkiksi alkoholistien tai mielenterveyspotilaiden hoitopaikkoja. Se ei tietystikään ole kestävä ratkaisu ongelmaan. Samalla, kun tätä esitystä viedään eteenpäin toivon mukaan, on odotettava, että hallitus paneutuu myös hoitopaikkojen järjestämiskysymykseen.

4 **Ville Itälä /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Pidän tätä aloitetta erittäin hyvänä ja välttämättömänä hyväksyä. Väittäisin, että huumeongelma on yksi tämän päivän yhteiskunnan suurimmista ongelmista, jollei suurin. Kun ed. M. Salo toi esiin, että tilastot valehtelevat, niin varmasti valehtelevat. Jokainen tiedämme, missä asiassa mennään.

Eräänä pienenä ratkaisuna, jälkihoitona, on tämä pakkohoito, jolle tässä on tullut parempi nimi: tahdonvastainen hoito. Olen kuunnellut useita vanhempia, joiden lapset ovat huumekoukussa, ja he osaavat kertoa asian hyvin elävästi ja oikein. Itse sitä en pysty täällä kertomaankaan. He näkevät, kuinka tärkeä hoitomuoto tämä kuitenkin tänä päivänä on.

Ne, jotka tätä vastustavat, sanovat, että tämä ei kuulu enää nykyaikaan eikä yksilönvapauteen. Väittäisin kuitenkin, että yksilönvapautta ei ole se, ettei kukaan, ei edes yhteiskunta, enää huolehdi ja välitä ihmisistä, jotka itse eivät siihen enää kykene. Siksi näen erittäin tärkeänä, että tämä aloite menee pikaisesti käsittelyyn ja tulee hyväksytyksi.

5 **Jaana Ylä-Mononen /kesk:** Arvoisa puhemies! Ed. Karttunen-Raiskio puhui arvoista. Hän mainitsi tämän päivän arvoiksi juuri hyvin talous- ja menestyspainotteisen arvomaailman. Tähän olisin kaivannut hiukan jatkoa ja kommentteja, mutta todettakoon se omassa puheenvuorossanikin. Onko tämä arvomaailma yksin syy tämän päivän huumetilanteeseen, olisi pidemmän pohdinnan paikka. Kiinnitän muutamaan asiaan huomiota pohjautuen ed. Karttunen-Raiskion puheenvuoroon.

Voin vain todeta, että pakkohoito kuitenkin kokemusten mukaan epäonnistuu useimmiten. Sellaisia tutkimustuloksia tai arvioita olen kuullut, että yksi kolmesta saattaa päästä kuiville joksikin aikaa. Tämä on raskasta työtä, ja näiden asioiden rinnalla, jotka tässä aloitteessa mainitaan, narkomaanien asumiseen joudutaan kiinnittämään huomiota, metadonihoitoon pääsyyn, vieroitushoitoon pääsyyn, puhtaitten neulojen ja ruiskujen jakeluun. Näissäkin kohden on voimakasta asenteellisuutta, vaikka ne ovat raakaa, elävää todellisuutta tänä päivänä.

Ed. Kankaanniemi jo puheenvuorossaan totesi, ettei ole laitospaikkoja, eikä niitä todellakaan ole. Epäilenpä, että niitä lyhyellä tähtäimellä tuleekaan. Ed. Karttunen-Raiskio arvioi, että 40 000 henkeä on avohoidossa, 10 000 laitostarpeessa suurin piirtein, ja näistä alaikäisiä on varmasti tuhansia. Missä ovat ne tuhannet pakkohoitopaikat?

Huostaanotot ovat lisääntyneet, ja huostaanottotoimi on varmasti näissä tilanteissa alaikäisten kohdalla välttämätön. Itse korostaisin erityistä suojelua, huostaanottotoimenpiteen välttämättömyyttä ja perhehoidon mahdollisuutta. Kaiken hoidon, vieroituksen, ei tarvitse tapahtua laitoksessa. Epäilen, että jos me nyt lähdemme peräämään lisää tuhansia laitoshoitopaikkoja, niitä ei löydy eikä tule. Olisi hedelmällisempää varmasti yrittää olemassa olevin voimavaroin kehittää esimerkiksi perhehoitoa tällaisen perheen rinnalle tueksi, jossa huumekoukkuun jäänyt alaikäinen nuori tai lapsi on. Erityinen suojelu on tällä kohtaa tarpeen.

Näitä asioita haluaisin omalta puoleltani korostaa ja pidän tätä aloitetta hyvänä ja tärkeänä. Muistan, kun ennen vuodenvaihdetta vastaavan tyyppistä keskustelua käytiin ed. Päivi Räsäsen lakialoitteen tiimoilta. Viittaan vain siihen keskusteluun, joka silloin käytiin.

6 **Marjukka Karttunen-Raiskio /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Minä kiitän siitä, että täällä jaettiin tämä sama huoli, koska olin hyvin huolissani, että asian vakavuutta ei nähdä, luullaan, että se koskettaa vain joitakin huono-osaisia nuoria, vaikka huumeongelma koskettaa meidän koko nuorisoamme.

Ed. Kankaanniemelle olisin halunnut kommentoida, kun hän pohti, kuuluuko alaikäisten narkomaanien tahdonvastainen hoito mielenterveyslakiin. Perustelen tämän ehdotukseni sillä, että huumeiden käyttö aiheuttaa psyykkistä riippuvuutta ja se muuttaa henkilön persoonallisuutta. Sen tähden ehdotin asiaa tähän lainkohtaan.

Ed. Itälää kiittäisin siitä, että hän jakoi näkemykseni, että asia on hyvin kiireellinen, aloite tulee hyväksyä mahdollisimman nopeasti.

Ed. Ylä-Monoselle perhehoidon mahdollisuudesta: Se on hyvä asia, mutta tulee ottaa myös se huomioon, että huumeet koskettavat koko nuorisoa, myös niin sanottuja hyväosaisia nuoria. Esimerkiksi ekstaasi on nimenomaan hyväosaisten nuorten niin sanottu hippahuume. Kaikki keinot, mitä huumevastaisessa taistelussa voidaan käyttää, tulee ottaa harkintaan.

7 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Karttunen-Raiskion tekemässä aloitteessa, mihin moni edustaja on yhtynyt ja vielä useampi olisi yhtynyt, jos olisi mahdollista ollut, on todella hyvästä aloitteesta kysymys. Ne edustajat, jotka eivät olisi tähän yhtyneet, jotka yleensä ovat aivan eri linjoilla tässä kansan parantamisessa, eivät tällä kertaa tiettävästi ole älynneet tulla saliin puolustamaan oikeuksiansa ja huumekauppiaitten oikeuksia. Olen todella erittäin huolestunut siitä, että eduskunnasta löytyy sellaista väkeä, joka yrittää todistella, että tämä on yksilönvapauteen puuttuvaa toimintaa, kun pakkoohjataan ja pakkohoidetaan. Tuntuu kovin oudolta joskus kuulla, mutta onneksi nyt ei ole kuultu.

Haluan tähän sanoa, että niin aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja kuin kaikki muutkin puhujat ovat tätä kovin pehmeästi, kauniisti ja siististi kertoneet ja eteenpäin vieneet. Tämä on minusta hyvä piirre, mutta haluan luoda tähän vielä semmoisen kovemman ilmapiirin, että jos olisin alun perin tähän latautunut, paljon ankarammin ja kriittisemmin olisin kritisoinut yhteiskuntaa, kuinka huolimattomasti ja holtittomasti se tähän ongelmaan on tähän mennessä suhtautunut. Toivon mukaan tämä aloite etenee ja tähän kiinnitetään myös hallitustasolta todella vakavaa huomiota.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

4) Laki käräjäoikeuslain 6 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite LA 45/2000 vp (Kyösti Karjula /kesk ym.)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään lakivaliokuntaan.

Keskustelu:

1 **Kyösti Karjula /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Tekemässäni lakialoitteessa ehdotetaan käräjäoikeuslain 6 §:n muuttamista siten, että lautamiehen alaikäraja lasketaan 25 vuodesta 18 vuoteen ja yläikäraja 63 vuotta poistetaan.

Lautamiesten merkitys tuomioistuimissa on keskeinen. He osallistuvat tasavertaisina ammattituomareiden kanssa käräjäoikeuksien päätöksentekoon muun muassa käsiteltäessä rikosoikeudellisia ja perheoikeudellisia asioita. Lautamiesten tehtävä on tuoda tuomioistuimiin arjen ja paikallisten olosuhteiden asiantuntemusta sekä ter-

vettä maallikko- ja maalaisjärkeä. Heidän onnistuneen toimintansa varassa lepää keskeiseltä osaltaan kansalaisten luottamus tuomioistuimiin ja niiden päätösten oikeudenmukaisuuteen.

Lautamiehet valitsee kunnanvaltuusto neljäksi vuodeksi kerrallaan. Nykyisen käräjäoikeuslain mukaan lautamiehen on oltava muun ohella 25 vuotta täyttänyt. Näin korkealle ikärajalle on vaikea löytää perusteluja. Kun 18-vuotias on vaalikelpoinen kunnanvaltuustoon ja eduskuntaankin, miksi ei hän kykenisi toimimaan myös käräjäoikeuden lautamiehenä? Käräjäoikeuksien asiantuntemus etenkin nuoria koskevissa asioissa saattaisi päinvastoin nousta, jos lautamiehinä olisi nykyistä nuorempia henkilöitä. Samalla nuoret valtuutetut pääsisivät tässäkin kohden ainakin lainsäädännöllisesti tasavertaiseen asemaan vanhempien kanssa luottamushenkilövalintoja tehtäessä, mikä osaltaan voisi rohkaista nuoria ehdokkaita kunnallisvaaleissa.

On myös huomioon otettava — edellä keskusteltiin huumeasioista — että monta kertaa on kysymys lähellä nuoria olevista asioista myös valitettavasti tämän päivän käräjäoikeuksien toiminnassa. Siinäkin mielessä on perusteltua, että luottamusta nauttivia nuoria ihmisiä on myös tässä elimessä mukana.

Samalla olisi hyvin tarkoituksenmukaista ja perusteltua poistaa myös lautamiehen yläikäraja, joka on nyt 63 vuotta. Jotenkin tuntuu oudolta, että meillä on hyvin monia tehtäviä, joissa eläkeikäraja on 65 vuotta ja jopa niin, että me monilla elämänalueilla arvostamme elämänkokemusta. Jostakin erityisestä syystä on lautamiehen kelpoisuusyläraja määritetty 63 vuodeksi. Tuon ikärajan täyttäminen ei suinkaan tee ihmistä lautamieheksi sopimattomaksi. Minusta on erittäin merkityksellistä jopa eduskuntatyöhön liittyen ottaa huomioon se, ettei tähänkään työhön, joka on kuitenkin hyvin merkittävä luottamustehtävä, ole asetettu mitään yläikärajoja. Päinvastoin pitkästä elämänkokemuksesta saattaa olla myös lautamiehen tehtävässä hyvin merkittävää etua.

Demokratian näkökulmasta on keskeistä, että demokratia vastaa nuoruuden ja vanhuuden tarkoituksenmukaisesta käyttöönotosta. Joudun kysymään, miksi ei myös lautamiesinstituution osalta voida luottaa demokratian toteuttamaan harkintaan.

Arvoisa puhemies! Tämän asian arviointiin liittyy myös valmisteilla oleva EU-direktiivi, joka puuttuu ikäsyrjintään. Ajattelen kyllä niin, että jos missä, niin tämän tyyppisessä lainsäädännössä on ikäsyrjinnän piirteitä, jotka meidän pitäisi epätarkoituksenmukaisina eliminoida.

Tämän lisäksi meillä on edessä syksyllä kunnallisvaalit. On monessakin mielessä perusteltua myös käsitellä tämän tyyppistä lainsäädäntötyötä. Toivonkin, että tämä asia otetaan hallituksen toimesta käsittelyyn jopa sillä tavalla, että se voitaisiin mahdollisimman nopeasti voimaansaattaa jo syksyllisiä kunnallisvaaleja silmälläpitäen.

2 **Pekka Ravi /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Karjulan aloite ja sen perustelut ovat periaatteellisella tasolla kannatettavia. On helppo yhtyä tietenkin periaatteellisella tasolla siihen, että ikäsyrjintää ei ikähaitarin kummassakaan päässä tulisi sallia. Samaten viittaukset täysi-ikäisyyteen ja vaalikelpoisuuteen ovat myös hyvin perusteltuja. Ymmärrän kyllä myös sen, että alle 25-vuotiaalla nuorella voi olla parempi kokemus erityisesti nuorten, rikoksista epäiltyjen ja erheisiin sortuneitten olosuhteista.

Mutta käytännön näkökulma minun ymmärtääkseni tässä myös tulisi huomioida. Jo nykyisen lainsäädännön voimassa ollessa on kuulunut viestejä siitä, että lautamiesten kokoonpano istunnoissa vääristyy. On erittäin vaikea koota sinne lautamiehiä, jotka ovat aktiivisessa työiässä. Siellä on eläkeläisiä ja sitten nuoremmasta päästä. En tosin ole aivan varma, onko tämä lainsäädännöllisesti säädettävä asia, mutta tämä käytännön ongelma on olemassa.

3 **Matti Vähänäkki /sd:** Arvoisa puhemies! Kun lueskelin ed. Karjulan ym. muiden tekemää aloitetta, muistui mieleeni kysymys, jonka kuulin joskus 40 vuotta sitten, vähän ehkä allekin, siitä minkä vuoksi 25 ikävuotta vaaditaan tuomareilta. Eräs viisas henkilö, joka harrastaa paljon filosofiaa, sanoi muistavansa, että muinaisessa Kreikassa helleenit totesivat, että valtiollisiin tehtäviin valitaan ainoastaan 30 vuotta täyttänyt tai sitä vanhempi henkilö. (Ed. Kankaanniemi: Mies!) — Sanotaan nyt vain henkilö eikä mies. — Mutta eräässä kaupunkivaltiossa oli poikkeuksellinen säännös, sellainen että 25-vuotias voidaan valita, jos hän on siihen ikään mennessä ehtinyt omalla työllään ansaita kymmenen aasia tai kymmenen kamelia eli oli kokenut työelämää.

Tämä 25 vuotta on tosiaan tuomarin alaikäraja ollut — ja se koskee yhtä lailla lautamiehiä — hyvin pitkään Suomessa, ja sillä on hyvin järkevä perustelu: 18-vuotiailla, niin eteviä ja viisaita jne. kuin ovatkin nykyään, tuskin kovinkaan monella on työelämän kokemusta, perhe-elämän kokemusta ja tätä kautta syntynyttä tervettä maallikkojärkeä, niin kuin ed. Karjula erittäin kauniisti kuvaa. Tuomarilla näitä ominaisuuksia tarvitaan, ja

ne eivät tule pelkästään peruskoulun läpikäynnillä eivätkä oikeastaan vielä lukionkaan. Olen myös usein — en välttämättä väitä, että tässä talossa — huomannut ettei elämänkokemusta tule vielä aina korkeakoulu- tai yliopistotutkinnollakaan ehkä riittävästi.

Vielä olisin kajonnut yhteen asiaan: Minkä vuoksi tässä lakialoitteen perusteluissa ei lainkaan kajota esitetyn pykälän toiseen osaan, jonka tekstissä sanotaan, että lautamiehenä ei saa olla henkilö, jolla on virka yleisessä tuomioistuimessa, rangaistuslaitoksessa, joka suorittaa ulosottotehtäviä ja rikosten esitutkintaa tai on tullin ja poliisin palveluksessa. Vieläpä jos on syyttäjä tai asianajaja, niin nämä ryhmät tulisi sulkea pois, vaikka rajoja väljennettiin ikäkriteerin pohjalta.

En kovin paljon muista siitä, kun aikanaan näitä asioita päähäni pänttäsin, miten asianlaita ihan kirjaimellisesti on. Kuitenkin uskon, että poliittiset ryhmät, jotka lautamiehistä ehdotuksen tekevät, varmasti valikoivat ehdokkaansa sillä tavalla, että jos henkilö näihin jääviysongelmiin tuomioistuimessa istuessaan herkästi joutuisi, häntä tuskin valitaan. Jos on alansa tunteva ja pätevä henkilö näillä aloilla, hän tuskin on edes halukas lähtemään lautakuntaan istumaan. Sitä paitsi meillä on vielä suhteellisen ankarat tuomarin jääviyssäännöstöt, jotka pelaavat myös hyvin. Emme voi syrjiä ihmisiä tällaisella yksipuolisella lailla. Tätä listaa voisi sitä paitsi lisätä vielä hyvinkin runsaasti ihmisillä, joiden poisjäämiseen tuomioistuimen lautamiehen tehtävistä olisi yhtä hyvät perustelut kuin näille, joille ed. Karjulalla ja muilla ei ole minkäänlaisia muita perusteluita, ainoastaan ikäkriteeri.

Mitä tulee 63 vuoden yläikärajaan, se on ollut käsittääkseni kunnallisella ja valtiollisella alalla eläkkeelle lähtöaika, jota myös istuva tuomari, puheenjohtajana toimiva lakimiestuomari, on oikeutettu käyttämään. 63-vuotiaan osalta tulee toki kuitenkin epäilys, ettei ole riittävää kiinnostusta, vaikka tietoa ja taitoa varmasti on kertynyt, istua tutkimassa juttuja, joista suurin osa suhteellisesti ottaen on ajoneuvoliikenteessä tapahtuneita virheellisyyksiä ja niiden selvittämisiä.

4 **Lauri Kähkönen /sd:** Arvoisa puhemies! Lakiesityksessä esitetään lautamiehen alaikärajan laskemista 18 vuoteen ja yläikärajan poistamista. Kuten aloitteessa todetaan, lautamiesten merkitys tuomioistuimissa on keskeinen. Jokainen meistä varmasti sen tietää ja myöntää, että iän myötä elämänkokemus lisääntyy. Tuomioistuin ei ole pelkästään mielipiteiden esittämisen foorumi. On erittäin olennaista, että oikeusjärjestelmässämme on kysymys siitä, että kansalaisten on voitava luottaa tuomioistuimen jäseniin ja päätösten oikeudenmukaisuuteen.

Itse en olisi innokas pudottamaan alaikärajaa 18 vuoteen. Todella myönnän sen, että elämänkokemusta on jo niinkin nuorilla. Mitä tulee yläikärajaan, yleiseen eläkeikään on täällä viitattukin, ja 65 vuoden ikäraja voisi olla yläikärajana. Uskon, että kyvykkäitä lautamiehiä löytyy myös niiden tilalle, jotka joutuvat eroamaan. Tähdennän vielä, että alaikärajan alentaminenkaan ei elämän ja kuoleman kysymys ole.

5 **Ville Itälä /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Luin tämän aloitteen päivällä ja todella en ole asiaa miettinytkään aikaisemmin. Tämä on erittäin mielenkiintoinen aloite ja tähän liittyy monenlaisia erilaisia aspekteja. Kun tätä oikein rupeaa pohtimaan, hyviä ja huonoja puolia, kieltämättä huomaa, että tämä on varsin perusteltu aloite.

Niin kuin ed. Kähkönen sanoi, ei heti innostu, kun puhutaan, että alaikäraja pudotettaisiin 18 vuoteen. Jos joutuu oikeuteen ja katsoo, että siellä on 18-vuotiaita enemmänkin, rupeaa ehkä hiukan miettimään, onko heillä riittävä vakavuus ja elämänkokemus siihen vakavaan tehtävään, jota he ovat hoitamassa. Mutta kun 18 vuotta on säädetty täysi-ikäisyyden rajaksi, niin jos ajattelemme, että tänne voi tulla 18-vuotias ja itse asiassa oikeusministerikin ilmeisesti voisi olla saman ikäinen, eivätköhän nekin tehtävät vaadi vakavuutta ja elämänkokemusta. Silloin valitsijan täytyy miettiä, millaisia ihmisiä valitsee.

Ed. Vähänäkki vähän eri tavalla tuli siihen lopputulokseen, että vaikka on akateeminen koulutus ja ikää, niin vakavuutta ja elämänkokemusta ei ole. Kyllä kyse on aina henkilöistä, ja vastuu on niillä, jotka näihin tehtäviin henkilöitä valitsevat. Monta kertaa 18-vuotias voi omata paljon vastuullisemman näkemyksen asioihin kuin paljon häntä vanhempi ihminen. Näen, että tämä on hyvä ennen kaikkea sen takia, minkä ed. Ravi otti esiin käytännön ongelmana. Sehän on todellisuus. Ei ole kysymys vain iästä vaan myös ammattirakenteesta. En ole nähnyt mitään tilastoa, mutta en usko, että Suomessa on lautamiehinä kovin monta lääkäriä. Se työ ei oikein anna mahdollisuutta siihen, että irtaantuisi päiväksi eikä tiedä, kuinka pitkälle päivä kestää. Tämä vielä supistaa sitä kokoonpanoa, ja luulenpa, että nuorta näkemystäkin lautamiehellä pitäisi olla. Jos on

yli 25-vuotias, monet ovat juuri valmistumassa, perustamassa perheitä, aika ei tämän kaltaisiin tehtäviin riitä.

Kun sitä katsoo sivusta, näkee, että lautamiesporukka on koostumukseltaan nykyäänkin varsin yksipuolista. Kun silloisessa kihlakunnanoikeudessa olin auskultoimassa, niin vaikka lautamiehet olivat suuri tuki ja apu, muistan aina sen yleisilmeen: se oli varsin samasta puusta veistetty erityisesti ikärakenteeltaan ja aika lailla myös ammattijakautumaltaan. Se ei varmasti ole ollut tarkoitus, mitä lakia tehtäessä on mietitty.

25 vuotta ja yläikäraja ovat ehkä enemmän vanhoja jäänteitä. Uskon, että tämä muutos voisi antaa valitsijoille mahdollisuuden vähän monipuolisempaan koostumukseen lautamiesjärjestelmässä. Se olisi hyvä asia. Jos lakia voi säätää 18-vuotias, eiköhän lakia voi tulkita 18-vuotias?

6 **Matti Vähänäkki /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Itälän lopuksi mainitsemaan lauseeseen olisin kajonnut. Onhan myös oikeuden puheenjohtajalla 25 vuotta alaikärajana. Saattaisi tulla aika merkillinen tilanne, jos todella on 18 vuoden ikään mennessä saavuttanut asianomaisen tutkinnon ja vielä tarvittavan harjoittelun ja kelpoisuuden, koska ei kai tuomarillakaan, oikeuden puheenjohtajalla, silloin pitäisi olla 25 vuoden ikärajaa, jos raja lautamiehillä laskettaisiin. Tämä oli perustuslakivaliokunnan puheenjohtajalta aika erikoisesti todettu.

7 **Ville Itälä /kok:** Arvoisa puhemies! Todella näen niin, että kun tässä on kysymys lautamieshenkilöistä, joilla pitää olla maalaisjärkeä, siinä on hiukan eroa ammattituomariin. Jos ammattituomari on niin älykäs, että hän on 18-vuotiaana suorittanut tutkinnon ja hankkinut jo kokemuksen, kyllä siinä on sen luokan älykkö, että hänet melkein voisi jo puheenjohtajaksi laittaakin.

Näen kuitenkin sen, että ammattituomarilla ja lautamiehellä on selkeä ero. Jos todella ajatellaan, että voi säätää lakeja, miksei voi olla lautamiehenä tulkitsemassa niitä?

8 **Kyösti Karjula /kesk:** Arvoisa puhemies! Ed. Vähänäkki otti vielä mielenkiintoisen näkökulman, mikä on lautamiehen ja ammattituomareiden rooli. Kyllä lakialoitetta pohtiessani arvioin myös sitä, että kuitenkin luottamushenkilön rooli myös käräjäoikeuden toiminnassa on toinen kuin varsinaisten ammattilaisten ja asiantuntijoiden. Minusta tässä suhteessa ed. Itälän toteamus, että todella kansanedustajan, jopa ministerin, kelpoisuus on sidottu täysi-ikäisyyteen, panee kysymään, onko tässä kysymys historian jäänteestä. Senkin vuoksi toivon, että tätä asiaa todella pysähdyttäisiin miettimään ja arvioimaan, ovatko nämä ikärajat enää tarkoituksenmukaisia.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan.

5) Hallituksen esitys laiksi eräistä kansainvälisistä yhdistetyistä kuljetuksista

Mietintöjen pöydällepano
Hallituksen esitys HE 17/2000 vp
Liikennevaliokunnan mietintö LiVM 1/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti ensi perjantain täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on huomenna torstaina kello 18, kyselytunti huomenna kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 19.07.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio